97-84173-18

Mannelin, Karl

Finlands smörexport

Helsingfors

1912

97-84173-18
MASTER NEGATIVE #

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DIVISION

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

ORIGINAL MATERIAL AS FILMED - EXISTING BIBLIOGRAPHIC RECORD

Mannelin, Karl. Finlands sm/orexport, en statistisk-ekonomisk studie ...
Helsingfors, 1912.

RESTRICTIONS ON USE: *Reproductions may not be made without permission from Columbia University Libraries.*

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 11:1 IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB

DATE FILMED: 8-29-97 INITIALS: PB

TRACKING # : 27204

FILMED BY PRESERVATION RESOURCES, BETHLEHEM, PA.

3
Box 1

FINLANDS SMÖREXPORT

EN STATISTISK-EKONOMISK STUDIE

AV

KARL MANNELIN

HELSINGFORS, 1911

FINLANDS SMÖREXPORT

EN STATISTISK-EKONOMISK STUDIE

AV

KARL MANNELIN

FRAMSTÄLLES MED TILLSTÅND AV FILOSOFISKA FAKULTETEN VID HELSINFORS UNIVERSITET TILL OFFENTLIG GRANSKNING I HIST. FILOL. LÄROSALEN ONSDAGEN DEN 7 FEBRUARI 1912 KL. 10 F. M.

HELSINGFORS, 1912

Min uppmärksamhet riktades till först på det i föreliggande avhandling behandlade ämnet av doktor Georg Schauman. Värdefulla anvisningar ha under arbetets lopp meddelats mig av docenten Edv. Gylling och professor Gösta Grotenfelt. Jag står vidare i tacksamhetsskuld till konsul E. Ekholm, Hangö, och Finska Mejerisamfundets ombudsman i England, herr Alex. von Becker, vilka beredvilligt bistått mig med upplysningar.

Helsingfors i januari 1912.

Karl Mannelin.

HELSINGFORS 1912,
J. SIMELII ARVINGARS BOKTRYCKERIAKTIEBOLAG

INNEHÅLL:

Sid.

Kap. I. Spridda drag ur smörexportens historia före 1856 . 1.
» II. Smörexportens allmänna utveckling efter 1856. Mejerirörelsen. — Smörexportens ekonomiska betydelse. — Import av smör . . . . . 30.
» III. Det finska smörets destinationsländer. Sverge. — Ryssland. — Danmark. — England. Konkurrenter på den engelska marknaden. — Tillbakablick på den engelska marknaden. — Tyskland. — Jämförande tabeller över exporten till olika länder . . . . . 51.
» IV. De smörexporterande orterna i Finland. — Exportens koncentration på Hangö. — Smörhandelns utveckling och koncentration . . . . . 129.
» V. Ost- och mjölkexporten. — Utsikterna för en ökad smörexport. Margarinfrågan. — Smörexporten i förhållande till landets jordbruk . . . . . 174.
Finlands smörexport 1883—1909, framställd i diagram . . . 196.

I.

En på smörproduktion baserad mjölkhushållning har gamla traditioner i vårt land. Antydningar härom saknas icke i litteraturen. År 1550 omnämner Olaus Magnus, att Finland av ålder varit berömt för sitt hållbara och kraftiga smör. Mikael Wexionius meddelar i sin korta berättelse över Svea rike år 1650, att Österbotten är rikt på smör och Karelen känt för sin boskapsskötsel. Av sockenbeskrivningar, som under frihetstiden utgåvos vid Åbo akademi, framgår att smör tillverkades över hela landet. I början av 1800-talet berättar C. C. Böcker i sina ekonomiska anteckningar bl. a., att befolkningen i socknarna österom Maanselkä erhöll 2/3 av sina penningeinkomster genom smörproduktion.[1]

Det är icke endast i den enskilda hushållningen smöret spelat en betydande roll sedan sekler tillbaka. Så tidigt som under 1300-talet, måhända redan under föregående århundrade, betalade skärgårdsbefolkningen i Egentliga Finland och Nyland sina skatter till prästerskapet i smör, och en liknande skatt uppbars i Österbotten i medlet av 14:de seklet.[2] Från 1500-talet omnämnas tvenne slag av smörtionde, »komålssmör» och »nebbeskatt», av vilka den förra tillkom prästerna, den senare endast biskopen. Komålssmöret överfördes år 1556 på kronan, men redan 1681 återgick denna skatt till prästerskapet. Nebbeskatten uppbars efter reformationen av kronan.[3]

[1] Jfr Gösta Grotenfelt, Tietoja Suomen maitotalouden kehityksestä, sid. 3, 16, 20 och 23.

[2] Anf. arb., sid. 13.

[3] K. R. Melander, Kuvaus Suomen oloista vuosina 1617—1634, sid. 179, 181—182.

Tillgången på smör var i själva verket så stor, att den icke endast räckte till för att tillfredsställa behovet inom landet; betydande kvantiteter kunde exporteras till utlandet. En sammanhängande bild av smörexporten under äldre tider kan dess värre icke erhållas, men de uppgifter som stå till buds äro dock ägnade att ge en allmän bild av denna export. De forskare, som sysslat med studium av Finlands handelsförhållanden under tidigare århundraden, hava lämnat ett värdefullt bidrag till erhållande av denna totalbild.

Prof. Kustavi Grotenfelt ger i sitt arbete »Suomen kaupasta ja kaupungeista ensimmäisten Vaasa-kuninkaitten aikoina» en översikt av 1500-talets handelsförhållanden. Denna översikt ger vid handen, att smöret intog en synnerligen framskjutande plats bland landets exportartiklar.

Som smörexporterande orter på 1500-talet nämner Grotenfelt Åbo, Helsingfors, Viborg och Raumo. Den ojämförligt största exporten försiggick från *Åbo*. Ehuru värdet av dess export över huvud endast delvis är känd, kan man bilda sig en föreställning om smörexportens betydelse av utrikes handeln år 1559, då det från Åbo utförda smöret representerade 42.55 % av stadens hela export.

Smörexporten från Åbo framgår av följande siffror:

År 1549	247	tunnor
» 1551	345	»
» 1553	145	»
» 1556	610	»
» 1557	810	»
» 1559	872	»
» 1574	456 1/4	»
» 1575	341	»
» 1576	524	»

Smörets destinationsorter voro Danzig, Lybeck, Danmark och Holland.

Exporten från *Helsingfors* utgjorde:

År 1556	91 1/2	tunnor
» 1557	153 1/2	»
» 1558	76	»
» 1560	107 1/4	»

Sistnämnda år utgjorde smörexporten 14.55 % av stadens hela export.

Viborg och *Raumo* exporterade följande kvantiteter smör:

År	Viborg	Raumo
1556	—	8 tunnor
1557	—	39 »
1558	26 1/2 tunnor	—
1560	29 »	—
1562	14 1/2 »	—
1563	36 »	—

Andra forskare hava kompletterat dessa uppgifter. Ett rikt material erbjuda T. S. Dillners »Tabeller rörande Finlands handel åren 1570—1622» (Hist. ark. XIII). Dillners tabeller omfatta följande orter:

Åbo.

År 1577	693	tunnor	14	lispund
» 1578	813	»	10	»
» 1584	928	»	10	»
» 1585	915	»	—	
» 1590	1 978.75	»	186	»
» 1594	591.75	»	—	
» 1595	1 022	»	12	»
» 1596	1 112	»	6	»
» 1597	716	»	6	»

Viborg.

År 1584	99.5	tunnor
» 1585	120.25	»
» 1586	273	»

År 1587	205.5 tunnor	3	lispund
» 1588	282.5 »	3	»
» 1589	513.5 »	—	
» 1590	339.5 »	—	
» 1591	233.25 »	—	
» 1592	258.5 »	4	»
» 1593	294.5 »	10	»
» 1594	109 »	2	»
» 1595	201.5 »	13	»
» 1596	250 »	—	
» 1597	773.75 »	6	»
» 1599	364.25 »	6	»

Mot denna export uppställas 15 tunnor smör, som år 1596 importerades från Ryssland.

Raumo exporterade:

År 1585	21.5 tunnor	11	lispund
» 1594	15 »	76	»
» 1595	21 »	117	»
» 1596	9,5 »	60	»
» 1597	3 »	22	»

Björneborg:

År 1590	65.75 tunnor	66	lispund
„ 1591	55.5 »	68.5	»
» 1593	46 »	9	»

Till 1500-talets export kan ännu tilläggas, att Helsingfors år 1582 utskeppade 6 läster, 4 tunnor och 2 lispund smör.[1]

Det är icke små kvantiteter de ovan anförda siffrorna representera. Ensamt exporten från Åbo år 1590 motsvarar circa 270 640 kg smör. Med hänsyn till den tidens handelsförhållanden och de smörexporterande orternas icke ringa antal synes det som om 1500-talets smörexport varit

[1] P. Nordmann, Bidrag till Helsingfors stads historia V, sid. 68.

en viktig faktor i landets ekonomi. Härtill kommer att exporten till moderlandet Sverge icke är närmare känd. Det är naturligt att den nära beröring, i vilken de två under gemensam styrelse stående länderna kommo till varandra, i hög grad inverkade på utbytet av ömsesidiga produkter. Att svenskarna av gammalt fäst sig vid Finlands smörproduktion framgår redan av den tidigare nämnda omständigheten, att skatterna till prästerskapet uttogos i smör. Ett kungligt brev av år 1594 synes också giva vid handen, att kronan ägde stora förråd av smör i Åbo stad. Och då Gustaf Vasa år 1521 belägrade Stockholm, erhöll Finland beställning på en mängd livsförnödenheter, bland dem smör.[1] De exakta siffrorna över exporten till Sverge äro emellertid mycket sparsamma. K. Grotenfelt anför, att från Åbo år 1560 levererades 15 1/2 tunnor smör till Sverge samt att exporten av smör från Finland till Stockholm år 1566 utgjorde 2 338 1/2 lisp. och 1567 1 245 lisp.[2]

Exporten av smör fortgår under 1600-talet. De första uppgifterna från detta århundrade påträffas i Dillners tabeller. Främst bland de smörexporterande orterna går *Åbo* med följande kvantiteter:

År 1600	1 021 tunnor	32	lispund
» 1605	638.75 »	11	»
» 1606	494 »	14.5	»
» 1611	186.5 »	8	»
» 1613	826.5 »	26	»
» 1615	747 »	32.5	»

Viborg exporterar:

År 1600	419.25 tunnor	64	lispund
» 1602	254 »	6	»
» 1603	367.25 »	—	

[1] Gösta Grotenfelt, a. a., sid. 61 och 116.

[2] A. a., sid. 34 och 140. — Av 1566 års export härstammade 912 lisp. från Åbo och 1 026 1/2 från Österbotten.

År 1605	228	tunnor	11	lispund
» 1606	274.75	»	13	»
» 1608	531.25	»	47	»
» 1609	655	»	47	»
» 1610	567,75	»	80.5	»
» 1611	333.5	»	96.5	»
» 1612	329.25	»	14	»
» 1613	77.5	»	8	»
» 1618	223.5	»	—	
» 1619	301.5	»	24	»
» 1620	288.75	»	—	

Mot Viborgs export uppställer Dillner följande import från Ryssland: 1600 — 67 lisp. 2 tunnor, 1606 — 7 lisp. och 1610 — 12 lisp.

Raumo utför:

År 1601	78	tunnor	158	lispund
» 1602	14.25	»	67	»
» 1603	63	»	74	»
» 1605	33.5	»	94.2	»
» 1606	18	»	96	»
» 1607	46.5	»	110	»
» 1608	20.5	»	77	»
» 1609	17.25	»	96	»
» 1613	23.75	»	47	»
» 1615	13	»	—	
» 1616	18	»	9	»
» 1617	8	»	37	»

Björneborg:

År 1600	19	tunnor	29	lispund
» 1601	32.5	»	93	»
» 1611	8.5	»	17	»
» 1615	16.5	»	20	»
» 1616	12	»	21	»
» 1617	8	»	28	»

Ett par siffror om hela landets export meddelas av K. E. F. Ignatius.[1] År 1637 exporterades till utlandet sammanlagt 32 172 lisp. smör och år 1640 24 316 lisp.

Artur J. Lindholm meddelar följande uppgifter om smörexporten från *Viborg* till »länderna väster om Öresund».[2]

År 1637	4	tunnor
» 1641	7	»
» 1642	50	»
» 1647	6	»
» 1648	25	»

Bland de smörexporterande orterna från detta århundrade anträffas ytterligare städerna *Uleåborg*, *Helsingfors*, *Borgå* och *Nystad*. A. H. Snellman omtalar, att Uleåborg år 1620 utförde 154 1/2 tunnor smör.[3] Ovisst är dock huruvida icke mer än hälften av denna kvantitet levererades till orter inom Finland. År 1610 exporterade Helsingfors och Borgå tillsammans 37 tunnor smör.[4] Enligt en annan uppgift utförde Borgå sistsagda år 34 tunnor smör till Reval. År 1616 exporterade staden 21 1/2 tunnor till samma ort.[5] Från 1640-talet omtalas, att Borgå utförde smör till Stockholm.[6] År 1640 utskeppade Helsingfors smör till ett värde av 1 722 daler.[7] Nystad exporterade under förra hälften av 1600-talet smör såväl till Sverge som till utlandet.[8]

[1] Muutamia tietoja Suomen kaupasta 1600-nnella sataluvulla. Hist. ark. II, sid. 72.

[2] Bidrag till kännedom om Finlands ekonomiska tillstånd under tidskiftet 1634—1654, sid. 146—147.

[3] Oulun kaupungin historia, sid. 226.

[4] Nordmann, a. a., sid. 97.

[5] T. Hartman, Borgå stads historia I, sid. 92.

[6] Hartman, a. a., sid. 132.

[7] K. G. Leinberg, Bidrag till kännedomen av vårt land V, sid. 11.

[8] K. A. Cajander, Uudenkaupungin muinaisia I, sid. 250.

Ännu mer knapphändiga äro de i litteraturen förekommande uppgifterna från 1700-talet. Enligt en uppgift av år 1757 inkommo till Helsingfors år 1754 4 523 3/4 lisp. smör och utgingo endast 5 tunnor 29 lisp.; år 1755 inkommo 3 638 3/4 lisp. och utgingo 8 tunnor 96 1/10 lisp.[1] I en berättelse om Åland av den 28 april 1781 meddelar hovrättsrådet Samuel Magnus Ehrenmalm, att smöret hörde till Ålands förnämsta exportartiklar.[2]

Emellertid finnas i svenska kommerskollegiets arkiv i Stockholm[3] persedelextrakter även från sjötullkamrarna i Finland. Genom att sammanställa dessa får man en inblick i vår utrikes handel under nämnda tid.

Exporten och importen av smör framgår av följande sammanställning:

[1] H. Forsii akademiska avhandling i P. Nordmanns anf. arb. II, sid. 114.

[2] Berättelsen ingår i K. G. Leinbergs anf. arb. VI.

[3] För några år tillbaka överflyttat till riksarkivet.

Export.[1]

År.	Åbo.	Helsingfors.	Fredrikshamn.	Lovisa.	Degerby.	Uleåborg.
1738	—	För 8 riksd.	För 422 riksd.	—	—	—
1740	—	» 2 »	—	—	—	—
1741	—	—	För 46: 30 riks.	—	—	—
1744	—	För 577: 23 riksd.	—	—	—	—
1747	—	—	—	—	För 2 riksd.	—
1761	För 43: 03 riksd.	—	—	—	—	—
1762	—	För 2 179: 22 riksd.	—	För 2 050 riksd.	—	—
1778	—	» 471: 08 »	—	—	—	—
1786	—	—	—	334 lisp.	—	—
1791	5 lisp.	—	—	—	—	—
1793	—	—	—	—	—	271 lisp.

[1] Under vissa år har en relativt stor utförsel av smör ägt rum till de finska städer, vilka den tiden underlydde Ryssland. Jag har icke ansett skäl föreligga att upptaga denna export, då dessa städer i en totalöversikt av smörexporten väl rätteligen måste räknas bland övriga finska orter.

Då för flertalet år endast värdet av exporten upptagits, må det tilläggas att det gängse priset för ett lispund (8 1/2 kg.) smör i allmänhet varit 2 riksdaler.

Import.

År.	Åbo.	Helsingfors.	Lovisa.	Uleåborg.
1738	60 skålpund	—	—	—
1744	—	9 lisp.	—	—
1750	—	18 1/2 lisp.	—	—
1755	2 lisp.	—	—	—
1763	1 026 lisp.	—	—	—
1781	7 1/2 lisp.	—	—	—
1783	—	—	—	4 1/2 lisp.
1786	—	—	—	3 lisp.
1787	75 skålp.	—	—	—
1788	—	4 568 lisp.	54 lisp.	—
1789	174 lisp.	—	38 1/2 lisp.	—
1790	2 437 lisp.	2 084 lisp.	233 lisp.	—
1793	—	—	—	1 lisp.
1795	—	—	2 lisp.	—
1796	1/2 lisp.	—	—	—
1797	—	—	6 lisp.	—
1798	—	—	4 lisp.	5 lisp.
1799	—	—	2 lisp.	2 lisp.
1800	—	—	—	3 lisp.
1801	—	—	—	3 lisp.
1802	—	—	18 1/2 lisp.	—
1803	—	—	27 lisp.	—
1804	1 lisp.	—	9 lisp.	—
1805	—	—	1 lisp.	—
1806	17 lisp.	—	—	2 lisp.
1807	2 1/2 lisp.	—	—	4 lisp.

Det exporterade smöret gick till Tyskland, Danmark och Frankrike, det importerade smöret kom från Danmark, Holland, Östersjöprovinserna och Tyskland. [1]

[1] En överskådlig bild av de finska sjötullkamrarnas utrikes handel (med undantag av handeln med Sverge) kan man icke få på den grund, att uppgifter över de importerade och exporterade artiklarnas värde helt och hållet saknas efter år 1789, men även

Det framgår av dessa siffror, att exporten till utlandet sjunkit till den grad att importen, ehuru den i och för sig är obetydlig, överträffar densamma. Det finns ingen grund för antagandet, att smörexporten under denna tid skulle ha varit i tillbakagående. Ehuru mycket sparsamma uppgifter därom förefinnas, kan man draga den bestämda

vissa är därförinnan. Nedanstående siffror över de särskilda orternas import- och exportmaxima torde dock kunna anses som i det allra närmaste korrekta.

Åbo.

Tid.	Importmaxima.	Exportmaxima.
1740-talet	17 812 riksd. (År 1749)	12 745 riksd. (År 1741)
1750 »	44 021 « (» 1757)	20 220 » (» 1757)
1760 »	47 497 » (» 1768)	42 814 » (» 1762)
1770 »	89 253 » (» 1778)	28 627 » (» 1771)
1780 »	106 997 » (» 1781)	11 079 » (» 1781)

Helsingfors.

Tid.	Importmaxima.	Exportmaxima.
1740-talet	26 070 riksd. (År 1744)	22 465 riksd. (År 1745)
1750 »	70 260 » (» 1753)	41 848 » (» 1756)
1760 »	19 147 » (» 1762)	29 828 » (» 1769)
1770 »	42 755 » (» 1777)	26 382 » (» 1775)
1780 »	151 892 » (» 1789)	9 517 » (» 1784)

Lovisa.

Tid.	Importmaxima.	Exportmaxima.
1750-talet	33 971 riksd. (År 1753)	14 071 riksd. (År 1756)
1760 »	27 891 » (» 1768)	23 773 » (» 1769)
1770 »	11 843 » (» 1776)	22 185 » (» 1774)
1780 »	30 331 » (» 1784)	9 865 » (» 1782)

Fredrikshamn.

År.	Import.	Export.
1739	8 770 riksd.	69 271 riksd.
1740	23 240 »	49 402 »
1741	27 678 »	48 738 »

För övriga orters vidkommande ställer sig högsta import- och exportsiffran på följande sätt:

slutsatsen att betydande kvantiteter smör utfördes till Sverge. Jacob Fellman omnämner i förbigående i en år 1788 utgiven broskyr,[1] att enbart städerna Uleåborg och Brahestad årligen utförde 40 000 lisp. smör till Stockholm. I en skrift, som ingår i K. Finska Hushållningssällskapets handlingar och som prisbelönades av samma sällskap år 1801 [2], berättas att Vasa och därifrån norrut belägna sjöstäder årligen sände över 100 000 lisp. smör till Stockholm. Då det om detta smör säges att det för sin »sämre beskaffenhet alltid betalas minst 8 skill. mindre på lispundet än Närpes och Kristina smör ifrån samma län, men skiljer

	Importmaximum.			Exportmaximum.		
Vasa	14 694	riksd.	(År 1789)	11 909	riksd.	(År 1781)
Degerby	14 663	»	(» 1751)	8 419	»	(» 1751)
Björneborg . . .	2 456	»	(» 1782)	16 071	»	(» 1774)
Hangöudd . . .	6 150	»	(» 1781)	5 404	»	(» 1769)
Gamla Karleby .	17 632	»	(» 1785)	102 963	»	(» 1773)
Uleåborg	11 937	»	(» 1785)	21 628	»	(» 1781)
Kaskö	4 591	»	(» 1784)	5 880	»	(» 1789)

Ett par mindre sjötullkamrar bedrevo en obetydlig utrikeshandel.

Exportartiklarna voro icke alltför många. Trävarorna spelade redan då, såsom i våra dagar, en dominerande roll. Näst efter dessa kommo järn- och stålvaror, vilka tidigare utfördes i sådan mängd att de stundom tävlade om första rummet med trävarorna. Betydande kvantiteter tjära och en avsevärd mängd beck bildade de övriga exportvarorna.

Importen omfattade huvudsakligen följande varor: salt, tobak, specerier, malt, hampa, viner och papper. Nu och då infördes större och mindre kvantiteter råg och andra sädesslag.

[1] Kehoitus ja Neuvo kuinka maito siivollisesti käytettämän ja Voi toimellisesti valmistettaman pitä. Annettu laviammaxi koettelemuxexi Jacob Fellmannilda, Raadi- ja Kauppamieheldä Raahen kaupungisa.

[2] Utgör svar på den av sällskapet uppställda frågan: »Vilka äro de hinder, som fjättra finska lantmannens idoghet? Och vilka medel äro de kraftigaste och lämpligaste att väcka honom till mera drift och omtanka i sin hushållning?» De ovan anförda uppgifterna återfinnas i sällskapets handlingar I, sid. 88.

väl 24 skill. i mindre godhet och pris emot Helsinge-smör,» har man full anledning att tro, att landets totalexport till Sverge betydligt översteg angivna kvantitet. Att det finska allmogesmöret i (den svenska) huvudstaden blivit en faktor av stor betydelse bevisas därav, att Kongl. Maj:t år 1802 genom kommerskollegiet infordrade Finska Hushållningssällskapets yttrande angående »förbättrade anstalter vid beredningen av det smör, som från Öster- och Vesterbotten till huvudstaden införes.» [1] Svaret expedierades 1803, men gjorde enligt Cygnaeus intryck av att sällskapet kände sig tämligen främmande för frågan. Denna omständighet såväl som smörets dåliga kvalitet och ladugårdarnas usla beskaffenhet, varom nyssnämnda av hushållningssällskapet prisbelönade skrift nogsamt bär vittne, tyder på att mjölkhushållningen i landet i allmänhet icke var föremål för större allmän uppmärksamhet, utan utvecklat sig av sig själv i bredd med de övriga huvudnäringarna skogsskötsel och åkerbruk.

Det är klart att de relativt små transportkostnaderna mellan Finland och Sverge bidrogo till att smörexporten på 1700-talet leddes så gott som uteslutande till sistnämnda land. Men den måhända förnämsta orsaken härtill står att söka i den tidens merkantilistiska handelspolitik. För att tillförsäkra riket tillgång på livsförnödenheter belade regeringen det till utlandet (icke Sverge) destinerade smöret med en exporttull av 10 % av varans värde. [2] Ovan anförda fakta bevisa, att det avsedda syftet till fullo uppnåddes. I vilket beroende den finska smörexporten stått av handelsrelationerna mellan Finland och Sverge framgår av ett uttalande, som gjordes av borgarståndet vid Borgå lantdag och gick ut på att tullen bl. a. på smör

[1] Gustaf Cygnaeus, K. Finska Hushållningssällskapet 1797—1897, sid. 241.

[2] Jfr Gunnar Lindström, Suomen kaupasta Aleksanteri I:sen aikana. I Järjestymisvuodet 1808—1812, inledningen.

skulle sättas så lågt, att exporten till Sverge, »som utgör dess enda fördelaktiga avsättningsort», skulle underlättas och icke försvåras »till hela landets fördärv.» [1]

Så alldeles fördelaktiga för smörexporten blevo emellertid icke tullförhållandena. Genom en kejserlig förordning av den 28 mars 1812 bestämdes att 1 pud smör, som utfördes från Finland, skulle draga en exporttull av 80 kopek. Genom tullltaxan av den 9 maj 1817 sänktes denna exporttull till 5 kopek pudet och medels förordning av den 27 mars 1819 till 5 kopek för 2 lispund, men denna exporttull måste i varje händelse ha varit så mycket mera kännbar som även Sverge införde importtull på finskt smör. [2]

Trots dessa åtgärder fortgick exporten till Sverge. Lindström meddelar att de från landet utförda kvantiteterna 1809—1812 voro följande:

År.	Kvantitet.	Värde.
1809	18 039 1/2 lisp.	48 164 silv. rub.
1810	65 286 »	174 313 » »
1811	65 489 »	174 856 » »
1812	38 148 »	101 855 » »

och omnämner tillika att exporten 1809—1811 inskränkte sig uteslutande till Sverge. [3]

[1] Jfr Lindström, a. a., sid. 60.

[2] Paavo Korpisaari, Suomen ulkomaankaupasta vuosina 1812—1825, sid. 75.

[3] På landets städer fördelade sig denna export på följande sätt:

1809.

Torneå	för	20 450 rub.
Uleåborg	»	18 635 »
Brahestad	»	5 680 »
Åbo	»	2 417 »
Vasa	»	715 »
Gamlakarleby	»	267 »

Korpisaari uppger, att smörexporten till Sverge åren 1813—1815 omfattade följande kvantiteter:

År.	Kvantitet.
1813	140 556 lisp.
1814	96 383 »
1815	84 511 »

Enligt samma författare skulle totalexporten av smör från Finland under de resp. åren ha utgjort 32 250 lisp., 79 562 lisp. och 87 043 lisp. Uppgifterna om smörexporten till Sverge härstamma från svenska källor och äro sannolikt vida mer tillförlitliga än författarens siffror rörande totalexporten.

1810.

Uleåborg	för	67 961 rub.
Brahestad	»	29 179 »
Torneå	»	20 402 »
Åbo	»	20 233 »
Gamlakarleby	»	7 941 »
Vasa	»	6 129 »
Kristinestad	»	5 411 »
Helsingfors och Borgå	»	4 905 »
Björneborg	»	3 211 »
Nådendal	»	2 196 »
Lovisa	»	1 894 »
Nykarleby	»	1 355 »
Jakobstad	»	1 291 »
Nystad	»	909 »
Hangö och Ekenäs	»	729 »
Kaskö	»	453 »
Raumo	»	114 »

1811.

Uleåborg	för	63 200 rub.
Brahestad	»	34 352 »
Åbo	»	30 547 »
Helsingfors och Borgå	»	9 397 »
Gamlakarleby	»	8 757 »
Kristinestad	»	8 344 »
Vasa	»	4 785 »
Nådendal	»	3 344 »
Torneå	»	2 434 »
Lovisa	»	2 317 »
Björneborg	»	2 299 »
Jakobstad	»	2 089 »
Nykarleby	»	1 160 »
Hangö och Ekenäs	»	1 029 »
Nystad	»	595 »
Raumo	»	31 »

Närmare uppgifter om exporten år 1812 saknas.

Denna betydande export motsvarades endast av följande import:

År 1810	1 357 1/2 lisp.
» 1811	331 »

I kommerskollegiets arkiv i Stockholm har jag funnit en sammanhängande statistik över den finska exporten till Stockholm från och med år 1816. Jag återger här exportsiffrorna för smöret intill år 1856, då den finska officiella statistiken tager vid.

År.	Kvantitet. [1]	Värde.
1816	812 345 kg.	—
1817	1 149 225 »	—
1818	761 209 »	358 215 riksdaler
1819	635 655 »	373 912 »
1820	1 078 446 »	419 157 »
1821	552 322 »	232 923 »
1822	946 655 »	359 476 »
1823	724 179 »	312 426 »
1824	754 171 »	347 777 »
1825	852 728 »	361 531 »
1826	871 598 »	374 528 »
1827	1 201 135 »	515 584 »
1828	1 148 487 »	472 813 »
1829	760 401 »	313 107 »
1830	639 599 »	259 866 »
1831	681 224 »	320 578 »
1832	545 602 »	256 754 »
1833	686 290 »	322 963 »
1834	757 086 »	—
1835	519 103 »	—
1836	670 678 »	—
1837	700 115 »	—
1838	949 010 »	—
1839	901 756 »	—
1840	741 314 »	—

[1] Kvantiteten är i kommerskollegiets handlingar återgiven dels i lispund, dels i centner, vilka av mig för enhetlighetens skull förvandlats till kilogram.

År	Kvantitet.	Värde.
1841	679 577 kg	—
1842	518 402 »	—
1843	521 528 »	—
1844	447 676 »	—
1845	9 072 »	—
1846	1 045 »	—
1847	1 341 »	—
1848	1 859 »	—
1849	68 342 »	—
1850	32 393 »	—
1851	10 657 »	—
1852	8 030 »	—
1853	7 607 »	—
1854	31 743 »	—
1855	345 372 »	—

I jämförelse med exporten var importen från Sverge fullkomligt betydelselös. Den utgjorde:

År	Kvantitet.	Värde.
1816	748 kg.	—
1817	276 »	—
1818	25 »	15 riksdaler
1821	459 »	180 »
1825	459 »	162 »
1838	45 »	—
1846	102 »	—

Värdeuppgifter över exporten finnas upptagna endast för åren 1818—1833. Av dem framgår att smörpriset i allmänhet hållit sig något under en halv riksdaler för kg. och endast en gång — år 1819 — höjt sig över nämnda belopp.

Jämför man exportens totalvärde [1] med smörexportens värde erhållas följande procenttal för smörexporten till Sverge:

År	Procent av totalexporten
1818	19
1819	22
1820	28
1821	18
1822	24
1823	25
1824	22
1825	21
1826	21
1827	22
1828	30
1829	17
1830	14
1831	28
1832	18
1833	23

[1] Hela exporten åren 1818—1833 framgår av följande sammanställning.

År.	Export.	Import.
1818	1 893 424 riksdaler	973 749 riksdaler
1819	1 682 143 »	852 503 »
1820	1 500 991 »	1 085 518 »
1821	1 270 301 »	1 120 986 »
1822	1 471 078 »	1 307 900 »
1823	1 244 659 »	722 529 »
1824	1 601 116 »	1 011 477 »
1825	1 694 813 »	1 175 456 »
1826	1 774 937 »	841 355 »
1827	2 363 357 »	934 215 »
1828	1 599 512 »	688 503 »
1829	1 801 092 »	864 389 »
1830	1 877 433 »	736 155 »
1831	1 124 968 »	819 241 »
1832	1 411,174 »	1 013 625 »
1833	1 420 272 »	1 119 017 »

Det framgår sålunda att smöret utgjort ända till 30 % av våra exportartiklar till Sverge under de ifrågavarande åren. Av nedan anförda uppgifter om hela exporten från Finland till Sverge synes även, vilken dominerande roll smöret intog bland de övriga exportartiklarna.

Det saknas icke helt och hållet uppgifter om totalexporten under denna period. Enligt av Korpisaari meddelade tabeller utgjorde hela landets export av smör:

Som härav framgår har exporten varit större än importen. För att ge en bild av handeln mellan Finland och Sverge intaga vi här exporten och importen av de förnämsta handelsartiklarna under två i detta hänseende typiska år.

Finlands export till Sverge år 1819.

Vara	Kvantitet	Värde
Strömming	18 993 tunnor	133 017 riksdaler
Pottaska	16 132 lispund	32 529 »
Beck	2 670 tunnor	16 023 »
Färsk fisk	8 565 lispund	17 130 »
Lax	3 987 tunnor	99 695 »
Salt fläsk	11 837 lispund	29 593 »
Glasvaror	—	11 500 »
Humla	7 663 lispund	22 990 »
Hö	—	29 000 »
Koppar	—	73 000 »
Kreatur	—	36 175 »
Salt kött	—	81 378 »
Lin	7 596 lispund	29 350 »
Korn	1 262 tunnor	14 478 »
Råg	12 855 »	138 424 »
Talg	13 444 lispund	76 439 »
Tjära	15 657 tunnor	85 470 »
Tran	1 272 »	31 800 »
Ved	34 763 famnar	124 650 »
Blaggarns vävnader	191 098 alnar	15 938 »
Ylletyg	25 082 »	12 541 »
Smör	635 655 kg.	373 912 »

År 1816	767 575	kg
» 1817	1 008 117	»
» 1818	860 659	»
» 1819	561 612	»
» 1820	796 144	»
» 1821	604 698	»
» 1822	754 545	»
» 1823	630 530	»
» 1824	720 919	»
» 1825	843 931	»

Här framträder åter den stora skillnaden mellan den svenska och finska statistiken. Totalexporten, sådan den här är angiven, överstiger exporten till Sverge endast åren 1818 och 1821.

I »Statistisk teckning av storfurstendömet Finland» meddelar Gabriel Rein, att landets export av smör år 1836 representerade ett värde av 447,350 rubel, år 1837 av 640 320 rubel och år 1838 av 808 650 rubel; exportens kvantitativa storlek och destinationsländerna äro däremot icke omnämnda.

Importen från Sverge till Finland år 1823.

Vara.	Kvantitet.	Värde.
Gråsidor	12 642 lispund	16 121 riksdaler
Strömming	1 193 tunnor	11 553 »
Indigo	15 934 skålpund	59 505 »
Järnmalm & -plåtar	—	15 740 »
Smide	—	31 022 »
Spik	—	23 104 »
Stångjärn	—	68 267 »
Tackjärn	—	55 748 »
Socker	—	13 863 »
Vetemjöl	31 845 lispund	31 012 »
Tobak	—	105 408 »
Stål	—	11 557 »
Råvskinn	7 232 st.	24 077 »
Yllekläde	3 677 alnar	14 874 »

I tullförhållandena inträdde på 1830-talet en väsentlig förändring. År 1834 beviljades Finland tullfri utförsel av smör, kött och kreatur. Men icke nog därmed. Exporttullen hade icke varit avlyftad i mer än ett års tid, då man skred till den motsatta ytterligheten: att bevilja exportpremier för smör och andra lantmannaprodukter. »Sedan den kommitté», heter det i kungörelsen av den 20 maj 1835, »som i Finlands huvudstad varit nedsatt för att ibland annat föreslå de åtgärder, som på ett verksamt sätt kunde bidraga till jordbrukets och övriga näringars upphjälpande i landet, med dess betänkande i ämnet till ekonomiedepartementet av Vår senat för Finland inkommit samt senaten detta betänkande, jämte eget underdånigt utlåtande, till Vår nådiga prövning insänt, have Vi, vad särskilt angår ladugårds- och boskapsskötseln inom Finland, till dess befrämjande, nådigst velat förordna: att exportpremier under en tid av sex år, räknat ifrån och med det innevarande, samt med förminskning till halva beloppet vid de trenne första årens utgång, skola av allmänna medel beviljas för nedannämnda artiklar, nämligen: smör med en rubel per lispund,» o. s. v. I underdånigt memorial av den 28 dec. 1839 meddelar tullstyrelsen, att premierna för fläsk, kött eller levande kreatur icke blivit anlitade, men »med exporten av smör förhåller sig annorlunda».[1] Genom kungörelse av den 18 mars 1840 förordnades, »det skola nämnda exportpremier än vidare fortfara i fyra års tid, räknat ifrån och med nästkommande år 1841, dock med den ändring i vad utförseln av smör angår, att i utskeppningspremier för denna artikel under sistsagde tid beviljas endast 30 kopek bankoassignationer för varje lispund.»

Det är att observera, att exportpremierna icke gällde det smör, som utfördes till Sverge och Ryssland. Man får därför betrakta dem som ett medel att rikta landets smör-

[1] Ekonomiedepartementets brevsamling (i statsarkivet) $^{12}/_{335}$ 1840.

export in på nya banor. Lyckades man i denna föresats? I sitt nyssnämnda memorial till högsta ort meddelar tullstyrelsen följande »förteckning på exporterat finskt smör och de därför utbetalte premier»:

1835.

Från Kristinestad till Livorno 72 lisp. 3 skålp. Utbetalade premier 72 rub. 15 kop.

Från Viborg till Hull 60 lisp. Premier 60 rub.

1836.

Från Viborg till Hull 610 lisp. Premier 610 rub.

1837.

Från Fredrikshamn till Lybeck 3 804 lisp. 15 skålp. Premier 3 804 rub. 75 kop.

Från Viborg till Hull, Bristol och Gloucester 8 605 lisp. 17 skålp. Premier 8 605 rub. 85 kop.

Från Viborg till Havre 9 182 lisp. 12 1/2 skålp. Premier 9 182 rub. 63 kop.

1838.

Från Viborg till Lybeck 2 422 lisp. Premier 1 211 rub.

Från Viborg till Havre 23 986 lisp. 9 skålp. Premier 11 993 rub. 22 kop.

Från Viborg till Hull 5 316 lisp. 18 1/2 skålp. Premier 2 658 rub. 47 kop.

1839.

Från Viborg till Hull 1 267 lisp. 1 skålp. Premier 633 rub. 53 kop.

I nytt memorial av år 1843 inberättar tullstyrelsen [1], att Viborgs tullkammare år 1841 utbetalade i premier 238 rub. 5 6/7 kop. för en export av 2 777 3/10 lisp. smör. 1842 utbetalade

Kristinestads tullkammare 11 rub. 14 kop.

Åbo tullkammare 30 rub. 91 2/7 kop.

Viborgs tullkammare 25 rub. 54 5/7 kop.

eller sammanlagt 67 rub. 60 kop. för en export av 788 2/3 lisp. smör. År 1843 utbetalade

Kristinestads tullkammare 29 rub. 31 3/7 kop.

Åbo tullkammare 15 rub. 18 kop.

Årets premier stego sålunda till 44 rub. 49 3/7 kop.; exporten utgjorde 519 1/10 lisp.

Ovanstående uppgifter giva vid handen, att det med premierna avsedda syftet icke uppnåddes. Exporten visar ingen tendens att tilltaga och de utbetalade premierna komma huvudsakligen en enda ort — Viborg — till godo. Det oaktat bibehöllos premierna till och med år 1853. Enligt förordning av 26 mars 1845 bestämdes, att exportpremierna för smör skulle utgå i 3 års tid med 8 kopek per lispund, då utförseln skedde till »utländsk ort inom Öresund och 4° longitud öster om Greenwich,» och ökas med 50 % om utförseln skedde till hamnar väster om 4° ostlig longitud från Greenwich. Som villkor för premiernas utfående uppställdes att utskeppningen skedde med finska fartyg och att minst 50 lispund smör avsändes på en gång. Sist och slutligen förordnades i kungörelse av den 20 oktober 1847, att exportpremierna från och med 1848 skulle utgå i tre års tid efter samma belopp som 1845 förordnades, för de därpå följande tre åren 1851—1853 nedsättas till hälften och sedan upphöra.

I de årsrapporter, som tullstyrelsen avlät till högsta ort och som återfinnas i ekonomiedepartementets brevsamling, har jag påträffat några deltaljuppgifter om smörexporten under 1840- och 1850-talen. 1843 nämner tullstyrelsen smöret såsom en av de förnämsta exportartiklarna till Ryssland. Värdet av de till detta land utförda kvantiteterna utgjorde:

[1] Ekonomiedepartementets brevsamling 80/589 1843.

År	1843	43 951 rubel
»	1844	68 486 »
»	1845	81 677 »
»	1846 [1]	105 342 »
»	1847	68 073 »
»	1848	48 927 »
»	1849	85 787 »
»	1850	163 880 »
»	1851	196 896 »
»	1852	165 183 »
»	1853	109 321 »
»	1854	4 314 »

Korpisaari [2] meddelar några uppgifter om exporten till Ryssland på 1820-talet. Smör utfördes år 1823 för 1 660 rubel, år 1824 för 1 180 rub. och år 1825 för 2 315 rub. Dessa siffror visa, med vilken snabbhet exporten ökats mot halvsekelskiftet.

Till övriga utländska orter (Sverge icke inbegripet) exporterades

år	1846	för	19 539 rubel
»	1847	»	66 884 »
»	1848	»	183 409 »
»	1849	»	64 939 »
»	1853	»	47 499 »

I sina berättelser om »landskulturen, handeln och näringarna» [3] bekräfta guvernörerna till fullo, att största delen av exportsmöret gått till Sverge och Ryssland. Lappmarkens härad jämte angränsande socknar levererade något smör till Norge. Andra avsättningsorter voro Hamburg

[1] I sitt anf. arb. meddelar Gabriel Rein, att exportens kvantitativa storlek år 1846 var 52 671 lisp. och 1851 78 902 lisp.

[2] A. a., sid. 63.

[3] Ekonomiedepartementets brevdiarier i statsarkivet.

och Lybeck. En del av det till Tyskland utförda smöret reexporterades till engelska hamnar, till vilka även en mindre betydande direkt export ägde rum.

Från inlandet fördes smöret dels till Petersburg, dels till sjöstäderna för att därifrån exporteras. På detta sätt expedierades:

Från Kuopio län.

År	1842		circa	21 480 lisp.
»	1843		»	35 000 »
»	1844		»	38 000 »
»	1845—1847	årligen	»	40 000 »
»	1848—1850	»	»	50 000 »
»	1851—1855	»	»	60 000 »

Från S:t Michels län.

År	1842		circa	60 000 lisp.
»	1843		»	60 000 »
»	1844		»	60 000 »
»	1845—1847	årligen	»	40 000 »
»	1848—1850	»	»	45 000 »
»	1851—1855	»	»	48 000 »

Från Tavastehus län.

År	1842		circa	19 000 lisp.
»	1843		»	19 000 »
»	1844		»	19 000 »
»	1845—1847	årligen	»	24 000 »
»	1848—1850	»	»	24 000 »
»	1851—1855	»	»	24 000 »

Guvernörerna i Vasa och Uleåborg lämna i sina berättelser följande detaljuppgifter om smörexporten från de österbottniska städerna.

År	Gamlakarleby	Jakobstad	Nykarleby	Vasa	Kaskö	Kristinestad	Uleåborg	Brahestad	Torneå
1842	864 1/2 lisp.	—	214 lisp.	2 225 1/2 lisp.	—	—	—	—	—
1843	169 3/4 »	—	—	1 552 1/2 »	—	—	—	—	—
1844	362 1/2 »	—	60 »	1 669 3/4 »	—	5 197 lisp.	—	—	—
1845	411 »	—	150 »	—	—	—	7 518 lisp.	33 178 lisp.	—
1846	28 »	—	39 »	657 »	62 lisp.	—	åren 1845—	—	—
1847	242 »	12 lisp.	313 »	590 »	—	6 579 »	1847	—	—
1848	496 »	932 »	750 »	1 663 »	315 »	10 984 »	10 173 lisp.	17 046 lisp.	—
1849	700 »	342 »	20 »	1 204 »	63 »	3 423 »	318 »	14 429 1/2 »	300 lisp.
1850	—	24 »	—	299 »	—	3 744 »	1 348 1/2 »	7 580 3/4 »	380 »
1851	49 »	630 »	—	704 »	336 »	35 »	273 »	6 807 »	45 »
1852	—	15 »	—	144 »	—	6 959 »	109 »	9 950 »	—
1853	74 »	—	—	223 »	35 »	2 618 »	208 »	14 013 »	23 »
1854	16 »	17 »	62 »	783 »	1 252 »	545 »	—	20 »	—
1855	120 »	302 »	427 »	2 988 »	3 714 »	4 188 »	14 »	252 »	4 616 »

Under åren 1842—1844 ägde export av smör rum från Uleåborgs län, ehuru den icke är närmare specificerad; guvernören uppger endast att hela exporten under nämnda tid uppgick till 80,000 lisp.

Vasa läns tolalexport är större än nyss anförda siffror giva vid handen. Med lantmannafartyg utfördes nämligen smör, som uppskattades till 2 000—3 000 lisp. årligen. Staden Jyväskylä avsände landvägen till Petersburg

år	1842	580 pud.
»	1843	170 »
»	1844	163 »
»	1851	900 lisp.
»	1852	1 220 »
»	1853	1 350 »
»	1854	1 500 »
»	1855	800 »

I Åbo och Björneborgs län förekomma många smörexporterande härad. Nystad, Nådendal och Åland omnämnas även, men detaljuppgifter förefinnas endast från Björneborg. Exporten från denna stad utgjorde:

År	1842	434 lisp.
»	1843 [1]	20 »
»	1844	151 »
»	1845	552 »
»	1846	475 »
»	1847	1 900 »
»	1848	12 209 »
»	1849	11 271 »
»	1850	10 066 »

[1] J. W. Ruuth meddelar i Björneborgs stads historia, sid. 334, att Björneborg år 1843 exporterade 5 800 lisp. smör, en siffra som sålunda betydligt överstiger den i guvernörens berättelse angivna exportsiffran.

Från Nylands län exporterades huvudsakligen till Petersburg 9 151 lisp. år 1847, 12 584 lisp. år 1848, 13 496 lisp. år 1849 och 11 332 lisp. år 1850. I denna export deltogo länets städer på följande sätt:

År.	Helsingfors.	Borgå.[1]	Lovisa.	Ekenäs.
1847	22 lisp.	—	652 lisp.	306 lisp.
1848	752 »	926 lisp.	3 438 »	490 »
1849	794 »	620 »	5 131 »	130 »
1850	2 330 »	13 »	557 »	250 »

I Viborgs län exporterade:

År	Fredrikshamn	Villmanstrand	Kexholm	Sordavala
1848	402 lisp.	3 500 lisp.	456 lisp.	20 000 lisp.
1849	249 »	3 100 »	480 »	22 100 »
1850	84 »	3 200 »	432 »	25 000 »
1851	30 »	4 000 »	576 »	15 000 »
1852	10 »	4 000 »	590 »	19 000 »
1853	50 »	5 000 »	512 »	21 000 »
1854	—	2 000 »	—	21 500 »
1855	—	2 000 »	—	22 000 »

Dessutom meddelar guvernören i sin berättelse för åren 1842—1844, att Jääskis härad årligen exporterade till Ryssland 600 lisp. smör, Kexholms mellersta härad 2 000 lisp.

Det har framgått vilken betydande omfattning smörexporten tagit i början av förra århundradet; den rör sig redan om hundratusenden kilogram, stundom betydligt överstigande en miljon. Det är en tidsfråga, närmast beroende av produktionens utveckling och den utländska marknadens omfång, när denna export skall anta ännu större dimensioner. Produktionen får också inom kort ett kraftigt stöd och ny livskraft genom mejerihanteringens in-

[1] Enligt Hartman, a. a. III, sid. 581 levererade Borgå på 1830- och 1840-talen årligen circa 300 lisp. smör till Petersburg.

förande i landet, och snart därpå öppnas nya perspektiv på den europeiska marknaden. Sverge har under talrika decennier infört och konsumerat det finska smöret, men vid tiden för halvsekelskiftet inträffar en väsentlig förändring. En i Sverge införd förhöjd importtull medför en stark depression i exporten till detta land[1] och det finska smöret söker sig fördelaktigare avsättningsorter.

[1] Jfr Gösta Grotenfelt, a. a., sid. 117.

II.

Vår officiella handelsstatistik vidtar med år 1856. För smörexportens vidkommande meddelas dock siffror redan från 1850. Årsmedeltalet av denna export har utgjort:[1]

År.	Kvantitet.		Värde.	
1850—1853	546 850	kg	—	
1856—1859	764 015	»	1 192 706	mk
1860—1864	1 387 362	»	3 860 510	»
1865—1869	3 153 290	»	6 261 965	»
1870—1874	4 261 313	»	8 880 119	»
1875—1879	4 615 169	»	10 133 194	»
1880—1884	4 667 270	»	10 549 870	»
1885—1889	5 967 732	»	11 779 053	»
1890—1894	8 445 585	»	17 264 974	»
1895—1899	12 341 778	»	26 835 700	»
1900—1904	10 192 075	»	23 783 146	»
1905—1909	13 473 824	»	33 580 291	»

En detaljerad exportstatistik meddelas i vidstående tabell.

[1] Jag har i likhet med Gösta Grotenfelt (a. a., sid. 122) för enhetlighetens skull anfört *nettovikten* för alla år.

År.	Kg.	Mk.	År.	Kg.	Mk.	År.	Kg.	Mk.
1850	535 991		1870	4 347 229	8 147 707	1890	7 194 815	13 627 594
1851	614 114		1871	4 331 587	8 144 205	1891	7 147 548	14 732 287
1852	539 020		1872	3 719 350	7 093 604	1892	7 263 660	15 376 581
1853	498 277		1873	4 277 246	9 647 293	1893	8 653 274	18 318 282
1854			1874	4 631 154	11 067 788	1894	11 968 630	24 269 826
1855			1875	4 312 195	10 196 855	1895	11 668 695	24 911 653
1856	483 054	779 754	1876	4 922 512	12 491 474	1896	13 010 357	28 374 285
1857	891 289	1 410 568	1877	3 917 230	9 495 640	1897	14 561 243	30 301 278
1858	718 950	1 222 678	1878	4 289 628	7 843 889	1898	12 380 203	27 027 649
1859	962 766	1 357 825	1879	5 634 278	10 638 111	1899	10 088 414	23 563 634
1860	991 809	2 957 657	1880	5 873 737	13 201 427	1900	9 824 726	23 454 755
1861	1 388 148	3 572 538	1881	4 436 177	10 250 319	1901	8 972 265	21 889 966
1862	1 318 250	3 991 051	1882	4 449 455	10 185 587	1902	9 668 727	22 599 660
1863	1 544 304	4 112 576	1883	4 534 300	10 103 724	1903	10 296 805	23 601 442
1864	1 694 290	4 668 728	1884	4 042 700	9 008 292	1904	12 197 914	27 369 905
1865	2 067 800	5 055 515	1885	4 606 245	8 452 925	1905	15 937 381	38 046 773
1866	1 823 707	2 976 864	1886	4 933 022	9 052 590	1906	15 055 694	37 485 220
1867	2 800 609	6 578 317	1887	6 093 116	11 081 326	1907	12 711 854	31 500 173
1868	4 632 972	8 627 751	1888	6 833 256	14 577 137	1908	12 031 940	31 479 372
1869	4 441 364	8 071 376	1889	7 575 020	15 731 298	1909	11 623 249	29 389 915

Det av denna statistik erbjudna materialet är dess värre icke alltför tillförlitligt. En i ögonen fallande lucka förete krigsåren 1854—1855; det har tidigare framgått, att export av smör under dessa år faktiskt ägde rum, men denna export är alls icke observerad i nu meddelade statistik. De handelsstatistiska primäruppgifterna samlades ända till år 1883 vid de särskilda tullkamrarna i landet, och det konstaterades mer än en gång att dessa uppgifter vidlådde av bristfälligheter. År 1883 anförtroddes insamlingen åt en vid tullstyrelsens kamrerarekontor inrättad särskild statistisk avdelning, som till en början var provisorisk, men år 1885 blev permanent. Därigenom vanns en större följdriktighet i detaljuppgifternas bearbetning och enhetlighet i uppskattningen av varuomsättningens värde. Fördelarna av reformen motvägdes dock av olägenheter. Då tullkamrarna befriades från skydigheten att uppgöra persedelextrakterna, hände det icke sällan att angivningsinlagorna inkommo otydliga eller ofullständiga.[1]

Man kan dock på goda grunder förutsätta, att exportsiffrorna för smöret redan på 1890-talet vinna betydligt i tillförlitlighet. Det är nämligen under denna tid exportens koncentration på Hangö småningom försiggår, och i den mån detta skett har skyldigheten att inlämna detaljuppgifter överförts från ett otal tullkamrar till en enda. Lägger man härtill den stora betydelse, som den året om pågående smörexporten från Hangö haft för den lilla stadens ekonomiska liv, kunna utan tvivel de på denna väg erhållna statistiska uppgifterna anses för möjligast exakta.

Om statistikens värdeuppgifter bör sägas, att de enhetsvärden, på vilka de grunda sig, icke uttrycka de i utlandet faktiskt uppnådda priserna utan äro uppgjorda på ungefärlig beräkning. Jag får snart tillfälle att återkomma till dessa värden och vill här endast påpeka, att då varje enhetsvärde för erhållande av den exporterade varans totalvärde bör multipliceras med de ofta mycket stora tal, som uttrycka varumängderna, varje felaktighet i enhetsvärdet gör sig mångdubbelt kännbar i slutresultatet.

[1] Jfr Statistikkommitténs betänkande II av år 1903.

Efter denna uttryckliga reservation mot materialet tillåter jag mig att gå närmare in på ovan meddelade statistik.

Påfallande är den kvantitativt ringa export, som ägt rum ända till år 1861, om vi betänka att smörexporten till Sverge 4 årtionden tidigare redan höjde sig över 1 miljon kg. År 1861 överstiger exporten emellertid åter detta belopp och höjer sig därefter någorlunda konstant till år 1868. Det är desto märkligare som denna period kännetecknades av tätt återkommande missväxtår, vilka i allmänhet nedtryckte exporten av livsförnödenheter. Måhända får man häri se ett bevis på förutseende från lantmännens sida; då skörden slår fel och tiderna äro tryckande, är ju ladugården den naturligaste inkomstkälla, i vilken jordbrukaren söker ersättning för lidna förluster.

År 1868 börjar en period, under vilken exporten av smör icke företer nämnvärda växlingar. Perioden sträcker sig så långt som till 1886. Minima bilda åren 1872, då gräsväxten i landet var dålig, och år 1877, då skörden blev i allo ogynnsam och exporten till Ryssland störtdes av rysk-turkiska kriget. En större minskning inträffar åter år 1881, då ängsmask, regn och froster bidrogo till en felslagen höskörd.

I övrigt är denna tid av stort intresse i smörexportens historia. Det smör, som till långt in på 1860-talet exporterades från Finland, bestod av s. k. allmogesmör, som tillverkades i hemmen och till kvaliteten icke kunde tävla med senare tiders exportsmör. Det säger sig självt att en olikformig vara, framställd i otaliga hushåll landet runt och ofta nog på ett allt annat än rationellt sätt, i längden är föga lämpad för export i större skala. Dess tid måste förr eller senare vara ute, så snart produktionstekniken i

andra länder förskaffat dessa kvalitativ överlägsenhet. Dess bättre har utvecklingen i Finland hållit jämna steg med utlandets. Mejerihanteringen fann omkring år 1860 vägen även till oss och möjliggjorde den storartade utveckling, som vårt lands smörexport sedan dess genomgått.

Det ligger knappast inom gränserna för denna avhandling att ge en detaljerad skildring av mejerirörelsens utveckling i Finland, så mycket mindre som en sådan redan tidigare förebragts av Gösta Grotenfelt[1]. Jag skall därför endast, för erhållande av en riktig totalbild, ange de yttre konturerna av denna utveckling.

Medan smörberedningen tidigare sysselsatte allmogebefolkningen, vann mejerirörelsen till först insteg på de stora herrgårdarna i olika delar av landet. Överklassens intresse för saken får väl främst tillskrivas väckande impulser från utlandet, och det kan anses lyckligt att det just var bland denna klass den nya rörelsen först rotfäste sig, ty den hade vida större möjligheter än allmogebefolkningen att hålla sig underkunnig om rörelsens framsteg i utlandet. Då intresset för den nya reformen sedermera överfördes till folket, voro de första erfarenheterna gjorda; man hade en säker grund att bygga på, och rörelsens framgång var därmed tryggad.

Det första herrgårdsmejeriet inrättades år 1857 å Tervus gård i Kronoborgs socken av Viborgs län. Rörelsen utvecklade sig vidare i samma del av landet, så att mejeriernas antal i detta län år 1863 uppgick till 6. Andra landsdelar följde snart i Karelens spår; vid den lantbruksutställning, som ägde rum i Moskva år 1864, var det finska mejerismöret representerat av 9 utställare från följande landskap: Karelen, Savolaks, Nyland, Egentliga Finland, Satakunta och Österbotten. Dessförinnan hade mejerier inrättats även i Tavastland. Att den nya rörelsen det oaktat bemöttes med mycken misstro framgår bland annat därav, att sjätte allmänna lantbruksmötet i Helsingfors år 1870 ansåg frågan om mjölkhushållningen så pass obetydlig, att den hänfördes till de mindre viktiga diskussionsfrågorna och på grund härav alls icke blev behandlad.

En naturlig följd av denna konservatism var, att mejerismöret ännu under 1870- och början av 1880-talet bereddes så gott som uteslutande å herrgårdar. I medlet av sistnämnda årtionde började emellertid rörelsen tränga ned till mindre jordbrukare. Allmogemejerier bildades först i Vasa län, i medlet av 1880-talet, och några år senare i Uleåborgs län. Bland allmogen i Kuopio län vann rörelsen insteg vid ungefär samma tid, i övriga delar av landet utvecklades den först på 1890-talet.

Oberoende av mejerirörelsens utveckling visade, såsom vi sett, smörexporten icke något nämnvärt uppsving mellan åren 1868 och 1886. G. Grotenfelt har förklarat detta därmed, att »den till miljoner kg uppgående utförseln av bondsmör avtog i ungefär samma mån som exporten av mejerismör ökades», och söker den förnämsta orsaken till sistnämnda företeelse däri, »att bonden under de goda tiderna på 1870-talet (stocktiderna) förändrade sitt enkla levnadssätt och började själv spisa smör i stora kvantiteter.»[1] Helt visst är detta en beaktansvärd omständighet. Det förefaller dock som om författaren tillagt den en alltför avgörande betydelse. Det bör nämligen icke förglömmas att mejerirörelsen vid denna tid redan vunnit en vidsträckt utbredning i Europa, och denna omständighet måste ha inverkat på allmogesmörets exportmöjligheter; med den ringa tillgången på finskt mejerismör blev därför en stagnation i exportens storlek oundviklig. Förändrade förhållanden kunde inträda först efter det allmogen slagit sig på mejerihantering.

[1] I det ofta nämnda arbetet »Tietoja Suomen maitotalouden kehityksestä» och uppsatsen »Mejerihushållningen i Finland», Finsk Tidskrift 1892, II. Nedan meddelade fakta äro hämtade från det av Grotenfelt samlade materialet, kompletterat med uppgifter från andra närmare angivna källor.

[1] Finsk Tidskrift 1892, II, sid. 251—252.

En trogen bild av mejerirörelsens utveckling kan icke erhållas, emedan den till buds stående statistiken är bristfällig och otillförlitlig. Mejerirörelsen har under åren 1884—1892 inryckts i industristyrelsens officiella statistik, som lämnar följande uppgifter:

År	Antal mejerier.
1884	5
1885	53
1886	81
1887	129
1888	199
1889	248
1890	281 [1]
1891	290
1892	300

Ett par exempel skola visa huru inexakt denna statistik är. Gösta Grotenfelt meddelar i tidigare nämnda arbeten, att i Vasa län år 1890 funnos 159 och i Uleåborgs län 152 mejerier. Summan av dessa tal överskrider det av industristyrelsen angivna totalantalet med 30. År 1892 var antalet mejerier i Uleåborgs län 339; industristyrelsen upptar för hela landet endast 300! I en broskyr om mejerirörelsen år 1891 uppger statsmejeristen A. Voss-Schrader [2], att mejeriernas antal detta år uppgick till 859. Sannolikt är herr Voss-Schraders statistik icke ofelbar, men dock betydligt närmare sanningen än industristyrelsens. De av industristyrelsen angivna siffrorna kunna därför endast tjäna som måttstock för mejerirörelsens relativa utveckling.

Med 1892 upphör industristyrelsens statistik, och någon annan finnes icke att tillgå under de närmaste åren.

[1] Industristyrelsens statistik upptar för år 1890 antalet 290. Till denna summa har man lyckats komma tack vare ett additionsfel.

[2] Finlands mejerier 1891, alfabetiskt ordnade.

Lantbruksstyrelsen vidtog visserligen redan år 1895 åtgärder för insamlande av nödigt material, men först år 1907 ansågs detta material så pass komplett att en statistik för nämnda år på grundvalen därav kunde utarbetas. Enligt denna statistik [1] var antalet mejerier i landet 751; året därpå hade detta antal stigit till 869 [2]. År 1908 fördelade sig mejerierna på de olika länen på följande sätt:

Nylands län	98
Åbo och Björneborgs län	169
Tavastehus län	89
Viborgs län	50
St. Michels län	66
Kuopio län	142
Vasa län	138
Uleåborgs län	117
Hela landet	869

Jämför man nu Voss-Schraders statistik från 1891 med lantbruksstyrelsens statistik av 1907 och 1908, kunde det synas som om ett stillestånd, för att icke säga tillbakagående, vore märkbart inom mejerirörelsen. Så är emellertid icke fallet. Mejerirörelsen, såsom den intill våra dagar utvecklat sig, visar en bestämd tendens till produktionens centralisering. Detta förmärkes icke under mejerirörelsens första tider, men har senare och isynnerhet under det sista decenniet gjort sig så mycket mer gällande. En sådan centralisation i mejeridriften är uppenbart fördelaktig. En mejeriinrättning, även när den drives i stor skala och fullt fabriksmässigt, kräver endast en fåtalig personal. Väl spelar arbetsfördelningen inom detta om-

[1] Osk. Groundstroem, Mejerirörelsen i Finland år 1907. Ingår som N:o 65 i lantbruksstyrelsens meddelanden.

[2] Bidrag till Finlands officiella statistik III. Lanthushållning 3. Jordbruk och boskapsskötsel i Finland år 1908.

råde icke samma roll som i storindustrin över huvud, man kan icke heller säga att centralisationen skulle göra produktionen nämnvärt billigare, men dess stora betydelse ligger i den kvalitativa fördel stordriften medför. Det har visat sig ytterst svårt att på världsmarknaden finna avsättning för en vara, som icke levereras regelbundet och i större kvantiteter. Otaliga småproducenter framställa smör av ojämn kvalitet; när det kommer till destinationsorten måste varje drittel särskilt undersökas »och det blir ändå mycket svårt att av dem sammanställa en kollektion på helst ett tiotal drittlar av något så när likformig vara.»[1] Då sådana produkter vålla de utländska handlandena mycket omak, anlita de helst de stora leverantörerna, vilkas varor de snart lära sig att känna. Yttre förhållanden, framför allt svårigheten att från längre belägna orter tillföra mejerierna mjölk, sätta självfallet en viss gräns för driftens omfång, men så långt centralisationen kan genomföras är den av verklig nytta och motsvarar bäst smörexportens intresse.

För dessa centralisationssträvanden har uppkomsten av andelsmejerier varit av utomordentlig betydelse. Känt är att den kooperativa verksamheten i allmänhet visat sig synnerligen fruktbringande inom jordbruksnäringen och för de små brukarne underlättat jordbrukets rationella bedrivande. Inom mejeriväsendet har kooperationen måhända fått större betydelse och större omfång än på något annat område. Det kan icke förnekas att man även i fråga om andelsmejeriernas organisation haft att kämpa med samma svårigheter, som i allmänhet vidlåda den kooperativa produktionsverksamheten: brist på förutseende och god ledning, icke heller att många andelsföretag i vårt land misslyckats. Men det är oriktigt att härav draga den ofta upprepade slutsatsen, att andelsmejerierna icke motsvara sitt ändamål. Mot ett sådant påstående talar det stora flertalet med framgång bedrivna och väl skötta andelsmejerier. Säkert är att dessa företag, som varken kräva överdriven teknisk talang eller stor arbetspersonal, med en smula organisationsförmåga och förutseende kunna startas och ledas på ett tillfredsställande sätt. För smörexporten ha andelsmejerierna spelat en synnerligen viktig roll. I flere trakter av landet har först andelsmejeriernas uppkomst möjliggjort en övergång från smådrift till stordrift och skapat de för åstadkommande av en jämn, förstklassig vara nödvändiga förutsättningarna.

[1] Adolf von Wrigt, Berättelse över en till Sverge, Danmark och England för studium av särskilda smörhandeln, mejerihanteringen och ladugårdsskötseln rörande förhållanden år 1895 med statsunderstöd företagen resa. Ingår i lantbruksstyrelsens meddelanden som N:o 10.

Sällskapet Pellervo lämnar i sina publikationer »Suomen osuusmeijerien liiketilasto» I—V noggranna uppgifter om andelsmejerirörelsens utveckling. Inom de få år andelsverksamheten tillämpats på detta område ha följande resultat uppnåtts:

År	Antal andelsmejerier.
1902	28
1903	75
1904	144
1905	221
1906	283
1907	313
1908	313
Den 1 dec. 1909[1]	354

År 1908 utgjorde sålunda andelsmejeriernas antal något över 1/3 av alla mejerier i landet. Deras absoluta betydelse är dock mycket större. Sagda år lämnade 243 mejerier uppgifter om sin smörtillverkning, vilken sam-

[1] Enligt en muntlig uppgift från sällskapet Pellervo.

manlagt steg till 7 799 343 kg[1], ett belopp som motsvarar 65 % av landets hela smörexport under samma år.

Framstegen på mejeriväsendets område visa sig icke endast i ökningen av mejeriernas antal. Tekniken har jämnsides därmed undergått en oavbruten utveckling. Den finska mejerirörelsen har snabbt och med god framgång tillägnat sig de förbättringar, som införts i Europas stora mejeriländer. Beredningen av mejerismör har därför under tidernas lopp skett efter många olika system, från primitiva till allt bättre och fullständigare. Som bevis på det intresse, varmed man hos oss följt med utvecklingen i utlandet, må nämnas att de mejerikurser, som professor T. R. Segelcke anordnat i Danmark, ända från 1860-talet varit besökta av finska elever, vilkas antal år 1899 uppgick till över 100.

Det i Finland producerade mejerismöret har till övervägande del varit syrligt. Dock har jämnsides därmed även osyrligt smör framställts; inom sista tiden har till och med en tilltagande livaktighet visat sig på detta produktionsområde.[2] De största framstegen på mejerirörelsens område ha uppnåtts i Åbo och Björneborgs, Nylands och Tavastehus län.[3]

Hand i hand med den privata företagsamheten ha gått av staten vidtagna vitt syftande åtgärder till mejerihanteringens fromma. Dessa ha dels gått ut på underlättandet av nya mejeriers bildande, dels på höjandet av yrkesskickligheten i landet. I förstnämnda syfte har staten från och med år 1874 beviljat s. k. mejerilån, vilka i stor utsträckning tagits i anspråk. Antalet mejerier, vilka vid utgången av 1908 voro i åtnjutande av sådana lån, steg till 149[1]. Så välbehövlig denna understödsverksamhet i sig själv har varit kan det icke förnekas, att medlen utgivits utan nödig kontroll och stundom lett till underhåll av icke solida företag.

[1] Suomen osuusmeijerien liiketilasto V, sid. 37.

[2] Jämför G. A. Bredenberg, Piirteitä maamme voinvalmistuksesta, Maahenki I, sid. 281.

[3] Jämför A. Borchardt, Finnländische Agrarwirtschaft, sid 98.

Statens omsorg har vidare tagit sig uttryck i storartade åtgärder för mejeriundervisningens befrämjande. Den första mejeriskolan inrättades år 1869 å Simananniemi gård i Libelits socken. Denna skola åtföljdes snart av andra liknande. Ett stort steg framåt tog undervisningen år 1881, då ett högre mejeriinstitut för såväl manliga som kvinnliga elever inrättades å Mustiala lantbruksinstitut. Under årens lopp har undervisningssystemets organisering och förfullkomnande fortskridit så långt, att Finland vid utgången av år 1908 hade 4 teoretiska mejeriskolor, 1 ambulerande kreatursskötareskola, 3 tvååriga praktiskt-teoretiska kreatursskötareskolor, 34 ettåriga praktiskt-teoretiska kreatursskötareskolor, 4 kombinerade praktiskt-teoretiska kreatursskötare- och mejeriskolor och 2 ettåriga praktiskt-teoretiska mejeriskolor. Då dessa undervisningsanstalter äro förlagda till olika delar av landet är det lätt att inse, vilken ofantlig betydelse de måste hava för höjandet av yrkesskickligheten.

Vid sidan av undervisningsanstalterna hava ambulerande lärare bedrivit en nyttig och framgångsrik verksamhet. Redan år 1868 tillsatte styrelsen ambulatoriska lärare för mejerifacket, och därmed var början lagd till det s. k. länemejerskesystemet. År 1874 inrättades den första statsmejeristtjänsten, och sedermera ha ytterligare tre mejerikonsulenter (för smörproduktionen) tillkommit. En allsidig utbildning även utom landets gränser har för intresserade personer möjliggjorts genom beviljandet av talrika resestipendier, och för spridande av kännedom om vinningarna och framstegen inom facket ha mejeriutställningar anordnats.

[1] Uppgifterna från 1908 härstamma från lantbruksstyrelsens berättelse för sagda år.

Resultatet av mejerirörelsens utveckling visar sig bäst i det storartade uppsving smörexporten under det senaste kvartseklet haft att uppvisa. Från mindre än 6 miljoner kg år 1886 har den tangerat ett maximum av 10 miljoner däröver, ehuru det å andra sidan icke kan förbises att exportsiffrorna under de olika åren varit mycket varierande.

Granskar man närmare dessa siffror, finner man att den första höjdpunkten bildas år 1897, då exporten stigit till 14 1/2 milj. kg; minimum bildar år 1901 med knappa 9 milj. Därpå höjer sig exporten åter och stiger år 1905 till närmare 16 miljoner för att de följande åren åter avtaga. Höjningarna och sänkningarna ske mestadels långsamt och stegvis.

De yttre förhållandena ha långtifrån alltid varit gynnsamma för ladugårdsskötseln och smörproduktionen. År 1889 var höavkastningen dålig. Sommaren 1892 rådde torka, varför höskörden blev förfelad och fodertillgången under den därpå följande vintern ytterst knapp. 1901 och 1902 voro åter dåliga höår. Detsamma kan sägas om åren efter 1905, då höskörden antingen i hela landet eller vissa delar därav varit otillfredsställande.[1] Vi se sålunda att åren 1897 och 1905, då smörutförseln varit störst, föregåtts av åtminstone några goda år, som skapat förutsättningarna för en större smörproduktion, medan denna produktion under andra år stött på naturliga hinder.

Den under de senare åren ständigt avtagande exportsiffran har på många håll framkallat bekymmer och farhågor. De faktiska förhållandena giva emellertid icke stöd för någon allvarsam oro för framtiden. Tvärtom synas växlingarna i exportens storlek mellan 1897 och 1905 bevisa, att vi, när gynnsamma förhållanden åter inträda, med tillförsikt kunna motse en ny stegring i exporten.

Det är emellertid även andra omständigheter, som i

[1] Här och tidigare omnämnda uppgifter om skörden äro hämtade dels från de officiella 5-års berättelserna om Finlands ekonomiska tillstånd, dels från lantbruksstyrelsens berättelser.

hög grad inverka på exporten. Om den inhemska konsumtionen redan på 1870-talet visade en tendens att tilltaga, gör sig denna tendens i våra dagar kännbar i ännu högre grad. Arbetslönerna ha med tiden stigit betydligt och på samma gång ha allt större lager av befolkningen erhållit ökade anspråk på livets bekvämlighet, icke minst i fråga om livsförnödenheter.[1] Det skall dock senare på-

[1] Doktor Heikki Renvall har i sin avhandling Suomen metsäntuotteiden vienti, sid 41, tillagt den ökade konsumtionen en avgörande roll i fråga om smörexportens nedgång och helt och hållet förnekat betydelsen av de yttre naturförhållandena. Denna uppfattning innebär enligt min tanke en uppenbar överdrift. Ett dåligt höår drabbar det för smörproduktionen erforderliga råmaterialet, ty en otillfredsställande utfodring av korna inverkar menligt på mjölkens såväl kvantitet som kvalitet. Den indirekta betydelsen av ett sådant år kan vara ännu påtagligare. Om höskörden är dålig kan det hända att kreatursbeståndet flerstädes måste minskas, och det kräves ofta många goda år förrän en sådan skada kan ersättas. Jag skall anföra några siffror för att bevisa detta påstående. Under åren 1880—1900 utgjorde antalet kor:

År 1880	795 575 kor.	År 1890	928 276 kor.
» 1881	753 111 »	» 1891	926 939 »
» 1882	764 935 »	» 1892	930 329 »
» 1883	782 829 »	» 1893	949 229 »
» 1884	798 419 »	» 1904	987 732 »
» 1885	814 531 »	» 1895	1 024 556 »
» 1886	855 405 »	» 1896	1 061 289 »
» 1887	870 629 »	» 1897	1 080 180 »
» 1888	886 692 »	» 1898	1 091 088 »
» 1889	902 100 »	» 1899	1 086 909 »
		» 1900	1 072 002 »

Jag har tidigare anmärkt, huru ofördelaktig sommaren 1881 var för höskörden. Statistiken visar att koantalet då reducerades med mer än 40 000 och först tre år senare uppnås samma antal som 1880. År 1891 var höavkastningen delvis medelgod, delvis under medelmåttan, delvis dålig, och detta visar sig genast i en om ock obetydlig nedgång i kreatursbeståndet, o. s. v. Självfallet är att en reduktion i kreatursstammen inverkar på mjölk- och smörtillgången.

visas, att mot den negativa inverkan på smörexporten konsumtionens ständiga uppåtgående utövar kunna ställas utsikter, som tillförsäkra denna export betydande framtidsmöjligheter.

Det är omöjligt att på grundvalen av de i föregående kapitel meddelade knapphändiga uppgifterna om smörexporten under äldre tider erhålla en bild av prisvariationerna för smöret, och lika litet kan man bilda sig en noggrann föreställning om den roll smöret spelade i jämförelse med landets övriga exportartiklar. Endast så mycket kan med säkerhet sägas, att denna roll icke varit obetydlig, ja näppeligen mindre viktig än under senare tider.

Från och med 1856 ha vi detaljerade uppgifter såväl i det ena som andra hänseendet. Finlands utrikes handel har varit underkastad en jämn och fortgående utveckling. Vidden av denna utveckling framgår av följande sammanställning, som anger medelvärdet av importen och exporten i perioder om fem år intill 1905 och resp. siffror för 1909.

År.	Import.	Export.
1856—1860	39.2 milj. mk	17.2 milj. mk
1861—1865	64.8 » »	36.2 » »
1866—1870	65.6 » »	42.8 » »
1871—1875	110.7 » »	69.8 » »
1876—1880	134.2 » »	101.8 » »
1881—1885	143.3 » »	109.6 » »
1886—1890	118.1 » »	88.0 » »
1891—1895	141.5 » »	118.3 » »
1896—1900	226.8 » »	178.1 » »
1901—1905	250.5 » »	213.3 » »
1909	367.1 » »	254.5 » »

Har smörexporten hållit jämna steg med denna utveckling? Svaret härpå erhålles bäst genom att granska

den andel smöret tillkommer bland landets övriga exportartiklar. Uttryckt i procent av hela exporten har denna andel utgjort:

1856—1860	8.56 %
1861—1865	11.79 »
1866—1870	15.64 »
1871—1875	13.88 »
1876—1880	10.53 »
1881—1885	8.30 »
1886—1890	14.45 »
1891—1895	16.36 »
1896—1900	15.08 »
1901—1905	12.39 »
1906—1909	12.38 »

Det kan synas som om de växlingar detta procenttal varit underkastat skulle vara rätt stora. De ha dock över huvud icke inverkat på smörets plats bland övriga exportartiklar. Granska vi förteckningen av dessa artiklar under de senaste decennierna se vi att trävarorna intaga en dominerande plats; i värde representera de mer än hälften av hela exporten. En långt anspråkslösare ställning tillkommer smöret såsom exportvara, men det har dock någorlunda konstant hållit sig i andra rummet bland exportartiklarna. Smörexporten har icke såsom trävaruexporten varit bestämmande för den finska penningemarknaden[1], men betydelsen för vårt lands ekonomi av en årlig export på circa 30 miljoner mark får dock icke underskattas. Denna betydelse blir så mycket större då landets import, såsom av nyss anförda siffror framgår, i allmänhet och isynnerhet under år 1909 varit större än exporten. Under sådana förhållanden ställer man de högsta anspråk på landets naturliga förvärvskällor, och smörexporten erbjuder icke endast genom sin framskjutna plats

[1] Rolf Thesleff, Den finska penningemarknaden.

bland exportartiklarna utan även i egenskap av exponent för den riktning det finska jordbruket tagit ett så mycket större intresse.

Med ledning av de källor, som stå till buds, erhållas följande enhetsvärden för det finska exportsmöret:

År.	Pris per kilo.	År.	Pris per kilo.
1856	Fmk 1:61	1870	Fmk 1:87
1857	» 1:58	1871	» 1:95
1858	» 1:70	1872	» 1:91
1859	» 1:41	1873	» 2:25
1860	» 2:98	1874	» 2:39
1861	» 2:57	1875	» 2:36
1862	» 3:03	1876	» 2:54
1863	» 2:66	1877	» 2:42
1864	» 2:75	1878	» 1:83
1865	» 2:44	1879	» 1:89
1866	» 1:63	1880	» 2:25
1867	» 2:35	1881	» 2:31
1868	» 1:86	1882	» 2:29
1869	» 1:82		

År.	För exp. till Ryssland.	För exporten till utlandet.
1883		2:09
1884		2:00
1885		1:65
1886		1:65
1887	1:60	1:65
1888	1:80	2:00
1889		
1890		1:70
1891		1:85
1892		1:90
1893		1:90
1894		1:82

	För exporten till utlandet.		
	För exp. t. Ryssl.	Mejerismör.	Allmogesmör.
1895	2:00	2:00	1:60
1896	2:20	2:20	1:80
1897	2:10	2:10	1:70
1898	2:20	2:20	1:80
1899	2:35	2:35	2:00
1900	2:40	2:40	2:10
1901	2:45	2:45	2:20
1902	2:35	2:35	2:10
1903	2:30	2:30	2:10
1904	2:25	2:25	2:05
1905	2:40	2:40	2:10
1906	2:50	2:50	2:15
1907	2:48	2:48	2:20
1908	2:62	2:62	2:25
1909	2:53	2:53	2:25

Från åren 1856—1882, den tid handelsstatistiken uppgjordes på de särskilda tullkamrarna, föreligger ingen statistik, utan är enhetsvärdet uträknat genom division av exportens totalvärde med de exporterade varumängderna. Från 1883 ingå i tullstyrelsens originalhandlingar uppgifter om enhetsvärdena. Vid studium av handlingarna finner man hur godtyckligt värdena blivit preciserade. Så meddelas för åren 1883—1884 och åter för åren 1885—1886 gemensam statistik med samma värde. Ända till år 1894 beräknas priset efter bruttovikt. Särskild prisstatistik för exporten till Ryssland förekommer endast åren 1887 och 1888. Prisuppgifter för år 1889 saknas helt och hållet. Beräknat efter exportens nettovikt skulle enhetspriset sagda år ha utgjort 2:13.

Från och med 1895 har landtbruksstyrelsen tagit denna statistik om hand, och på samma gång meddelas särskilda enhetsvärden för exporten till Ryss-

land samt för exporten av mejerismör och allmogesmör till övriga utländska orter. Skillnaden mellan mejerismör och allmogesmör baseras på den omständigheten, huruvida smöret exporterats i drittlar eller i andra kärl, men det förefaller som om denna åtskillnad i vårt land, där man intill senaste tid icke varit tillräckligt nogräknad i fråga om smörets inpackning, vore en svag grund att bygga på. Om man å andra sidan antar att den vore hållbar, bleve prisstatistiken för exporten till Ryssland, som endast beaktar mejerismöret, så mycket mindre värd. Lantbruksstyrelsen gör i övrigt i sina årsberättelser vissa meddelanden om sin statistik. Så uppges att enhetsvärdet för mejerismör åren 1895—1899 grundats på uppgifter från 26—34 mejerier — ett bristfälligt material för något så när hållbara resultat! Först år 1901 meddelar lantbruksstyrelsen, att de från England erhållna prisuppgifterna i huvudsak varit bestämmande för prissättningen.

Då det gäller att draga några slutsatser av dessa enhetspris, får man till en början lov att utelämna alla sakliga reflexioner över priserna åren 1856—1882. Här möta oss allehanda överraskande företeelser, så t. ex. att ett kg finskt smör år 1868 betalades med Fmk 3:03. Om man emellertid studerar den finska smörexportens öden under denna tid, då det ojämna, oftast underhaltiga allmogesmöret var dominerande, inser man snart att en sådan prisstatistik icke kan grunda sig på faktiska förhållanden. För bonden möjliggjorde smörproduktionen att skaffa sig de nödvändigaste livsförnödenheterna, handlanden blev genom sin smörhandel i tillfälle att erhålla likvid för sina varor, men den brist på målmedvetenhet och insikt, som gjorde sig gällande såväl på det ena som det andra hållet, förskaffade oss måttlig utmärkelse och måttligt pekuniärt utbyte i utlandet.

Från 1890-talets början kan man dock, åtminstone ytligt sett, acceptera prisstatistiken. Det är nämligen vid denna tid smörproduktionen, smörhandeln och smörexporten börja anta en mera rationell karaktär, och de långsamt stegrade priserna på 1890-talet inge därför en smula förtroende. Under detta århundrade, då enhetspriserna åtminstone för det till England utförda mejerismöret baserats på tillförlitliga uppgifter från detta land, fortgår prisstegringen. Och man kan icke undgå att i dessa siffror se en värdemätare för det finska mejerismöret, som med tiden nått en allt bättre kvalitet och vunnit allt större framgång på den utländska marknaden. Om man därtill lägger att såväl mejerierna som handlandena blivit medvetna om de ekonomiska värden, som vår smörexport representerar, och att förhållandet dem emellan med tiden gestaltat sig på ett tillfredsställande sätt, kvarstår som faktum att miljoner utländskt kapital årligen genom mejerierna utdelas bland Finlands befolkning och spela en väsentlig roll i lantmannens penningehushållning.

Jag har i det föregående uteslutande uppehållit mig vid exporten och dess betydelse. Det bör emellertid observeras, att smör i någon mån även importerats till landet, ehuru denna import icke spelat någon betydande roll. Importmedeltalet har utgjort:

År.	Kg.	Värde (mk).
1867—1870	282	—
1884—1888	41 681	—
1889—1893	72 796	97 186
1894—1898	179 548	253 018
1899—1903	316 974	545 709
1904—1908	791 331	1 637 773
1909	1 088 947	2 613 473

Jämförd med exporten har denna import in på 1890-talet icke varit så betydande, att den skulle påkalla särskild uppmärksamhet. Men från och med denna tid för-

märker man en stegring, som år 1907 når sin kulmen — med inemot 2 miljoner kg — och synbarligen måste ha en djupare liggande orsak.

Undersöker man från vilka länder denna import ägt rum finner man att smöret huvudsakligen levererats från Ryssland. Men i importen ha deltagit också Danmark och Sverge med ända till 200 000 kg, frånsett mindre och betydelselösa kvantiteter från andra länder. Att importera danskt och svenskt smör, som är dyrare än det finska, kan dock näppeligen komma i fråga. Förklaringen till denna import står också att söka på annat håll.

Bland de för export producerande smörländerna är Sibirien bland de yngsta. Det skall senare påvisas huru mjölkhushållningen där utvecklat sig så att Sibirien nu har en stadgad plats på den utländska marknaden. Intill senaste tid har Sibirien emellertid icke kunnat tävla med de flesta andra länder i fråga om smörets kvalitet, varför dess produkter också betalats med lägre priser. Denna prisbillighet har varit orsaken till att sibiriskt smör i viss utsträckning importerats till Finland och här konsumerats, i all synnerhet i Österbotten. Det har ju varit ekonomiskt fördelaktigt att förbruka det billiga sibiriska smöret och exportera det inhemska, som i utlandet uppnått högre priser. Det har också inträffat, att sibiriskt smör inköpts av finska handlande och av dem exporterats till utlandet.

Det sibiriska smöret har för det mesta kommit till oss direkt från Ryssland, men till en del även gjort omvägen över Danmark och Sverge.

III.

Jag har tidigare anmärkt om den bristfällighet, som vidlåder vår officiella handelsstatistik från tidigare år. Den träder isynnerhet klart i dagen då det gäller att med ledning av denna statistik följa med exporten av finskt smör till dess olika destinationsländer. Genom kompletterande utländskt material kunna dock bristerna delvis avhjälpas.

Exporten på Sverge.

Jag har tidigare hänvisat till svenska kommerskollegiets handlingar och får fortfarande anlita svensk statistik för att ge en bild av den finska smörexporten till Sverge från och med år 1856. Vår officiella statistik har begagnat sig av samma källa, men endast beträffande åren 1866—1870.

Statistiken ter sig som följer:

År.	Finsk statistik.	Svensk statistik.
1856	—	562 407 kg
1857	—	761 678 »
1858	—	574 642 »
1859	—	701 207 »
1860	—	782 382 »
1861	957 797 kg	997 645 »
1862	572 390 »	875 287 »
1863	689 851 »	852 507 »
1864	880 005 »	1 053 320 »
1865	886 873 »	917 787 »

År.	Finsk statistik.	Svensk statistik.
1866	Svensk statistik.	984 945 »
1867	» »	825 945 »
1868	» »	1 484 227 »
1869	» »	1 341 767 »
1870	» »	1 834 470 »
1871	—	1 679 600 »
1872	—	1 364 675 »
1873	—	1 248 395 »
1874	—	1 472 030 »
1875	—	1 174 190 »
1876	—	1 945 650 »
1877	—	2 028 525 »
1878	—	1 437 987 »
1879	—	1 920 575 »
1880	—	2 964 970 »
1881	—	1 582 146 »
1882	—	1 803 468 »
1883	1 986 184 kg	1 919 687 »
1884	1 779 976 »	1 721 712 »
1885	2 292 390 »	2 317 800 »
1886	2 245 827 »	2 137 804 »
1887	3 283 234 »	2 399 566 »
1888	2 571 856 »	1 844 295 »
1889	2 413 301 »	1 330 953 »
1890	1 590 960 »	1 182 364 »
1891	1 005 357 »	784 599 »
1892	1 059 906 »	647 972 »
1893	1 206 466 »	624 682 »
1894	668 335 »	612 747 »
1895	1 042 326 »	484 420 »
1896	365 142 »	414 179 »
1897	359 771 »	355 595 »
1898	311 819 »	
1899	735 535 »	
1900	314 226 »	

År.	Finsk statistik.
1901	310 933 kg
1902	304 360 »
1903	293 884 »
1904	351 282 »
1905	308 634 »
1906	334 186 »
1907	154 507 »
1908	70 445 »
1909	42 820 »

Vi se att den svenska och den finska statistikens siffror under åren 1861—1865 något avvika från varandra. Störst är divergensen år 1862, då den överstiger 300 000 kg. Med hänsyn till den allmänna osäkerhet, som vid denna tid är rådande i den finska statistiken, tvekar jag icke att tillerkänna den svenska statistiken priset i tillförlitlighet.

Då den finska statistiken därefter tar vid år 1883, visar sig åter en olikhet i den finska och svenska statistiken. Men icke på samma sätt som på 1860-talet. Då hade den svenska statistiken att uppvisa en högre exportsiffra än den finska, men på 1880 och 1890-talet är förhållandet så gott som på ett par undantag när motsatt. År 1889 överstiger skillnaden 1 milj. kg. Det var vid denna tid det finska smöret egentligen började söka sig till den engelska marknaden, och i brist på lämpliga kommunikationer från hemlandet exporterades det till en början via Sverge. Den svenska statistiken upptar synbarligen icke detta transitogods såsom importerad vara. I den mån Sverge upphörde att vara genomgångsland för det till England destinerade finska smöret, avtaga divergenserna mellan den finska och svenska statistiken.

Här meddelade statistik endast bekräftar vad tidigare anförts, nämligen att Sverge utgjort en viktig och betydande avsättningsort för finskt smör. Detta framgår till fullo

vid jämförelse mellan landets hela smörexport och exporten till Sverge. Det är visserligen sant att den finska statistikens tidigare uppgifter om smörexporten tåla en reglering. År 1856 uppges hela smörexporten — enligt bruttovikt — till 538 203 kg. Enligt kommerskollegiets handlingar utgör enbart exporten till Sverge 562 407 kg. År 1860 utfördes till Sverge 782 382 kg och till Ryssland 339 541 kg, sammanlagt 1 121 923 kg. Statistiken beräknar hela exportens bruttovikt till 1 105 042 kg! Så principiellt viktig kan denna reglering dock icke bli, att bestämda slutsatser för exportländernas vidkommande icke kunna dragas. Exporten till Sverge har vid denna tid endast undantagsvis spelat en så dominerande roll som före 1856, men ända till 1864 utgör den mer än hälften av landets hela export. Ett beaktansvärt, om också något anspråkslösare omfång bibehåller den till långt in på 1880-talet. Som tecken på vilken betydelse det finska smöret hade i varuutbytet mellan Finland och Sverge förtjänar omnämnas, att kommerskollegiet år 1880 värderade hela importen från Finland till 8 778 302 kronor. Härav belöpte sig på det finska importsmöret 4 534 660 kr — alltså mer än hälften.

Österbotten har sedan urminnes tider sänt sitt smör till Sverge. Men efter halvsekelskiftet drog detta land till sig smör också från övriga delar av Finland, antingen direkt eller genom förmedling av tyska mellanhänder. Konsumenterna utgjordes i allmänhet av den fattigare delen bland befolkningen, som satte värde på att erhålla sina livsförnödenheter till billigt pris. Men även restauratörer och bagare använde icke obetydliga kvantiteter finskt allmogesmör, emedan denna varas stora fetthalt gjorde sig fördelaktigt gällande vid matlagningen. Den förekom dessutom som bordssmör å mindre restaurationer.

Den övervägande delen av det finska exportsmöret destinerades till Stockholm. Det hände dock att smöret icke kunde föryttras i huvudstaden, och då sändes det vidare till de nordligare städerna, isynnerhet Gefle. En betydande avsättningsort var Sundsvall, som stod i direkt ångbåtsförbindelse med Vasa och förmedlade stadens handel såväl med norra som södra Sverge. Så avsattes bl. a. år 1884 omkring 500 000 kg österbottniskt smör i Sundsvall. Största delen av detta exportsmör hämtades av de österbottniska bönderna med egna skutor till Sundsvall, i vars hamn det uppköptes av mellanhandlande för bruksbefolkningens räkning.[1]

Tullförhållandena i Sverge ha betydligt inverkat på den finska smörexporten. Såsom tidigare påpekats berodde den plötsliga och starka minskning i exporten, som inträffade år 1845, på i Sverge införda förhöjda tullsatser. Vid medlet av 1850-talet frigavs smörimporten, och den finska exporten upplever en ny blomstringstid, som varar i mer än tre årtionden. Därefter resa sig åter nya svårigheter. Margarinet gjorde sitt intåg i Sverge, såväl från Norge som Holland importerades stora kvantiteter av denna vara, och samtidigt inkom till den svenska marknaden amerikanskt smör, som genom kvalitet och förpackning överträffade det finska. Redan i och för sig voro dessa två faktorer av stor betydelse, men därtill kom att importtull åter infördes år 1889. Transitosändningarna över Sverge upphörde inom kort, mejerismöret sökte sig andra vägar till den utländska marknaden, och därefter har blott en starkt reducerad export av finskt allmogesmör ägt rum till detta land. Sverges betydelse som importland för det finska smöret har så gott som upphört.

[1] Berättelse över en av statsmejeristen A. v. Wright år 1885 verkställd resa i Sverge, Norge, Danmark, norra Tyskland och Holland för studerande av smörmarknaden och avsättningen av finskt allmogesmör. Biet 1886, sid. 50—56.

Exporten på Ryssland.

Huru gammal den finska smörexporten till Ryssland är torde icke med säkerhet kunna fastställas. Att den pågått redan på 1700-talet framgår av E. Castréns år 1754 utgivna beskrivning över Kajana län; förf. meddelar att enbart från Pielisjärvi socken årligen såldes 60 tunnor smör till Ryssland.[1] Det har tidigare (kap. 1) påvisats hur exportsiffran ökas vid medlet av 19:nde århundradet; exporten till Sverge sjunker, exporten till Ryssland går hastigt uppåt.

När exporten till Sverge på 1850-talet åter uppblomstrar, kan man iaktta en naturlig fördelning av exporten från de olika landsdelarna. Västra delen av landet sänder sitt smör till Sverge, från östra Finland går allmogesmöret till Petersburg, även om en del av de exporterade kvantiteterna icke stannar i Ryssland. Mellersta delarna av landet äro icke så direkt hänvisade till väster eller öster, och det är också där exporten till Tyskland når sitt största omfång.

Då mejerismör började tillverkas i Finland, sökte sig detta smör snart över gränsen mot öster. Det var dock till en början förenat med stora svårigheter att få varan transporterad till Ryssland. Gösta Grotenfelt ger en karaktäristik bild av denna transport.[2] Då Haga mejeri i Janakkala grundlades år 1862, hade man för avsikt att exportera vintersmöret till Petersburg. I detta syfte vände sig friherre Boije till ägaren av Liimala gård i Viborgs socken, vilken sände till Haga en torpare för att avhandla om saken. Resultatet blev en överenskommelse, att torparen var tredje vecka skulle besöka Haga för att transportera smöret den 25 mil långa (fågel) vägen till Petersburg. Efterhand började också andra mejerier anlita torparens medverkan; snart förmedlade denne en respektabel smörexport med så olika utgångspunkter som Joensuu-trakten och Kumo gård. En total förändring i transportförhållandena åstadkoms naturligtvis då järnvägen till Petersburg öppnades för trafik år 1870.

[1] Jfr Gösta Grotenfelt, a. a., sid. 111.

[2] A. a., sid. 54—55.

I den mån exporten av mejerismör till Ryssland tilltog åtogo sig särskilda ombudsmän i Petersburg att förmedla försäljningen därav. De avyttrade smöret till överenskommet pris och behöllo själva en viss procent av de influtna medlen.[1] Avsättningen stötte i allmänhet icke på svårigheter. År 1889 inträffade emellertid en händelse, som höll på att rubba det finska mejerismörets anseende. En handlande Tschistjakoff i Petersburg ville övertyga sin kundkrets om att han förde en oförfalskad vara och skickade i detta syfte 25 olika smörprov till prof. Dobroslavins laboratorium. Assistenten, som utförde proven, begagnade sig av en föråldrad och opålitlig metod och kom därvid till det överraskande resultatet, att bl. a. Järvikylä smör innehöll 30 % och Hongola smör 21 % margarin, varemot övriga finska märken förklarades för rena. Följden blev en polisundersökning i Tschistjakoffs butik, varvid 3 lådor Hongola smör konfiskerades. Järvikylä-smöret var redan slutsålt, men försiktigt nog hade butikägaren till en privatperson lämnat en bit av detta smör och dessutom av ett annat, vilket vid undersökningen förklarats oblandat. Dessa bitar inlämnades, utan uppgift på tillverkaren, ånyo till analys i Dobroslavins laboratorium, och denna gång befanns Järvikylä-smöret oblandat, men det andra märket däremot förfalskat, vilket till fullo bevisade värdelösheten av de anställda analyserna. Händelsen hade emellertid väckt ett sådant uppseende, att jordbrukschefen frih. v. Alfthan, lantbruksrådet Grotenfelt, amiral Furuhjelm, prof. Hjelt och dr Forsberg avreste till Petersburg. I universitetets laboratorium verkställde de finska kemisterna, vilka

[1] Gösta Grotenfelt, a. a., sid 121.

i likhet med kemisten därstädes, prof. Konovaloff, tillämpade den Reichert-Meisserska analysmetoden, en ny analys och konstaterade det finska smörets absoluta renhet. Tack vare detta kraftiga ingripande blev de finska produkternas anseende fullkomligt rehabiliterat.[1]

Exporten till Ryssland har utgjort:

År	Kvantitet eller värde.					
1860	339 541	kg	och	för	1 328 128	mk
1861	560 881	»	»	»	1 246 596	»
1862	889 202	»	»	»	1 381 064	»
1863	1 044 930	»	»	»	1 383 679	»
1864	778 625	»	»	»	1 383 761	»
1865	1 131 732	»	»	»	957 118	»

År.	Finsk statistik.		Rysk statistik.	
1866	—		544 471	kg
1867	—		397 493	»
1868	—		524 913	»
1869	2 728 746	kg	664 766	»
1870	1 572 075	»	499 655	»
1871	—		1 399 327	»
1872	—		1 581 342	»
1873	—		1 881 865	»
1874	2 832 378	»	2 096 525	»
1875	2 934 115	»	2 129 334	»
1876	—		1 591 251	»
1877	—		1 660 129	»
1878	—		1 484 290	»
1879	—		1 566 108	»
1880	2 741 989	»	1 937 181	»

[1] Jämför Hufvudstadsbladet 1889 N:o 83 och Nya Pressen 1889 N:o 96.

År.	Finsk statistik.		Rysk statistik.	
1881[1]	2 674 457	kg	—	
1882	2 424 293	»	1 644 994	kg
1883	2 449 870	»	1 571 743	»
1884	2 254 106	»	1 597 705	»
1885	2 478 345	»	1 988 778	»
1886	2 594 072	»	1 216 592	»
1887	2 402 619	»	1 697 410	»
1888	3 226 005	»	2 761 029	»
1889	3 513 612	»	2 868 105	»
1890	2 388 274	»	2 092 840	»
1891	1 594 382	»	1 114 757	»
1892	990 650	»	890 794	»
1893	1 460 665	»	1 265 044	»
1894	1 331 095	»	1 230 285	»
1895	685 846	»	766 568	»
1896	434 074	»	568 091	»
1897	319 882	»	424 144	»
1898	228 499	»	278 231	»
1899	325 153	»	383 833	»
1900	221 339	»	252 072	»
1901	191 829	»	247 125	»
1902	189 531	»	221 998	»
1903	225 534	»	258 968	»
1904	243 575	»	294 611	»
1905	357 160	»	327 190	»
1906	217 538	»	235 430	»
1907	173 382	»	189 123	»
1908	172 328	»	207 879	»
1909	190 788	»	226 994	»

Uppgifterna för åren 1860—1865 äro ytterst obestämda; exporten är angiven dels enligt vikt, dels enligt värde.

[1] Från år 1881 finnes endast ett ofullständigt sammandrag av den ryska handelsstatistiken.

De förra siffrorna gälla det smör, som exporterats sjövägen, och härstamma från finska tullmyndigheter, de senare siffrorna avse det till Ryssland landvägen utförda smöret, härstamma från ryska tullstyrelsen och ange priset på försäljningsplatsen i Ryssland. Någon exakt siffra för hela exporten kan icke uppvisas; det är lika svårt att bestämma värdet av det sjövägen utförda som kvantiteten av det landvägen exporterade smöret. Nu anger visserligen den förteckning i vår officiella statistik, där exporten är klassificerad efter »Finlands städer och tullbehandlingsorter», följande siffror för det över Ladoga utförda smöret:

År.	Kvantitet.
1860	—
1861	214 157 kg
1862	254 524 »
1863	361 913 »
1864	250 053 »
1865	257 346 »

men det är lätt att fatta att dessa kvantiteter icke ens närmelsevis hinna till för att motsvara det sjövägen exporterade smörets värde. Statistiken upptar vidare, så vitt angår åren 1861—1865, icke endast uppgifter över exporten till Sverge och Ryssland utan även till »andra länder». Man tänker sig möjligheten av att komma till resultat genom addition av dessa kvantiteter och en jämförelse mellan den erhållna summan och landets totalexport, men finner snart att det landvägen till Ryssland utförda smöret alls icke ingår i totalexporten. Resultatet blir i det ena som andra fallet negativt.

För åren 1866—1868, 1871—1873 och 1876—1879 meddelar den finska statistiken inga som helst uppgifter om exporten till Ryssland. Dess bättre har man från och med 1866 att tillgå rysk statistik. Den upptar siffror, som jämförda med den finska statistiken äro påfallande låga. Förklaringen till detta förhållande står utan tvivel främst att söka däri, att exporten till Tyskland, som på 1860- och isynnerhet 1870-talet var betydande, gick över Ryssland och inberäknades i den finska statistiken.

Från och med 1895 inträffar ett omslag så till vida, att den ryska statistiken oftast företer större siffror än den finska. På samma gång blir dock differensen mellan den finska och ryska statistiken betydligt mindre än förr.

Det framgår av båda dessa statistiska källor, att exporten ända till 1890-talet varit mycket stor; från och med denna tid inträffar en någorlunda jämn tillbakagång.

Det mejerismör, som exporterades till Petersburg, utgjordes till en början av vanligt syrligt smör. Men på slutet av 1870-talet började man tillverka s. k. parisersmör, speciellt avsett för den ryska marknaden. Dess lindriga bismak av kokt grädde föll de ryska konsumenterna i smaken.[1] Med tiden fick det finska smöret i Ryssland utstå en allt skarpare konkurrens med inhemsk tillverkning och har småningom undanträngts till den grad, att numera endast få smörproducerande orter sända sin vara till Ryssland.

Gösta Grotenfelt håller före,[1] att våra smörproducenter gjort oklokt i att låta den ryska marknaden gå sig ur händerna, och uttalar en önskan att den måtte återvinnas. Det må villigt erkännas att Ryssland spelat en stor roll i den finska smörexportens historia. Det utgjorde ju en avsättningsort redan för vårt allmogesmör, och under mejerirörelsens första tider, då vårt smör vad kvaliteten beträffar icke kunde tävla med andra mejeriländers produkter, var den ryska marknaden mer än välbehövlig. Men det bör observeras, att vårt tillbakaträdande från denna marknad icke var frivilligt och att ett nytt försök att inträngа

[1] Gösta Grotenfelt, a. a., sid. 76.
[2] A. a., sid. 124.

på densamma kunde vara förenat med många svårigheter och missräkningar. Mer än så: ett sådant försök skulle vara oklokt. Den ryska och sibiriska mejerihanteringen har tagit ett stort steg framåt och det ryska smöret hotar att översvämma marknadsplatserna i Europa. Det vore en ren lycka om den inhemska konsumtionen i Ryssland skulle sluka allt större kvantiteter, vilka sålunda skulle undandragas den utländska marknaden. Vår strävan bör icke gå ut på att förhindra detta utan fastmer att lämna Ryssland åt ryssarna och i stället befästa och utveckla vår ställning på den västeuropeiska marknaden.

Vad övriga länder beträffar är det klent beställt med vår statistik ända till år 1883. Först från och med detta år är exporten specificerad för samtliga destinationsländers vidkommande. Dessförinnan kunna vi endast följa de yttre konturerna av utvecklingen, men de äro tillräckliga att övertyga oss om att Sverge och Ryssland ända till 1880-talet voro de förnämsta konsumenterna av finskt smör. Till övriga länder exporterades under åren 1861—63 endast ett par tiotal kg årligen; senare tilltar kvantiteten, men går ännu år 1881 och 1882 icke upp till högre siffror än resp. 685 926 och 729 540 kg.[1] Det är först mot slutet av 1880-talet — vid den tid mejerirörelsen börjar göra sig fullt gällande — som förhållandena bli helt och hållet förändrade.

[1] Att dessa siffror dock icke kunna anses exakta framgår av statistiken över exporten till Tyskland, varom snart närmare.

Exporten på Danmark.

Exporten av smör till Danmark börjar vid tiden för vår mejerirörelses uppsving, och de utförda kvantiteterna ha till övervägande del bestått av finskt mejerismör. Exporten har utgjort:

År.	Kvantitet.	År.	Kvantitet.
1885	19 609 kg	1898	4 476 167 kg
1886	18 547 »	1899	3 691 899 »
1887	333 072 »	1900	3 771 740 »
1888	1 213 563 »	1901	2 895 304 »
1889	1 530 559 »	1902	2 603 245 »
1890	3 250 332 »	1903	2 571 541 »
1891	4 727 546 »	1904	2 184 282 »
1892	4 040 766 »	1905	2 912 254 »
1893	4 463 845 »	1906	1 922 454 »
1894	7 252 449 »	1907	514 681 »
1895	5 158 473 »	1908	321 474 »
1896	5 753 375 »	1909	450 053 »
1897	5 745 701 »		

Vi se med vilken hastighet exporten ökas under de tio första åren. Man skulle kunna tro att denna utförsel skett till ett land, där behovet av smör varit påfallande och där den finska smörexporten funnit en ny och rik avsättning. Emellertid är Danmark smörindustrins förlovade land, dess överflöd av förstklassig vara kommer Europas smörimporterande länder till godo och i konkurrensen med andra nationer ha danskarna till den dag som är behållit segerpriset. Det är sålunda i helt andra omständigheter orsaken till den danska importen står att söka.

Likasom Finland i en viss utsträckning använt sibiriskt smör för inhemsk konsumtion, har Danmark ansett det fördelaktigt att under en tid, då det finska smöret vad kvalitet och pris beträffar icke kunde tävla med dess

eget, begagna sig av detta för konsumtion i landet och utföra de danska mejeriernas produkter. Men det var endast en del av det finska exportsmöret som kom till användning på detta sätt. Då importtullen infördes i Sverge år 1889 och transitosändningarna över detta land upphörde, tog vårt smör mer än tillförene vägen till Danmark. Danskarna voro rutinerade smörexportörer och förstodo att draga nytta av det finska mejerismörets omyndighetsålder. Av det från Finland importerade smöret utvalde de de bättre kvaliteterna och befordrade dem vidare till England, men ingalunda under namn av finsk utan dansk vara. Det var ett sätt att rikta sig på vår bekostnad: man betalade dåligt för det finska smöret och sålde det till de vida högre priser, som på den engelska marknaden uppnåddes av danskt smör.[1]

Resultatet kunde naturligtvis icke utebli. Det visade sig däri, att det finska smöret hade ytterst svårt att vinna fast fot på den engelska marknaden. De relativt små kvantiteter, som exporterades direkt till England, försvunno bland mängden av andra länders smör, och i England kunde man icke ana att en del danskt smör, som vad kvaliteten beträffade icke lämnade rum för anmärkningar, i själva verket härstammade från Finland. Det finska smörets ofördelaktiga ställning framgår också till fullo av svenska mejeriagenturens årsberättelse av år 1892, där det heter: »Toppnoteringarna för finska smöret upptagas av de engelska handelstidningarna utan gensägelse för lågt i förhållande till noteringen för svenskt och danskt, ty bland finska märken finnes en viss del fullt jämbördiga med bästa svenska och danska, vilka dock av engelska köpmän vanligen säljas som danska, varigenom det sämre finska smöret får namn av finskt och noteras lägre till skada för landets smörproduktion i dess helhet».

[1] Jämför t. ex. Tuom. Laurell, Havaintoja ulkomaan voimarkkinoilta.

Naturligtvis kunde detta icke i längden fortgå utan att påkalla nödig uppmärksamhet från finsk sida. I sin förenämnda broskyr förvånar sig herr Laurell över, att vi behöva använda Danmarks förmedling vid vår export till England. »Det här jag sett», säger han, »att det danska smöret är underkastat en likadan kontroll och klassificering som någonsin vårt smör». Och i en artikel i Nya Pressen för den 12 september 1894 bryter herr E. Ekholm, som då vistades i England, staven över denna »mellanhandel, så absurd i sig själv här man betänker att man anförtror försäljningen av sitt gods, uppgående för hela landet till 10 à 15 miljoners värde årligen, till sin egen konkurrent». Statistiken visar också att exporten till Danmark aldrig mera nådde den höjd som 1894. De tre följande åren överstiger den ännu 5 miljoner kg, men går därefter successivt nedåt. Härtill bidrogo icke minst de åtgärder till fromma för landets smörexport, som vid denna tid vidtogos. Bland dem är främst att nämna, att Finska mejerisamfundet år 1896 tillsatte en finsk ombudsman i England, till vars åligganden hör att bevaka våra intressen i detta land. Hans personliga inflytande på importörerna i England har ofta tagits i anspråk, och i smörhandeln rörande angelägenheter ha hans råd mer än en gång inhämtats. Det var vidare vid denna tid de periodiska smörprovningarna vidtogo och anspråken på smörets ändamålsenliga transport och uppläggning inom landet tillgodosågos.

Av statistiken framgår, att vi ännu icke helt och hållet undsluppit vårt beroende av Danmark — år 1909 utgjorde exporten till detta land 450 000 kg. Till en del har Danmark fortfarande varit genomgångsland för finskt smör, men då detta smör tidigare sökte sig västerut till England har det numera gått söderut till Tyskland. Vid denna export sträcker sig Danmarks förmedling uteslutande till kommunikationerna.

Sverge, Ryssland och Danmark äro de länder, vilkas roll i smörexportens historia är mer eller mindre utspelad. Det återstår att nämna tvänne länder — England och Tyskland — som i detta nu framstå såsom de avsättningsorter, på vilka det finska smöret har nya vinningar att göra.

Exporten på England.

För att förstå Englands år för år ökade behov av utländskt smör är det nödvändigt att kasta en blick på landets egna produktionsmöjligheter. De yttre konturerna äro givna: Englands ytinnehåll är icke stort och på detta ytinnehåll faller ett oproportionerligt stort antal invånare. Den brukbara jorden må vara än så väl använd, jordbruket må vara hur högt uppdrivet som helst, den inhemska konsumtionen av livsförnödenheter kan dock icke tillgodoses.

Det vore orätt att tro, att man i England icke ägnat nödig uppmärksamhet at mjölkhushållningen. Medan man i de flesta europeiska länder ännu ansåg, att ladugårdarnas förnämsta uppgift var att leverera gödsel till åkerbruket, och därför tillerkände ladugårdsskötseln en underordnad betydelse, hade denna i England intagit en plats, fullt jämförbar med själva åkerbrukets.[1] Det är icke heller små kvantiteter smör, som produceras i England. Brinkmann räknar ut att den inhemska produktionen 1891—1895 betäckte behovet av smör hos 46,57 % av hela befolkningen och 1901—1905 hos 44,28 %. Med hänsyn till Englands stora folkmängd representerar detta i allo aktningsvärda kvantiteter. Men mjölkhushållningen kan ju icke inskränka sig enbart till produktion av smör. Framför allt måste den tillgodose behovet av mjölk, vilken är en svårtransportabel vara. Därtill kommer att ostproduktionen i England nått en stor omfattning.

[1] Jfr dr Franz Brinkmann: Die Grundlagen der englischen Landwirtschaft und die Entwickelung ihrer Produktion seit dem Auftreten der internationalen Konkurrenz, sid. 90.

Förhållandena i England äro icke gynnsamma för en smörproduktion enligt modärna principer. Försök ha visserligen gjorts att åstadkomma en rationellare smörberedning; så ha engelska regeringen, grevskapsråden, mejeri- och lantbruksföreningar m. m. gjort stor propaganda för saken, men resultatet har icke motsvarat förväntningarna.[1] Lika liten framgång har den kooperativa verksamheten att uppvisa. Hela antalet andelsmejerier i England uppgick år 1906 till 12.[2] Andelsidén har på detta område en föga tacksam jordmån i England. Storbruket fjärmar jordbrukarne från varandra och driver dem icke till kooperativ sammanslutning. Då vidare industricentra förekomma i alla delar av landet, ligga produktions- och konsumtionsorterna i varandras omedelbara närhet, vilket i sin mån gör en gemensam aktion mindre behövlig[3]. Så kommer det sig att farmarne tillverka smöret var för sig och att produkterna bli av mycket varierande beskaffenhet. Dessutom visa förpaktarena på de stora egendomarna en avtagande benägenhet att över huvud alls producera smör. Det är bekvämare att mjölka korna och skicka bort mjölken, och förpaktaren räknar sig till godo besparad möda och främmande arbetskraft.[4]

Vilken imponerande omfattning Englands import av utländskt smör tagit framgår av följande förteckning, omfattande åren 1886—1909, den tid under vilken den engelska statistiken skiljer mellan import av smör och margarin:

[1] Gösta Grotenfelt, Uppgifter om den engelska marknaden för mejeriprodukter och margarin under 10-årsperioden 1896—1905, sid. 11.

[2] Brinkmann, a. a, sid. 63.

[3] Brinkmann, sid. 60.

[4] Dr Heinrich Pudor, Das landwirtschaftliche Genossenschaftswesen in Grossbritannien und Irland. Conrads Jahrbücher, III Folge, 31 Band, s. 771.

År	1886	78 404 923	kg	
»	1887	76 957 174	»	
»	1888	84 801 151	»	1886—1889
»	1889	97 915 415	»	84 519 666
»	1890	103 008 024	»	
»	1891	108 488 836	»	
»	1892	110 896 349	»	1890—1893
»	1893	118 235 679	»	110 157 222
»	1894	130 801 618	»	
»	1895	143 544 646	»	
»	1896	154 327 708	»	1894—1897
»	1897	163 464 291	»	148 034 566
»	1898	163 021 924	»	
»	1899	172 204 431	»	
»	1900	171 628 613	»	1898—1901
»	1901	188 102 748	»	173 739 429
»	1902	201 888 192	»	
»	1903	206 282 747	»	
»	1904	215 443 054	»	1902—1905
»	1905	211 333 182	»	208 736 794
»	1906	220 332 706	»	
»	1907	213 875 925	»	
»	1908	213 909 707	»	1906—1909
»	1909	206 392 526	»	213 627 716

Siffrorna giva vid handen, att importen från periodens början till dess slut nästan tredubblats. Stegringen har i allmänhet varit jämn; den ger en trogen bild av utvecklingen i England: växande befolkning, ökat behov av livsförnödenheter och en tilltagande köpförmåga hos allmänheten. De få år, under vilka importen icke ökats eller till och med gått tillbaka, giva icke skäl till allvarliga reflexioner. I ett land som England inträffa nu och då tryckta arbetsförhållanden på ett eller annat område, och då håller sig den mindre bemedlade delen av befolkningen

till blandningar och margarin, vilket medför en tillfällig nedgång i importen.

Det har framgått (kap. I) att vår smörexport på England tog en ringa början på 1830-talet, men nådde knappast någon nämnvärd omfattning. G. Grotenfelt omtalar,[1] att några mejeriägare på sommaren 1867 beslöto pröva sin lycka i England, »försök som till en början ingalunda gåvo några lysande resultat». På slutet av 1870-talet gjordes bemödanden i samma riktning. Årtiondet slutar med internationella utställningen i London 1879, där det finska smöret representerades av 300 kärl. Att döma av uttalanden i tidningspressen var det icke någon smickrande uppmärksamhet den finska varan tilldrog sig, men utställningen torde dock mer än tillförene ha länkat uppmärksamheten vid den engelska marknaden, ity att smör i tilltagande mängd expedierades till detta land år 1880. »Vi började — skrives i Helsingfors Dagblad n:o 173 för sagda år — exportera den 26 januari med ett enda kärl från baron F. Linder av Svartå och ha sedan dess fortsatt den (exporten) varje vecka. Andra veckan sändes 3 kärl, därpå 8, så åter 12 och följande veckan 18. Från 18 stegrades exporten plötsligen till 40, därpå till 60, 70, 100 kärl i veckan o. s. v.» Artikelförfattaren tillägger: » — — det dröjde ej länge innan det lyckades våra nitiska och dugliga agenter att övertyga sina kunder om varans godhet.» Denna optimism grundade sig synbarligen på agenternas mer än lovligt överdrivna rapporter. En helt annan syn på tingen hade den för smörexportens utveckling varmt intresserade forstmästaren M. v. Haartman, vilken under en vistelse i England år 1886 skrev till Åbo Tidning (n:o 185): »Vid dessa under hela dagen fortgående avprovningar var det nedslående att finna, huru mycket sämre i allmänhet det finska smöret var än det danska och svenska. Man klagade isynnerhet allmänt över att det finska smöret var

[1] Finsk Tidskrift 1892, II, sid. 250.

ojämnt. Samma märke, påstod man, kunde den ena veckan vara gott och den andra dåligt, vilket föranledde många ledsamma förvecklingar och svårigheter vid direkt försäljning och ofta tvingade agenterna att utskrapa märket och förse kärlet med ett fingerat sådant, ty annars kunde marknaden för ett välkänt märke för framtiden alldeles förstöras. — — Bland fel tycktes oljighet, talgig fadhet och vad de där kallade »fishes», eller en smak av rå fisk, mest anmärkas».

Emellertid fortgick exporten, till en början via Stockholm och Göteborg. Inom kort började man avskeppa mindre kvantiteter direkt till England. Under hela 1880-talet var dock den direkta exporten jämförelsevis obetydlig, men ökades efterhand under följande decennium. Vår officiella statistik meddelar följande siffror:

År	1884	1 198	kg.	År 1897	7 775 225 kg.
	1885	12 095	»	1898	7 110 568 »
	1886	2 626	»	1899	5 173 949 »
	1887	55 925	»	1900	5 307 523 »
	1888	294 578	»	1901	5 494 521 »
	1889	318 349	»	1902	6 327 550 »
	1890	380 710	»	1903	7 042 882 »
	1891	193 479	»	1904	9 338 705 »
	1892	1 449 336	»	1905	11 404 765 »
	1893	1 989 773	»	1906	11 868 947 »
	1894	3 698 765	»	1907	11 620 450 »
	1895	5 356 272	»	1908	11 215 076 »
	1896	6 191 584	»	1909	9 658 442 »

Vi hade knappt hunnit frigöra oss från olägenheten att nödgas skicka det till England destinerade smöret över Sverge, då vårt smör började taga den andra och vida farligare omvägen över Köpenhamn för att därifrån utskeppas såsom danskt. Det är under sådana förhållanden icke förvånande, att den direkta exporten var så liten ända in

på 1890-talet. Först från 1895 inträffar en märkbar förbättring. Till de tidigare nämnda orsaker, som medverkade härtill, kan ytterligare läggas en. Den 1 november 1894 infördes en föga välbetänkt förändring i den danska smörnoteringen, som över huvud varit bestämmande för smörpriserna på de stora europeiska marknadsplatserna. Noteringskommittén i Köpenhamn beslöt helt plötsligt att höja noteringen med ända till 38 öre.[1] Avsikten med denna åtgärd var den bästa: man ville genom noteringens tillstramning höja kvaliteten på smöret för att åt de skandinaviska länderna bibehålla den framskjutna ställning de intagit på den engelska marknaden. Men saken uppfattades i England som ett försök att påtvinga landet högre pris än de, som bestämdes av förhållandet mellan tillbud och efterfrågan. Resultatet blev en övergångstid, under vilken det skandinaviska smörets herravälde på marknaden led ett svårt avbräck. »Tyskt, holländskt, australiskt och, må det ej förglömmas, även finskt och till en del ryskt smör blev under denna övergångstid mera känt och erkänt i den engelska marknaden än det under vanliga förhållanden måhända hade kunnat bliva under åratal. Detaljisterna funno att bland detta smör fanns en stor del, som fullt kunde tävla med det skandinaviska — — och härmed var den nästan vidskepliga tron på det skandinaviska smörets uteslutande företräde framför allt annat bruten och vägen för andra länders smör till den engelska marknaden betydligt underlättad».[2]

Fördelarna motvägdes dock av svårigheter. De tidigare exporterade kvantiteterna utgjordes delvis av allmogesmör. Bortskämda av den rikliga tillgången på bättre smör som de voro kunde engelsmännen naturligtvis icke fatta tycke för denna primitiva produkt och fingo en för-

[1] Jämför Adolf von Wrights anf. reseberättelse från 1895, sid. 4, och K. F. Lundin: Studier på engelska smörmarknaden, sid. 5—6.

[2] v.Wright, sid. 6—7.

klarlig antipati för finsk vara över huvud; »ännu påminner sig mången», skrev det finska ombudet år 1898,[1] »det forna finska smörets härskna, sura och starkt salta smak, och har till följd därav uttrycket »finnish butter» mer eller mindre blivit liktydigt med en vara av sekunda kvalitet». I kampen med de utländska konkurrenterna hade det finska mejerismöret till en början svårt att stå sig på grund av kvalitetsfel. Den svenske mejeriagenten, som dock med en lätt genomskinlig välvilja talar om detsamma, skriver i sin berättelse för 1894, att »kvaliteten av det finska smöret har varit skäligen god för de bästa märkena därav, vilka vanligen säljas som danskt eller svenskt smör, men de sämre märkena äro i behov av en god del förbättring för att komma upp till de bästa i kvalitet». Året därpå skriver A. v. Wright i sin förenämnda broschyr: »I stort sett är det bättre finska smöret ej så fint och kultiverat, besitter ej den fina arom som det svenska och danska, och dess värre är en stor del av vårt exportsmör behäftad med mycket väsentliga fel, av vilka en del borde vara jämförelsevis lätta att avlägsna, medan åter andra erfordra genomgripande förändringar i vår ladugårdsskötsel och mjölkhushållning». I sin berättelse för 1898 framställer den finske ombudsmannen följande graverande anmärkningar: »Blott delvis har vårt smör under sistförflutna år inkommit någorlunda felfritt till härvarande marknadsplatser. Klagomål ingingo därför till föregående år i massa. Sålunda anmärktes om en mängd felaktigheter i lukt och smak, tillverkningsfel, färgfel och ojämnheter i färgen, vilka förekomma oftast hos de mindre märkena. De flesta klagomålen gällde dock mögelbildning på smöret, omslagspappret och insidan av drittlarne». Följande år konstaterar det finska ombudet att »det finska smöret i kvalitativt hänseende märkbart förbättrats» och ytterligare framsteg antecknas de följande åren; i årsberättelsen för 1905 ingår följande omdöme:

[1] I sin årsberättelse för 1897, sid. 26.

»Om man nu ej tar i betraktande vårt sekunda smör, vars förekomst å härvarande marknadsplatser redan under senaste år märkbart minskats, tack vare de allt mera talrikt uppkomna större sammanslagna mejerierna i Finland, måste det erkännas att våra större och finare märken numera i kvalitet och likformighet varit fullt ut jämförbara med de danska och svenska mejeriernas produktion.

Några år till med samma uppsving i andelsverksamheten uti Finland och sammanslående av små, under ogynnsamma förhållanden och med ovana smörtillverkare arbetande hem- och uppköpsmejerier till stora med moderna apparater försedda andelsmejerier, och vi skola såväl i kvalitet som priser komma danskarna, som mestadels härstädes torgföra en prima likformig vara till högst betalade priser, ännu närmare».

Detta är nu icke liktydigt med att vårt exportsmör skulle ha nått en sådan kvalitet, att ingenting mer stode att göra för dess förbättrande. Men det är i varje händelse en stor vinning. Vi ha i konkurrensen med andra länder kommit så långt, att vi kunna tävla med de bästa, och om fortfarande inga ansträngningar sparas för att bortarbeta de fel, som ännu vidlåda vårt exportsmör, kan vår nu uppnådda ställning på den engelska marknaden icke äventyras genom eget förvållande, isynnerhet som det finska smöret har att uppvisa en egenskap, som till och med ställer det framom dess skandinaviska medtävlare: en ovanlig hållbarhet.

Det har särskilda gånger hänt att det finska smöret i England misstänkts för förfalskning. I slutet av år 1895 anmälde ryska generalkonsuln i London om en förment förfalskning av finskt smör. Vid av lantbruksstyrelsen införskaffad utredning framgick, att det misstänkta smöret visserligen visade samma reaktion som margarinblandad vara, men berodde detta uteslutande på att smöret tillverkats under hösten av sinande, svagt utfodrade kors mjölk.[1]

[1] Lantbruksstyrelsens berättelse 1896, sid. 157.

År 1898 anmälde en handlande i Birmingham, att vid analys av ett parti finskt smör detta befunnits innehålla anilin. Analysen, som verkställts i Köpenhamn, visade sig emellertid icke vara riktig, i det agrikultur- och handelskemiska laboratoriet i Helsingfors kunde påvisa, att anilin icke ingick i den använda smörfärgen.[1] År 1901 ingick från England ett meddelande, att finskt smör vid anställd analys befunnits förfalskat med margarin. Också i detta fall visatle sig analysen oriktig; den finska ombudsmannen lät verkställa ny analys av autoriserad specialist, och därvid framgick att smöret var oförfalskat.[2]

Under år 1906 förekommo icke mindre än tre angrepp mot det finska smörets kvalitet. Om det första berättar den finska ombudsmannen följande:[3] »I ett fall hade — — ett prov tagits, såsom det sedermera vid min undersökning framgick, från ett finskt radiatormärke. Detta prov förklarades av sundhetsanalytikern i Yorkshiredistriktet innehålla utöver 18% vatten.[4] Vid korrespondens i saken med exportören framgick det även sedermera att mejeriets maskineri varit i olag, varför jag i samråd med importören ansåg rådligast att övertala butikägaren, hos vilken provet tagits och som på grund av erhållen garanti kunnat välva skulden på importören, att ej anmäla saken till försvar utan först vid rättegångstillfället genom att för domaren förete garantin bevisa att han handlat »bona fide» och därför anhålla om lägsta möjliga böter. Självklart garanterades minuthandlaren alla i saken uppkomna kostnader av importören, som i sin tur erhöll samma löfte av exportören. Därigenom behövde varken importörens namn och varans nationalitet i onödan dragas inför offentligheten eller tillfälle givas konkurrenter att sig till fördel nyttja denna anklagelse emot ett smör, vars underhaltighet uppstått icke genom någon avsikt att bedraga utan helt och hållet på grund av ett maskinfel.»

[1] Lantbruksstyrelsens berättelse 1898, sid. 187—188.

[2] Lantbruksstyrelsens berättelse 1901, sid. 174.

[3] Årsberättelser till Finska mejerisamfundet från dess ombud i Storbritannien 1905—1907, sid. 77.

[4] Största i England tillåtna vattenhalt är allt sedan år 1902 fastställd till 16 %.

I de två senare fallen måste mera omfattande och kostsamma åtgärder vidtagas. Det ena fallet behandlades av grevskapsrätten, det andra av polisrätten i Manchester. »På statens bekostnad sändes herrar dr A. W. Forsberg och fil. magistern G. A. Bredenberg till Manchester för att avgiva nödiga förklaringar och upplysningar om det finska smörets tillverkning och om de resultat man under tidernas lopp kommit till med avseende å smörets innehåll av flyktiga syror m. m. Processerna, som togo i anspråk betydande summor, ledde emellertid till att rätten förklarade det misstänkta smöret vara äkta smör.»[1] Då vårt smör sålunda icke en enda gång överbevisats om att vara förfalskat, har detta självfallet ingett de engelska importörerna förtroende och varit ägnat att höja det finska smörets anseende.

Det finska smörets förnämsta avsättningsorter voro till en början London och Newcastle-on-Tyne. Det betraktades dock endast som ett för sin billighet fördelaktigt sekunda smör. I samma mån den australiska exporten till England tilltog och även det sibiriska smöret började visa sig på marknaden och såldes till ännu billigare priser, undanträngdes vårt smör från London och har sedermera icke sökt sig dit. Sedan slutet av 1890-talet har det fått ett stadigare och säkrare fotfäste i mellersta och norra delarna av riket. Vår förnämsta avsättningsort är sedan dess Manchester med kringliggande fabriksorter Warrington, Wigan, Bolton, Chorley, Preston, Blackburn, Bury, Rochdale, Oldham, Ashton, Stockport m. fl. På sommaren söker sig vårt smör vidare till badortsstäderna på västkusten, såsom Blackpool, St. Annes, Lytham, Southport,

[1] Lantbruksstyrelsens berättelse 1906, sid. 131—132.

Lancaster och Morecabe, samt flere rekreationsorter i norra Wales, för vilka alla Manchester-importörerna äro leverantörer. Näst i ordning kommer Newcastle, som dominerar fabriks- och gruvdistrikten i Northumberland och Durham grevskapen. Tilltagande kvantiteter finskt smör gå till Leeds och de kringliggande städerna Bradford, Halifax, Huddersfield och Wakefield. Goda konsumenter finnas vidare i Scheffield, Nottingham, Birmingham, Leicester, Hull, Grimsby, Middlesbro, Derby m. fl. orter.[1]

Om marknaden är någorlunda god säljes det till England destinerade finska smöret numera regelbundet fritt ombord i Hangö, vilket i sin mån bevisar att vår vara blivit eftersökt på den engelska marknaden. Exportörerna i Hangö stå antingen direkt eller genom agenter i England i förbindelse med de därvarande stora importörerna, vilka i sin tur sälja smöret till minuthandlandena. De finska exportörerna ha gjort ansatser att undvika de fördyrande mellanhänderna och sälja smöret direkt till de engelska detaljhandlandena. Så upprättade herr Arthur H. Borgström år 1897 ett eget kontor i England, och enahanda försök ha sedermera gjorts av herr Evert Ekholm och andelslaget Valio. Dessa kontor ha emellertid inom kort åter indragits, emedan de engelska importfirmorna förstått att försvåra deras operationer.

England har under tidernas lopp blivit marknadsplats för otaliga smörproducerande länder. Icke nog med att de europeiska nationerna där utstått en häftig konkurrens med varandra, till och med de mest avlägsna transmarina länder ha för ett par årtionden sedan vunnit fast fot flerstädes. Kylvagnar på järnvägarna, snabbgående, med kylrum försedda ångare ha gjort smöret mindre beroende

[1] Alex. von Becker, Det finska smörets ställning på den engelska marknaden. Finlands mejeritidning 1910, N:o 35.

av tid och avstånd, och av dessa tekniska framsteg ha olika länder begagnat sig i otroligt hög grad. Den engelska smörmarknaden företer därför den mest brokiga mångfald av nationer och varor.

Främst i raden bland konkurrenterna går Danmark. Mejeridriften i Danmark sträcker sina anor så långt som till förra hälften av 1800-talet. Den nådde sitt första uppsving redan före 1850, då danskarna inhämtade allt vad holsteinarne hade att lära dem. Men snart hade de lämnat sina läromästare efter sig. »Knap en Menneskealder tidligere — skrives år 1887 i Danmarks statistik (av W. Falbe Hansen och Will. Scharling, II, sid. 219) — havde dansk Smør staaet omtrent lavest i Pris i England, det betragtedes som »Mastesmør», der neppe var tjenlig til Menneskeføde, og de bedre Partier dansk Smør, der udførtes, maatte — — — saelges under fremmed Maerke. I Løbet af de sidste 10 à 15 Aar ere vore Mejerier gaaede saaledes frem, at dansk Smør nu saettes øverst paa de engelske Prisnoteringer. Hvad der har bidraget noget hertil, er, at vort Smør i høj Grad besidder Egenskaben »Egalitet,» der er saa vigtig for at gjøre et Produkt til en egentlig Handelsvare». Och hemligheten med denna snabba framgång? »Karakteristisk for vort Mejeris Udvikling», säga författarena, »var den Samvirken, der fandt Sted mellem Theori og Praxis. Videnskabsmaendene arbejdede med det praktiske Livs umiddelbare Fordringer for Øje, og Resultaterne af deres Forsken blev modtagne med Tillid og Tak af det praktiske Landbrugs Maend og vandt hurtig Udbredelse og Anvendelse ved Hjaelp af Landbrugspressen, Landboforeningerne og Udstillingerne.»

Exporten av jordbruksprodukter har alltid intagit en dominerande ställning i Danmarks utrikeshandel. Tidigare utgjorde emellertid exporten av spannmål den viktigaste inkomstkällan. På 1880-talet inträffade ett fullständigt omslag. De fallande sädespriserna hotade det danska jordbruket med en ekonomisk kris, och från och med

1883 förvandlades Danmark från ett spannmålsexporterande till ett spannmålsimporterande land[1]. Det gällde då att vinna ersättning för den förlust landet lidit genom denna förändring, och ersättningen kom i en år för år tilltagande export av ladugårdsprodukter, framför allt smör.

Övergången icke endast underlättades utan rent av möjliggjordes genom andelsmejerirörelsens uppblomstring. Det var tidigare endast det rationellt bedrivna storbruket som hade begagnat sig av smörets exportmöjligheter och dragit nytta av den engelska marknaden. Småbrukarne med sina små kvantiteter sämre smör kommo knappast upp till hälften av storbrukarnes smörpris och kände sig föga manade att övergå till smörproduktion. När sedan andelsmejerier började inrättas på 1880-talet, undergick småbrukarnes ställning en total förändring. Kooperationen på mejeriväsendets område likställde med ett slag småbrukaren med storbrukaren, och det är från denna tid de häpnadsväckande framstegen i Danmarks smörproduktion datera sig.[2] Till belysande av dessa framsteg anför jag enligt Hollman följande siffror, som uttrycka värdet av Danmarks överskottsutförsel av smör:

År 1879—1882	19,11	milj. kr.
» 1883—1886	24,87	» »
» 1887—1890	47,54	» »
» 1891—1894	68,17	» »
» 1895—1899	92,20	» »
» 1902	123,36	» »

Ökningen från 1879—1882 till 1902 utgör icke mindre än 545%.

Enligt den danska handelsstatistiken utgjorde totalexporten av smör från Danmark:

[1] Jfr dr A. H. Hollman, Die Entwicklung der dänischen Landwirtschaft unter dem Druck der internationalen Konkurrenz und ihre gegenwärtige Stellung auf dem Weltmarkt, sid. 83.

[2] Hollmann, a. a., sid. 93—94.

År 1886	40 366 691	pund	År 1902	173 179 077	pund
» 1890	89 242 745	»	» 1906	184 608 139	»
» 1894	113 725 850	»	» 1909	204 378 200	»
» 1898	145 279 690	»			

Ökningen från 1886 till 1909 gör 406%.

Då andra nationer gjorde »mer eller mindre famlande försök att följa exemplet» hade Danmark redan ett helt antal väl organiserade andelsmejerier.[1] De första inrättades år 1882; 16 år senare — 1898 — existerade i landet över 1 000 andelsmejerier och endast circa 550 privata mejerier. För närvarande behandlas nästan 90% av den för vidare bearbetning disponibla mjölken i andelsmejerierna.[2] Med verklig entusiasm skriver också dr David: »Die Volkhochschule und die Genossenschaftsmolkerei, das sind die beiden Wahrzeichen der geistigen und wirtschaftlichen Hochkultur, deren sich das kleine, vor einem Menschenalter politisch niedergeschlagene Land heute erfreut.»[3]

Det är icke lätt att erhålla en korrekt bild av den danska smörexporten, beroende därav att transitoexporten från Danmark tagit ett stort omfång och att statistiken icke meddelar detaljerade uppgifter härom. Det är huvudsakligen ryskt, svenskt och finskt smör, som befordrats vidare; under åren 1895—1909 utgjorde denna transitoexport icke mindre än 13—22% av totalexporten. Importen av främmande smör till Danmark har efter sekelskiftet varierat i runda tal mellan 50 och 30 milj. pund och av denna import har på Rysslands andel fallit 60—70%. Det svenska smöret, på senare tider även största delen av det finska, som importeras till Danmark, har därifrån exporterats till andra länder; av det ryska smöret har en del an-

[1] J. Bull-Tornøe och Ebbe Hertzberg, Det europaeiske Landbosamvirke, sid. 145.

[2] Theodor Brinkmann, Die dänische Landwirtschaft, sid. 68.

[3] Eduard David, Socialismus und Landwirtschaft, sid. 541.

vänts för konsumtion inom landet, men även av denna vara ha betydande kvantiteter befordrats vidare.

Ehuru Danmarks exportstatistik upptar rätt många destinationsländer, kan det utan överdrift sägas att den engelska marknaden för det danska smöret utgjort en avsättningsort, som ställer de andra destinationsländerna helt och hållet i skuggan. Det kan ju icke förnekas att exporten till Tyskland, som gått upp till flere milj. kg, påkallar en viss uppmärksamhet, men betydelsen av denna export reduceras kännbart genom det faktum, att det huvudsakligen är sibiriskt smör som från Danmark befordrats vidare till Tyskland.[1] Därnäst ha Sverge och Norge blivit delaktiga av den danska exporten, men det behöver knappast sägas att det även här är fråga om sibirisk vara.

Genom att koncentrera sin export av smör på England har Danmark lyckats leverera så stora kvantiteter till den engelska marknaden, att dess export överträffar alla andra länders. Under åren 1886—1909 har den engelska importen i medeltal omfattat följande kvantiteter smör från Danmark:

År.	Cwts (= 50,8 kg)	Kg
1886—1889	542 478	27 557 882
1890—1893	874 820	44 440 856
1894—1897	1 207 193	61 325 404
1898—1901	1 491 652	75 928 322
1902—1905	1 703 417	86 533 584
1906—1909	1 766 226	89 724 281

Danmarks nuvarande smörexport till England rör sig sålunda kring 90 milj. kg årligen. I och för sig ger denna massexport åt Danmark en bemärkt ställning på

[1] Jfr t. ex. den från Wjestnik finanzow lånade uppsatsen Die Entwicklung des Butterhandels in den letzten 10 Jahren, som ingår i Berichte über Handel und Industrie, Band XIII, Heft 7.

den engelska marknaden. Om man härtill lägger att det danska smöret har en ensartad och utmärkt kvalitet, att det levereras regelbundet hela året om och i kvantiteter, som för varje vecka äro så gott som lika stora[1], förstår man att intet land i den dag som är kunnat göra Danmark första platsen stridig. Det har till och med gått så långt, att engelska affärer tillsaluhålla danskt smör endast i reklamsyfte; de sälja smöret utan förtjänst för att draga till sig kunder och finna avsättning för sina övriga varor.[2] Och det förnämsta beviset på Danmarks inflytande i England är den tongivande ställning, som Köpenhamns-noteringen lyckats uppnå. Varje torsdag fastställes smörpriset i Köpenhamn. På grund av denna notering utbjudes smöret till de engelska spekulanterna, dock så att köparen får betala för varan i England något mer än noteringen anger. Överskottet skall betäcka kostnaderna för transporten och den danska exportörens provision. Men icke nog med att engelsmännen vid sina anbud äro beroende av Köpenhamns-noteringen, också vid noteringarna i London och Manchester tages det danska smöret och den danska prissättningen till måttstock, och priserna för andra länders smör rätta sig direkt eller indirekt därefter.[3]

Kan den danska smörproduktionen och -exporten ytterligare ökas? Frågan är naturligtvis vansklig att besvara, men det förefaller som om det lilla landets produktionsmöjligheter redan nu vore till ytterlighet tagna i anspråk.

[1] Jfr t. ex. danska generalkonsulatets i London årsberättelse för år 1906.

[2] Jfr Th. Brinkmann, a. a., sid. 107.

[3] Jfr Absatzverhältnisse für Molkereiwaren unter besonderer Berücksichtigung des Buttermarktes. Vergleichende Beobachtungen einer Studienreise in England, Frankreich, Belgien, den Niederlanden und Dänemark. Von Ökonomierat Petersen.

Utvecklingen i Sverge har gått snabbt framåt. Från att ha varit ett smörimporterande land började Sverge för mer än 4 årtionden tillbaka exportera smör och har med tiden ryckt upp i främsta ledet bland konkurrenterna på den engelska marknaden. Redan år 1870 hade landet att uppvisa ett exportöverskott av 309 400 kg. Under perioden 1870—1874 exporterades i medeltal årligen c. 1 321 000 kg mera än vad som importerades, och åren 1875—1879 visa en ökning i överskottet av 1 789 000 kg per år.[1] Landet har fortfarande importerat mindre god, billig vara för egen konsumtion. Det för export avsedda smöret har ägnats synnerlig omsorg; endast verkligt god vara har exporterats och den mindre goda har stannat inom landet. Folkets nära förvantskap med danskarna har gjort, att Sverge troget följt med utvecklingen i Danmark och snabbt tillägnat sig de tekniska förbättringar, som där införts. Och mer än så: intresset för mejerirörelsen har varit så livligt, att svenskarna själva kunna räkna sig till godo införandet av nya metoder på mjölkhushållningens område. Andelsmejerier inrättades redan i början av 1890-talet. År 1900 voro av landets 1 683 mejerier icke mindre än 429 andelsmejerier.[2] Det svenska smöret har också med god framgång upptagit konkurrensen med det danska. Det skånska smöret anses vara lika gott, stundom bättre än grannlandets, och det från övriga delar av landet härstammande exportsmöret står ej mycket det danska efter. Därför sammanfalla också ofta de engelska toppnoteringarna för danskt och svenskt smör.

Sverges smörexport har varit något större ä'n Finlands. Om destinationsländerna kan man dess värre icke få en tillförlitlig bild, emedan en avsevärd del av exporten ägt rum över Danmark. Det till Danmark utförda smöret har icke stannat i detta land, och helt visst har största

[1] Jfr K. F. Lundin, Svenska mejerihanteringens utveckling och smörtillverkningens centralisering, sid. 7—8.

[2] Jfr Maamies 1901, sid. 189.

delen av detsamma befordrats vidare till England. Sverges direkta export till Tyskland visar en uppåtgående tendens, men har ännu knappast överstigit 300 000 kg.

En bild av totalexporten samt Englands och Danmarks anpart däri lämna följande, ur den svenska handelsstatistiken hämtade siffror:

År	Exp. till Engl. milj. kg	Exp. till Damm. milj. kg	Totalexp. milj. kg
1890	11,2	3,6	15,0
1893	13,6	6,3	20,0
1896	16,3	8,2	24,8
1899	12,6	8,0	20,6
1902	9,9	10,1	20,1
1906	10,7	5,4	16,2
1909	14,2	4,6	19,2

Enligt den engelska importstatistiken har den direkta importen från Sverge till England utgjort:

År.	Cwts.	Kg.
1886—1889	182 561	9 274 099
1890—1893	238 877	12 134 952
1894—1897	300 040	15 242 032
1898—1901	229 204	11 643 563
1902—1905	199 706	10 145 065
1906—1909	250 438	12 722 250

Vi se att den svenska exporten vid tiden före och efter sekelskiftet företer en allvarsam tillbakagång. Denna nedgång tillskrives en tilltagande konsumtion i eget land, där år för år nya industriella anläggningar uppstått. Belysande är att det år 1895 tillverkades i mejerierna i Sverge 24,9 milj. kg smör, därav 23,8 för export. År 1900 utgjorde tillverkningen 26 milj. kg, men exporten steg endast till 19,1 milj. kg.[1]

[1] Maamies 1901, sid. 189,

Det tredje bland de skandinaviska länderna, Norge, har också visat en ärlig strävan att hävda sin plats på den engelska marknaden. Norge har bidragit till Englands import med följande kvantiteter:[1]

År.	Cwts.	Kg.
1886—1889	6 472	328 778
1890—1893	10 753	546 252
1894—1897	18 622	945 988
1898—1901	27 632	1 403 706
1902—1905	27 428	1 393 342
1906—1909	27 389	1 391 361

I sin första årsberättelse ställde den finska ombudsmannen i England följande horoskop för den norska exporten: »En ökning av exporten är med säkerhet att förvänta — — —, då intresset i Norge för mejeriväsendet allt mer och mer tilltager såväl i mellersta som södra delarna av landet. — — Det norska smöret kan på grund av de fördelar en snabb och billig frakt erbjuder ävensom det färska tillstånd, i vilket varan tre gånger i veckan frambringas till marknadsplatserna, lätt konkurrera med danskt, svenskt och finaste finskt smör.» Nu visar emellertid statistiken, att man åtminstone efter 1898, då detta yttrande fälldes, icke har att anteckna något framåtskridande. I det bergiga Norge är det endast få distrikt, som kunna producera smör utöver landets eget behov. Som smörexporterande trakter nämnas Lilleelvedalen i Østerdalen, Lesje i Gudbransdalen, Trondhjems och Stavangers omnejd.[2]

Det finska smöret nämnes ofta vid sidan av skandinaviskt. Orsaken härtill står icke endast att söka i en

[1] Norges export till andra länder är av fullkomligt underordnad betydelse.

[2] Om Salg og Transport af Landbrugsprodukter. Fra en af det Kgl. Selskab for Norges Vel nedsat Komité.

någorlunda likformig kvalitet, utan även i den omständigheten, att det skandinaviska smöret har sin förnämsta avsättning i samma delar av landet som det finska, varför en livlig konkurrens dem emellan är rådande.

England har fördelen av att i sin omedelbara närhet äga ett land, vars förmåga att producera smör under alla tider har varit mycket stor. Detta land är Irland.

»Förhållandena i Irland äro över huvud rätt gynnsamma för en till och med vidlyftig mjölkhushållning. Lantbefolkningen är mycket talrik i jämförelse med folkmängden i städerna, och landet äger ett milt och drivande klimat, där boskapshjordarna finna ypperligt foder och där de nära nog året om kunna gå ute på bete. Dessa förhållanden äro särdeles gynnsamma för kreatursskötseln, som sålunda förmår leverera relativt billig och mycken råvara åt mjölkhushållningen.» Med dessa få ord ger Gösta Grotenfelt[1] en förträfflig bild av de yttre betingelserna för Irlands smörproduktion.

Landets mjölkhushållning företer samma yttre drag som Finlands. Till en början — och under snart sagt oöverskådliga tider bakåt — tillverkades i landet så stora mängder allmogesmör, att irländarena förmådde leverera det i England erforderliga tillskottet till landets egen smörproduktion. När så övriga europeiska länder började översvämma den engelska marknaden med mejerismör, var det irländska allmogesmörets roll utspelad. Det kunde icke stå sig i konkurrensen med det vida bättre utländska mejerismöret, och för irländarena återstod ingenting annat än att överge den engelska marknaden eller slå sig på tillverkning av mejerismör. Genom det förstnämnda förfarandet hade alltför stora ekonomiska intressen äventyrats, man var därför tvungen att följa den allmänna utvecklingen i spåren.

[1] Uppgifter om den engelska marknaden, sid. 13—14.

Mejeridriften i Irland vidtog på 1880-talet, men först under följande decennium inrättades andelsmejerier i större skala. Det var endast med svårighet moderna principer i mjölkhushållningen kunde kämpa sig igenom. »Att omorganisera en så vidsträckt industri som smörberedningen i Irland», skriver den finska mejeriagenten,[1] »där folket så troget hänger vid gamla idéer och vanor, nedärvda under århundraden från generation till generation, var helt säkert ingen lätt sak, då ej blott gamla fördomar måste övervinnas utan jämväl nya metoder läras och detta senare oftast åt folk, som bo mycket kringspridda och i de mest isolerade delar av landet. Ledarena av den kooperativa rörelsen låto dock ej skrämma sig av dessa svårigheter och inom 5 à 6 år blevo »smörfabriker» inrättade i de ledande mjölkdistrikten över hela Irland. De privata mejerierna hava jämväl allt mera börjat kopiera de nya metoderna genom att anskaffa separatorer och moderna mejeriapparater.»

Reformens företräden visade sig snart. Det nya smöret uppnådde så mycket högre priser, att till och med de konservativaste måste frångå sina fördomar. År 1894 utgjordes ännu omkring 5/6 av det irländska exportsmöret av allmogesmör. Tre år senare omfattade mejerismöret redan ungefär hälften av hela exporten[2] och i våra dagar torgföres i England endast smärre kvantiteter sämre irländskt smör, som användes för bageriändamål. De stora mejeriernas antal har år för år ökats; år 1891 hade Irland 17 andelsmejerier, år 1896 hade deras antal stigit till 58, år 1901 till 195 och år 1903 till 287.[3]

Den irländska smörexporten kunde ha varit mycket större än den härintills varit. Som hämmande faktorer ha verkat de olyckliga förhållandena i Irland. Hungersnöden i medlet av förra århundradet reducerade starkt landets befolkning. En stor mängd egendomar blevo öde, och senare har deras antal yttermera ökats genom striden mellan godsägare och förpaktare, som ofta slutat med att de sistnämnda utdrivits från gård och grund eller emigrerat. Emigrationen har antagit ett ögesdigert omfång; emigranterna äro unga, friska människor, som beröva landet en välbehövlig arbetskraft. Till dessa omständigheter kan läggas irländarenas brist på flit, sparsamhet och renlighet, som försvårar en välordnad och produktiv mjölkhushållning.[1]

[1] I årsberättelsen för 1902, sid. 24.

[2] Finska mejeriagentens berättelse 1897, sid. 8.

[3] Heinrich Pudor, anf. upps. i Conrads Jahrbücher, 31 bandet, sid. 786.

Den exakta storleken av Irlands smörexport till England är föga känd. Några som helst säkra statistiska uppgifter förefinnas icke från tidigare år. Numera har »The Department of Agriculture and Technical Instruction for Ireland» beräknat, att exportmedeltalet under åren 1904—1908 utgjort 808 735 cwts. Härtill komma några tiotal tusen cwts, som transporterats med post- och passagerarebåtar och icke intagits i ovannämnda statistik.[2] För närvarande stiger den irländska exporten sålunda knappast till hälften av Danmarks export. Irland kan dock i en framtid bli en allvarsam fara för övriga exportländer. Förhållandena mellan godsägare och förpaktare hava redan blivit ordnade genom lag, och en länge åtrådd reform är möjligheten för förpaktaren att sig till ensambesittning inlösa den jord han bebrukar. Med tiden höjes folkets allmänna nivå, arbetsamheten tilltar och näringarna utvecklas. Kvaliteten av det irländska smöret blir med tiden allt bättre, ehuru den ännu icke tillfredsställer högre anspråk, och landets närhet till England möjliggör torgförandet av en färsk vara. Bakom allt detta framskymtar det oroväckande perspektivet, att den irländska produktionen av smör kan fyrdubblas.[3]

[1] Jämför Bernhard Bøggild, Maelkeribruget i fremmede Lande, sid. 131—134.

[2] Meddelat på speciell förfrågan af finska ombudet i England.

[3] Finska ombudets berättelse för 1906, sid. 90.

Ett land, som på sista tiden börjat framkalla en allt större uppmärksamhet på världsmarknaden, är Ryssland. Den ryska smörexporten är visserligen icke någon ny företeelse, den har pågått så länge som från medlet av förra århundradet, men i ganska anspråkslös omfattning såväl vad de exporterade kvantiteterna som destinationsländerna beträffar. Årsmedeltalet av exporten har utgjort:

År.	Ryska pud (= 16,38 kg)
1861—1870	137 152
1871—1880	178 892
1881—1890	303 088
1891—1900	502 660
1901—1908	2 693 000
1909	3 478 742

Skillnaden mellan förra och senare tiders export är i ögonen fallande. En lika stor förskjutning kan iakttagas i fråga om destinationsländerna. Tidigare var det huvudsakligen Turkiet som konsumerade det från Ryssland exporterade smöret.[1] Redan på 1880-talet draga västeuropeiska länder till sig ryskt smör, men det stora omslaget inträffar först på 1890-talet, då Turkiets betydelse snabbt avtar och England, Tyskland och Danmark importera ständigt stigande kvantiteter smör från Ryssland. Bland andra nytillkomna destinationsländer intaga Kina och Österrike-Ungern främsta rummet.

Den engelska handelsstatistiken gör ingen skillnad mellan importen från Ryssland och Finland, utan inberäknar den sistnämnda i importsiffran för Ryssland. Rysslands andel i importen till England erhålles sålunda endast genom att från denna importsiffra subtrahera den finska

[1] Jfr anf. upps. i Wjestnik finanzow.

exporten. Då man emellertid genom ett sådant förfarande lätt kan komma till ett föga tillförlitligt resultat, tillåter jag mig att upptaga här nedan även de siffror, som den ryska handelsstatistiken meddelar för exporten till England.

	Rysk statist.	Engelsk statistik.	
År.	uträkn. i cwts	Cwts	Kg.
1886—1889	7 105	1 402	71 222
1890—1893	8 978	8 469	430 225
1894—1897	16 984	26 734	1 358 087
1898—1901	99 932	113 250	5 753 100
1902—1905	348 274	292 186	14 843 049
1906—1909	501 321	407 936	20 723 149

Om statistiken bleve tillförlitlig borde till dessa siffror ytterligare läggas de icke små kvantiteter ryskt smör, som exporterats till England dels över Danmark, dels över Tyskland — något som dock icke låter sig göra.

Här meddelade siffror giva vid handen, med vilken enorm snabbhet den ryska smörexporten till England tilltagit. Det är en jämn utveckling uppåt, en utveckling vars hela vidd framgår vid en jämförelse mellan den första och den sista periodens exportsiffror.

En mindre del av denna export utgöres av smör, som kommer från Östersjöprovinserna. Detta smör likställes vad kvaliteten beträffar med det finska smöret. Men största delen — just den del som möjliggjort exportsiffrans exceptionella stegring — härstammar från Sibirien.[1] Om

[1] En åskådlig bild av den sibiriska smörproduktionens betydelse för Rysslands export giva följande, ur anf. upps. i Wjestnik finanzow hämtade uppgifter: år 1899 avgingo längs sibiriska järnvägen i riktning mot väster 310 000 pud smör, år 1902 1 609 900 pud, år 1905 2 039 100 pud och år 1908 3 310 600 pud. Hela Rysslands smörexport utgjorde: år 1899 630 400 pud, 1902 2 311 100 pud, 1905 2 408 100 pud och 1908 3 111 000 pud.

detta smör skrev det finska ombudet år 1898:[1] »Vad kvaliteten av det egentliga ryska smöret beträffar så nänföres detta såväl i Danmark som Storbritannien till en lägre klass och säljes till låga priser, huvudsakligast för bageriändamål. Ifall smöret från det inre av Ryssland framkomme till konsumtionsorten 1 á 2 veckor efter tillverkningen, kunde möjligen högre priser och bättre efterfrågan uppnås för detsamma, men såsom sakerna nu förhålla sig, i det att smöret får utstå en allt annat än tidsenlig järnvägstransport samt redan i produktionslandet under veckotal övergår från en köpare till en annan, kan man ej förvåna sig över att varan efter framkomsten till sin egentliga avsättningsort, i somliga fall flere månader gammal, totalt förlorat sin arom samt innehar en härsken och oljig smak och därigenom sjunkit betydligt i pris och kvalitet.» Tolv år senare, 1910, ger samme ombudsman följande vitsord åt det sibiriska smöret:[2] »Kvaliteten av det ryska smöret har under de senaste åren fortfarande märkbart förbättrats och har smöret framkommit i ett bättre skick — — —. Mycket återstår dock ännu att göra innan det ryska och sibiriska stoffet kan höjas från sekunda och lägre klass till en prima vara.»

Under dessa tolv år har man i Ryssland ingalunda varit overksam. För att möjliggöra en snabb utveckling i mejerihanteringen ha hundratal danska mejerister engagerats, vilka oavbrutet arbetat för mejerirörelsens höjande. Resultatet har visat sig i grundläggandet av flere hundra mejerier årligen. Numera är hela västra hälften av Sibirien erövrad för en rationell mjölkhushållning. Rörelsen började först i Kurgan distriktet av guvernementet Tobolsk, spred sig vidare till hela detta guvernement, guvernementet Tomsk och provinsen Akmolinsk, vilka mycket väl lämpa sig för kreatursskötsel och mejerihantering.[3]

[1] I sin årsberättelse för 1897, sid. 26.
[2] I sin berättelse omfattande åren 1908 och 1909.
[3] Finska mejeriagentens berättelse för 1902, sid. 51.

Med tiden ha allt flere områden i öster vunnits för mejerihanteringen. I våra dagar finnes i Westsibirien ett mejeri så gott som i varje större by.[1] 1898 var deras antal endast 140, 1899 hade det stigit till 334, 1900 till 1 107 och 1902 till 2 035.[2] År 1903 existerade enbart i Kurgan distriktet 33 andelsmejerier, 1904 voro de redan 71, 1905 118, 1906 198 och 1907 271. Sistnämnda år steg antalet andelsmejerier i guvernementet Tomsk till 52.[3] Det europeiska Ryssland har följt Sibirien i spåren; ett ordnat mejerisystem har där införts framför allt i mellersta delen av landet och Polen.[4]

Staten har understött den privata företagsamheten. Dess verksamhet har tagit sig uttryck i anställandet av mejeriinstruktörer och assistenter, inrättandet av laboratorier för smörundersökning och anordnandet av smörutställningar. För smörets transport har försörjts genom anskaffandet av kylvagnar vid järnvägarna, ökande av tåghastigheten och genom införandet av regelbundna ångbåtskommunikationer med utlandet.

Resultatet av dessa åtgärder har varit exportsmörets häpnadsväckande kvantitativa ökning. Men det framgår av det finska ombudets uttalande, att kvaliteten ännu icke närmelsevis motsvarar de fordringar man i England ställer på förstklassig vara. Den har visserligen förbättrats, men når även i bästa fall icke över sekunda vara. Det är uppenbart att i andra länder och under andra förhållanden bättre resultat i detta hänseende hade ernåtts och

[1] Otto Auhagen, Die Zukunft der russischen Landwirtschaft. Zeitschrift für Socialwissenschaft 1907, sid. 660.
[2] Versorgung des englischen Buttermarktes, von dr B. Skalweit, landwirtschaftlichem Sachverständigen bei dem Kaiserl. Generalkonsulat in London. Mitteilungen der deutschen Landwirtschafts Gesellschaft. Beilage Nr 2 zu Stück vom 19 Januar 1907.
[3] Lage des Butterhandels im Jahre 1907. Berichte über Handel und Industrie. Zusammengestellt im Reichsamt des Innern. XII Band, sid. 216.
[4] Finska mejeriagentens berättelse för 1900—1901, sid. 40.

att man i Ryssland icke varit tillräckligt på sin vakt. Belysande härvid är ett uttalande, som ingick i »Milchzeitung» 1 juni 1907 och lydde. »In Russland ist häufig zu beobachten, wie anfänglich gut eingerichtete und mit Feuereifer geförderte Dinge verhältnismässig bald ins Stocken geraten oder sich zum Rückgang wenden. In dies Stadium scheint in Bezug auf die Güte der Butter die so schnell gewachsene Meiereiwirtschaft in Sibirien getreten zu sein. Der Butterexport Sibiriens hat erst 1895 begonnen und stellte sich 1906 bereits auf nahezu 1 Million Zentner. Nachdem es der sibirischen Butter gelungen ist, in Westeuropa und neuerdings namentlich auf dem deutschen Markte eine feste Position zu erringen, beginnen die Bemühungen um die Herstellung guter Qualität sehr zu ermatten. Ein klassischer Zeuge hierfür ist der Direktor der Butterverkaufsgenossenschaft in Kurgan (Westsibirien), der in einem Schreiben an die vom russischen Finanzministerium herausgegebene »Handels- und Industrie-Zeitung» seinem Herzen Luft macht. Ein grosses englisches Butter-Importhaus beschwert sich nach Angabe dieses Schreibens darüber, dass die Beschaffenheit der sibirischen Butter in letzter Zeit sehr unbefriedigend gewesen sei; auch die besten sibirischen Sorten ständen weit hinter den Produkten von Finnland, Kanada, Argentinien und Neuseeland zurück. Wenig gesalzene sibirische Butter könne daher zu erheblichem Teil nur mit grösster Anstrengung und unter Umständen nur mit bedeutenden Verlusten bei den englischen Konsumenten untergebracht werden. Im Anschluss hieran schreibt der Direktor der genannten Genossenschaft wörtlich, »dass in den letzten Jahren dank der verstärkten Nachfrage nach sibirischer Butter die Herstellung im allgemeinen sehr nachlässig geworden ist; man kümmert sich nicht um die Sauberkeit der Räume und Geräte, verwendet schlechtes Pergamentpapier und ein Salz, das sich in der Butter nicht auflöst. Indem erscheint auch die Aufsicht von seiten der staatlichen Meiereiinstruktoren unzulänglich»; früher habe man Dänen mit einem Jahresgehalt von 1 200 Rubel angestellt, die sich als gute Berater des Meiereipersonals bewährt hätten, während jetzt bei der Herabsetzung des Gehaltes auf 600 Rubel nur ungenügend ausgebildete Personen zu gewinnen seien, die sich keine Autorität zu verschaffen wüssten. Läge hier nicht ein wirklicher, nach Abhilfe schreiender Notstand vor, so würde sich der Geschäftsführer einer so bedeutenden, selbst interessierten Genossenschaft schwerlich entschlossen haben, den Ruf der sibirischen Butter in dieser Weise öffentlich herabzusetzen.»

Den sibiriska smörproduktionen kan helt säkert ännu ökas i det oberäkneliga, och på samma gång kan Ryssland bli en farlig konkurrent vid sidan av Irland. Vi få dock räkna med andra faktorer, som minska faran för övriga om den engelska smörmarknaden kämpande länder. Det sibiriska smöret kommer till England i ett mindre färkst tillstånd; huru goda land- och sjökommunikationerna än må vara och huru väl smöret än må avkylas under vägen kunna de västeuropeiska exportländerna räkna sig till godo alla med en kortare transport förenade fördelar. Konsumtionen av smör i Ryssland har hittills icke varit överhövan stor; ryssarna ha sin förkärlek för oljor, som ersätta smöret. Det är dock sannolikt att behovet av smör inom landet kommer att ökas i den mån de yttre förhållandena bli moderniserade. Och sist och slutligen: äro verkliga och varaktiga kvalitetsförbättringar att motse? Mejerihanteringen är en näring, som icke endast kräver industriell färdighet hos den egentliga personalen vid mejeriföretagen utan även en omsorgsfull och snygg privat hushållning hos lantbefolkningen. Förhållandena i Ryssland ha varit sådana, att stora anspråk i detta hänseende icke kunna ställas på den ryska bonden. Det ligger en stor sannolikhet för vad den svenska lantbrukskonsulenten i England yttrar i en av sina årsberättelser:[1]

[1] Årsberättelse till kungl. lantbruksstyrelsen från Sveriges lantbrukskonsulent i England för år 1907.

»Trots allt ihärdigt arbete från regeringen och mejerikonsulenters sida så tror jag ej att det går så lätt att hos den ryske bonden inprånta, att mejerihanteringens första bud är renlighet och framför allt vid mjölkens behandling, ty utan en felfri mjölk till mejeriet gives intet gott och hållbart smör. — — — Naturligtvis kan det ryska smöret under vissa omständigheter, exempelvis vid mycket stor tillförsel, verka nedtryckande på våra pris, men det kommer aldrig att utträngа vårt smör från den engelska marknaden».

Vi ha tidigare omnämnt, vilken nytta Australien drog av den 1 november 1894 inträffade köpenhamnska noteringsförändringen. Australiskt smör hade kastats i stora mängder i marknaden, och de exceptionella förhållandena gjorde, att det med ens fick en strykande åtgång. Faran för det australiska smöret antog i det allmänna medvetandet oroväckande proportioner. Så skrev K. F. Lundin:[1] Den engelska publiken är konservativ, men dess konservatism, som förut varit oss till gagn, enär man av gammal vana föredragit skandinaviskt smör, kan vända sig emot oss, om smaken riktas åt det australiska, som har stämningen för sig på grund av sitt ursprung från engelska kolonier, varjämte tidningarna uppmana att gynna detsamma i stället för utlänningens. — — — Firmor, som förut uteslutande handlat med skandinaviskt smör, köpa nu 40—50% australiskt. — — — Vi hava här en motståndare, som synes vara farligare än alla andra tillsamman».

Senare tiders erfarenhet har visat, att faran ingalunda var så stor som man i första ögonblicket inbillade sig. Av vidstående tabell framgår visserligen, att Australiens export betydligt ökats, men andra omständigheter giva vid handen att Australien icke kan räknas till de farligaste konkurrenterna.

[1] Studier, sid. 35.

År.	Victoria.	Nya Syd Wales.	Syd. Australien.	Queensland	Västra Australien.	Tasmanien.	Nya Zeeland.	Summa Cwts.	Kr.
1886—1889	1 009	2 472	—	—	—	—	8 439	11 920	605 536
1890—1893	43 405	7 730	527	—	—	—	26 182	77 844	3 954 475
1894—1897	181 778	28 007	1 148	491	—	—	62 945	274 369	13 937 945
1898—1901	196 678	54 746	4 201	2 659	—	—	128 200	386 487	19 633 540
1902—1905	161 072	91 536	5 316	28 617	—	—	250 818	537 359	27 297 857
1906—1909	237 292	163 471	14 624	78 780	49	36	281 378	775 570	39 388 956

Nya Syd Wales har tidigast exporterat smör till den engelska marknaden, d. v. s. från 1880-talets början.[1] Se-

[1] Jfr dr Wilhelm Schultze, Statistische Untersuchungen über den Absatz der Molkereierzeugnisse.

nare tillkommo Victoria och Nya Zeeland. Lantbruket i Australien var vid den tiden utsatt för ett hårt tryck. Lantbefolkningen strömmade till städerna, priset på egendomar hade genom spekulation uppdrivits till en onaturlig höjd och en allmän kris stod för dörren. Om somrarna var det tidtals en sådan överproduktion på smör, att det såldes för 24 öre kg, och när man på försök skickade smör till Europa avsattes det i Leith för 14 öre. Vid denna tid voro fartygen ännu icke försedda med kylrum, varför smöret vid framkomsten var underhaltigt.[1] Snart började emellertid regeringarna vidtaga energiska åtgärder till smörexportens fromma. Ångarena försågos med kylrum, mejerihanteringen uppmuntrades på mångahanda sätt och en tid betalades tillf och med exportpremier för smör. Resultatet uteblev icke. Mejerirörelsen har med tiden nått en sådan utveckling, att Australien i fråga om frambringandet av stora, likformiga smörpartier blivit ställt i främsta rummet bland alla smörproducerande länder.[2]

Emellertid har smörproduktionen i Australien, för så vitt den skall avse en mera omfattande export, att kämpa med mångahanda svårigheter. I vanliga fall tar transporten sex veckor i anspråk, men det händer ej sällan att stormar och andra missöden fördröja en fraktbåt i veckotal, vilket har till följd att flere sådana båtar kunna inkomma till England ungefär samtidigt och överhopa marknaden med smör, som måste säljas till reducerade priser;[3] ofta får smöret i fruset tillstånd i månadtal hållas på spekulation i engelska kylmagasin, och när det äntligen upplägges till utminutering kan man redan på tredje och fjärde dagen iakttaga en försämring i dess kvalitet.[4]

[1] Harald Faber, Australsk Smør. Tidsskrift for Landøkonomi, 1893, sid. 374—375.

[2] Lundin, Svenska mejerihanteringens utveckling, sid. 146.

[3] Jämför finska ombudets i England berättelse för 1907, sid. 12.

[4] Finska ombudets berättelse för 1906, sid. 93.

Den största svårigheten bereder dock den i Australien då och då inträffande torkan. En av de förnämsta kännarena av australiska förhållanden, dr Schachner, omnämner följande torkår: 1860—1862, 1865—1867, 1876—1879, 1882—1885, 1892—1904, 1905 och 1907. Då han samtidigt kallar dessa de värsta torkåren, kan man bilda sig en föreställning om vidden av denna landsplåga. Med rätta säger Schachner, att faran för torka hänger som ett Damokles-svärd över den australiska bondens huvud.[1] Ett av de mest hemsökta åren var 1902. Om torkans ödesdigra verkningar skriver det finska ombudet bl. a.:[2] »Naturförhållandena i de australiska kolonierna hava under 1902 varit så ovanliga och ogynnsamma, att lantmannen därstädes aldrig förr haft att kämpa mot större svårigheter än under det sistförflutna året, som uppvisat endast en oavbruten sträcka av missräkningar och motgångar. En oerhörd torka, vars motstycke ej är känd i Australiens historia, reducerade exporten av smör och andra lantbruksprodukter till en obetydlighet i förhållande till föregående år och åsamkade enorma skador för kreatursägaren. Förlusterna av kreatur, såväl nöt som får och hästar, kunna knappt bliva värderade. Kreatursfödarena hava endast med största svårighet varit i stånd att hålla sin ladugård vid liv, och miljoner hava använts för att från utlandet importera kraftfoderämnen, då betesmarkerna i eget land voro totalt berövade all växtlighet. Ställen, där konstgjorda dammar och vattningsplatser behållit sitt vatten utan avbrott i tjugu år, torkade fullständigt in och hundratal mil av landet förvandlades till en torr öken, där all vegetation var utdöd. Rapporterna från de olika delarna av Australiens fasta land voro rent av förtvivlade. Kreaturen, eller rättare sagt den del som ej svultit ihjäl, voro endast skinn och ben, darrande av långtan efter föda

[1] Robert Schachner: Australien in Politik, Wirtschaft, Kultur, sid. 276—277.

[2] I sin berättelse för 1902, sid. 25—26.

och dricka och ägnade lika litet att producera mjölk som att nedslaktas till försäljning».

Detta torkår bragte den australiska smörexporten att sjunka från 415 505 cwts år 1901 till 238 680 cwts år 1902. Dess verkningar omfatta även år 1903, och först på tredje året konstaterar man en ny stegring i exportsiffran. I slutet av år 1908 och början av år 1909 inträffar åter en svårare torka, icke så ödesdiger som år 1902, men tillräckligt allvarsam för att åter trycka ner exporten.

Torkårens menliga inflytande gör sig mest gällande på fastlandet. Däremot har Nya Zeeland ett fuktigt och för boskapsskötseln synnerligen fördelaktigt klimat. Under de år fastlandets export varit reducerad har mejerihanteringen på Nya Zeeland ostört kunnat fortgå. Men denna landsdel har under sådana år haft en dubbel uppgift: icke endast att upprätthålla exporten till England utan även att tillgodose den lokala konsumtionen på delar av fastlandet och Syd-Afrika. Sistnämnda land är icke ägnat för åkerbruk utan konstgjord tillförsel av vatten, det kräver en stigande införsel av spannmål, kött, smör och andra näringsmedel, som till största delen importeras just från Australien.[1]

På en av Sverges lantbrukskonsulent i England framställd förfrågan svarade statskonsulenten i mejerihantering på Nya Zeeland, att en obegränsad ökning av exporten från de australiska kolonierna icke är att motse. »Farmarna därnere älska just ej mejerihanteringen utan betrakta denna gren av lanthushållningen mera som en nödfallsutväg att skaffa sig inkomst och äro de mera än belåtna, då vintern inträder, att få sluta upp med sin leverans till mejerierna av mjölk eller grädde. Detta bevisas ytterligare därav, att trots allt regeringens energiska arbete att få till stånd kooperativa mejerier med en jämn mjölkleverans,

[1] Jfr H. Hertel: Spredte Traek til Belysning av evropaeiske og oversøiske Landbrugs Forhold fra 1870'erne til Nutiden. Særtryk af Tidsskrift for Landøkonomi, sid. 34.

så sprider sig hemmasepareringen allt mer och mer. Farmaren vill vara fullkomligt fri, han vill ej vara bunden av några kontrakt eller avtal, utan han vill disponera sin mjölk som honom bäst synes för tillfället. Härigenom vet aldrig ett mejeri med bestämdhet, om det under säsongen kan påräkna full drift eller ej».[1]

På sista tiden har på Nya Zeeland mer och mer framträtt en tendens att övergå till ostberedning.

När den uppfattningen en gång gjort sig gällande, att kolonialsmöret icke har utsikt att undanträngа de europeiska konkurrenterna från den engelska marknaden, har man lärt sig inse att denna produkt spelar en icke oväsentlig roll på den engelska marknaden så till vida, att de brittiska kolonierna sända sitt smör till England under vintersäsongen, d. v. s. just den tid då smörtillförseln från de europeiska länderna är minst. Följden härav blir att den engelska marknaden året om är någorlunda jämnt försedd med smör och att de tidigare förekommande, ofta skarpa differenserna mellan smörpriserna sommar- och vintertid till stor del utjämnats.[2]

I Nordamerika ha Kanada och Förenta staterna verksamt deltagit i smörexporten på England. Kvantiteten av denna export har under den senaste tiden utgjort:

År.	Kanada	För. stat.	Summa cwts.	Kg.
1886—1889	24 094	57 176	81 270	4 128 515
1890—1893	41 050	54 505	95 555	4 854 194
1894—1897	64 569	98 169	162 738	8 258 454
1898—1901	190 212	108 005	298 217	15 149 474
1902—1906	244 579	81 561	325 140	16 567 912
1907—1909	35 051	13 765	48 816	2 479 853

[1] Årsberättelse till kungl. lantbruksstyrelsen från Sverges lantbrukskonsulent i England för år 1907, sid. 37.

[2] Jfr anf. upps. i Wjestnik finanzow.

Dessa siffror tala för sig själva. Exporten från de båda länderna har nedgått i påfallande grad. Orsaken till denna tillbakagång står att söka i en tilltagande konsumtion inom Förenta staterna, vilkas egen produktion med tiden visat sig alldeles otillräcklig.

Jag bör nämna att Theodor Brinkmann[1] och Gerlach[2] tillägga Kanada en särskilt stor betydelse såsom framtida konkurrent på den engelska smörmarknaden. Brinkmann anmärker, huru gynnsamma de yttre förhållandena i Kanada äro för smörproduktionen och huru regeringen med alla upptänkliga medel, till och med genom höga exportpremier, uppmuntrar densamma. Han är dock icke blind för det faktum, att ostproduktionen i Kanada är i tilltagande och att landets bästa smör redan nu går till Förenta Staterna, och räknar därför bestämt med en ökad framtida export till detta rike. Gerlach uttalar sig med vida större djärvhet. Han säger: »Die Zukunft der kanadischen Meiereien ist — — für den dänisch-englischen Butterhandel von entscheidender Bedeutung. In der Tat spricht sehr viel dafür, dass in Kanada durchaus die Kraft ruht, dermaleinst Dänemarks Stellung auf dem englischen Buttermarkte aufs schwerste zu bedrohen.»

Det är naturligtvis vanskligt att med någon som helst bestämdhet gå att utstaka framtidsperspektiven i den ena eller andra riktningen. Statistiken talar dock bestämt mot Gerlachs i mitt tycke något förhastade farhågor. Och granskar man närmare förhållandena giva de icke stöd för den av Gerlach hävdade uppfattningen. Det faller av sig självt att det för Kanada är fördelaktigare att leverera sitt smör till Förenta staterna än att låta det tillryggalägga den långa vägen till England. Den ständigt tilltagande immigrationen till Kanada ökar snabbt konsumtionen i eget land.[3] Kanada har dessutom för sitt smör funnit ett nytt

[1] A. a., sid. 111—112.

[2] A. a., sid. 248 och 252.

[3] Jfr danska generalkonsulatets i London årsberättelse för 1908.

avsättningsland i Japan, där det undgår hela den svåra konkurrens som råder på den engelska marknaden.[1] Det är heller icke uteslutet att ostproduktionen i Kanada ytterligare ökas och tar i anspråk ännu större mängder råprodukt. Under tiden 1880—1900 undergingo mejeriförhållandena i Kanada en storartad utveckling, men det var ingalunda smör- utan ostproduktionen den i främsta rummet tillgodosåg. I de förnämsta mejeridistrikten fördelade sig mejerierna på följande sätt: i Quebeck funnos år 1898 1 192 ostmejerier, 404 vanliga mejerier och 307 sådana, som tillverkade både ost och smör, år 1899 existerade i Ontario 1 181 ost- och 282 smörmejerier.[2] Det är också en erkänd sak, att Kanada på ostproduktionens område haft att uppvisa bättre resultat än i fråga om smörtillverkningen.[3] Och sist och slutligen — något som även Gerlach svagt antyder — kan lantbrukets utveckling i Kanada komma att gå jämsides med en industriell utveckling, som paralyserar resultaten av den förra. I en uppsats av år 1903[4] kommer också en dansk, som dock hyser en uppriktig beundran för de stora framsteg Kanada gjort och den vaksamhet, som landet ådagalagt vid utvecklandet av sitt lantbruk, till den slutsatsen att Kanadas konkurrens icke innebär någon överhängande fara, »naar blot de danske Bønder holder sig vaagne». På smörexporten kan detta omdöme i våra dagar tillämpas med större fog än då det fälldes.

I Sydamerika har Argentina blivit en faktor att räkna med. Dess export till England har varit:

[1] Jfr t. ex. Hertel, anf. broskyr, sid. 31.

[2] George Johnson, Le Canada. Son histoire, ses produits et ses resources naturelles, sid. 93—94.

[3] Jfr t. ex. Schultze, a. a., sid. 52.

[4] Erik Givskov, Kanada, Fremtidens Land. Nationaløkonomisk Tidsskrift 1903, sid. 463—464.

År.	Cwts.	Kg.
1894—1897	8 517	432 664
1898—1901	21 413	1 087 780
1902—1905	76 750	3 898 900
1906—1909	58 176	2 955 341

Den argentinska republiken med dess bördiga dalar och vida pampas är väl lämpad för boskapsskötsel och mjölkhushållning. Men den infödda befolkningen har tidigare så föga vinnlagt sig om mjölkhushållningen, att av de miljoner kor, som betade på fälten, endast en ringa bråkdel användes som mjölkdjur. Andra länders, framför allt Australiens föredöme väckte emellertid till liv en lovande mejeriindustri. Då boskapen hela året om kan vara ute på bete, erhålles ett i allo förträffligt råmaterial, vilket självfallet inverkar på smörets kvalitet. Tidsenliga, med kylrum försedda ångare överföra varan till de utländska marknadsplatserna. Smörproduktionen underlättas ytterligare genom de billiga mjölkpriserna i landet.[1]

Trots dessa gynnsamma förhållanden företer exporten till England icke något nämnvärt uppsving. Orsaken härtill torde dels stå att söka i den ihållande torka, som nu och då hemsöker landet och som tillika med gräshoppssvärmarna anställer förödelse på betesmarkerna. Men till stor del får skulden tillskrivas den argentinska befolkningens konservatism. Landet har av gammalt bedrivit export av slaktkreatur och kött, och folket håller ännu envist fast vid denna exportgren. Den argentinska smörexporten har dessutom koncentrerat sig på flere marknader. Övriga avnämare äro Brasilien, Sydafrika och Förenta staterna.[2]

[1] Ernst Pfannenschmidt, Die landwirtschaftliche Konkurrenz Argentiniens, sid. 58—60.

[2] Finska ombudets i England berättelse för 1902, sid. 24 och 1905, sid. 22.

I medlet av 1880-talet voro Frankrike, Danmark och Holland Englands förnämsta smörleverantörer, och samtliga dessa länder ha intill våra dagar kvarstått på den engelska marknaden. Frankrike har levererat smör till ett otal olika länder; bland importländerna gå i främsta rummet England, Brasilien och Belgien, men även Tyskland, Schweitz och Algier ha årligen förbrukat till några hundra tusenden kg uppgående kvantiteter franskt smör. Mellan landets tre förnämsta destinationsländer har den franska exporten fördelat sig på följande sätt:

År.	England.	Brasilien.	Belgien.	Totalexp.
1886	21,6 milj. kg	2,8 milj. kg	2,9 milj. kg	29,4 milj. kg
1890	28,6 » »	4,4 » »	3,5 » »	39,7 » »
1894	18,0 » »	2,9 » »	1,8 » »	24,6 » »
1898	20,3 » »	2,0 » »	0,8 » »	25,0 » »
1902	20,5 » »	1,4 » »	0,4 » »	24,4 » »
1906	13,9 » »	1,2 » »	0,3 » »	17,8 » »

Enligt engelsk importstatistik utgjorde smörtillförseln från Frankrike:

År.	Cwts.	Kg.
1886—1889	456 367	23 183 444
1890—1893	517 826	26 305 561
1894—1897	448 803	22 799 192
1898—1901	351 103	17 836 032
1902—1905	396 934	20 164 247
1906—1909	352 095	17 886 426

Exporten till Belgien och Brasilien har minskats i påfallande grad. England hade därför haft tillfälle att draga till sig allt större kvantiteter franskt smör, om ej totalexporten från Frankrike samtidigt betydligt avtagit. Den bild statistiken ger blir därför den, att även exporten till England visar en tillbakagående tendens.

Då kanalbåtarna dagligen underhålla förbindelse mellan Frankrike och England, kommer det franska smöret i färskt tillstånd till den engelska marknaden och vinner en snabb avsättning redan i södra England. Det bästa (osaltade) franska smöret är känt för sin goda kvalitet och konsumeras av de förmögnaste lagren bland befolkningen i södra England, framför allt London; det utgör dock endast en bråkdel av det franska exportsmöret, som bäst karaktäriseras genom uttalandet, att det inrymmer marknadens både bästa och sämsta varor.[1]

Mejerihanteringen i Frankrike har ännu icke nått höjden av sin utveckling. Som ett karaktäristiskt exempel framhålla Bull-Tornøe och Hertzberg,[2] att »det endnu saa sent som paa de franske Agerbrugssyndikaters 3:die Kongres, afholdt i Orleans Mai 1897, i vedkommende Rapport anføres som en lovende Nyhed, at man i Bretagne var begyndt saa smaat at benytte en ny Foreningsform!... efter Mønster af de danske Andelsmeierier.» Sannolikt kan den franska smörproduktionen uppdrivas, i den mån den moderna mejerirörelsen vinner terräng. Därmed är dock icke sagt, att det erhållna produktionstillskottet komme att öka landets exportsiffra. Det bör nämligen observeras, att det huvudsakligen är Normandie och Bretagne som producera smör i större utsträckning, medan övriga delar av landet specialiserat sig på osttillverkning. Denna smörproduktionens lokalisering har till följd, att varje ökning i den inhemska konsumtionen kännbart inverkar på de för export disponibla kvantiteterna. En annan beaktansvärd omständighet är, att Frankrike importerat betydande kvantiteter gott utländskt smör. Icke utan skäl har denna import blivit kallad en »konstprodukt»;[3] om

[1] Gösta Grotenfelt, Uppgifter om den engelska marknaden, sid. 24.

[2] A. a., sid. 166.

[3] Petersen, a. a., sid. 66.

den upphör minskas ytterligare Frankrikes exportsiffra, utan att landet därigenom lider en ekonomisk förlust.

»Det har vaeret i H o l l a n d, at saavel Holstenerne som de danske Godsejere og Herregaardsforpagtere have set Forbilledet for deres første Maelkeribrug,» säger Bøggild.[1] Såväl smör- som ostproduktionen är mycket gammal i Holland. Belysande för förhållandet mellan smör- och ostproduktionen är, att det i landet år 1903 tillverkades 57 092 300 kg smör och 76 308 300 kg ost.[2]

Då mejerirörelsen gjorde sitt insteg voro holländarena redo att överge hemproduktionen och tillägna sig den nya reformen. Stora aktiesällskap bildades redan på 1880-talet för bedrivande av mejerirörelse i stor skala. Men det visade sig att man spänt förhoppningarna alltför högt och att det ekonomiska utbytet icke motsvarade förväntningarna. Den första entusiasmen efterträddes av ett allmänt bakslag.[3] In på 1890-talet började dock nya mejerier systematiskt inrättas, och rörelsen har sedan dess ostört fortgått.

Mängden av det till England importerade holländska smöret har utgjort:

År.	Cwts.	Kg.
1886—1889	206 898	10 510 418
1890—1893	146 814	7 458 151
1894—1897	217 365	11 042 142
1898—1901	283 963	14 425 320
1902—1905	302 286	15 356 129
1906—1909	189 009	9 601 657

[1] A. a., sid. 147.

[2] I. Frost, Agrarverfassung und Landwirtschaft in den Niederlanden, sid. 332 och 368.

[3] Jfr Bøggild, sid. 156.

Under förra årtiondet har smörexporten från Holland undergått en väsentlig förändring. Det framgår tydligt vid studium av den holländska handelsstatistiken; exporten har fördelat sig på de två förnämsta destinationsländerna på följande sätt:

År.	England. dz (= 100 kg)	Tyskland. dz	Totalexp. dz.
1900	130 400	50 829	225 920
1901	132 770	48 840	221 220
1902	147 450	47 404	229 580
1903	128 980	63 986	233 380
1904	92 020	96 069	238 360
1905	85 180	104 334	233 910
1906	88 750	107 210	256 610
1907	83 360	141 220	294 930
1908	126 550	136 110	332 690

Den holländska exporten till England har varit i avtagande, och i stället har exporten till Tyskland tilltagit. Orsaken härtill ligger i ett allmänt missnöje med det holländska smöret i England. »Öppnar man en handelstidning», skrev Sverges lantbrukskonsulent i England år 1908,[1] »och finner, att någon importör blivit dömd för import av förfalskat smör, kan man uti 99 fall av 100 vara säker på att smöret är utskeppat från Holland». Då missförhållandena blevo alltför påfallande ingrep holländska regeringen och införde kontroll på exportsmör. Självfallet åstadkommos härigenom en hel mängd förbättringar; men man tog icke steget fullt ut: kontrollen blev endast frivillig och förfalskningarna upphörde icke. Det ser dock ut som om den nya holländska smörlagen, som infördes vid ingången av år 1910, skulle utgöra ett välgörande komplement till kontrollsystemet. Förfalskningarna hava

[1] I sin berättelse för 1907, sid. 34.

avtagit och i samma mån börjar det holländska smöret återvinna sitt anseende. Uteslutet är icke att detta medför en ökning av exporten till England.

Förutom i England och Tyskland har det holländska smöret vunnit god avsättning i Belgien.

Smörexporten från Tyskland till England har utgjort:

År.	Cwts.	Kg.
1886—1889	137 134	6 966 407
1890—1893	127 294	6 466 535
1894—1897	102 420	5 202 936
1898—1901	35 302	1 793 342
1902—1905	12 094	614 375
1906—1909	5 945	302 006

Tidigare har Tyskland, isynnerhet Hannover och Schleswig-Holstein, kastat in stora kvantiteter smör på den engelska marknaden, och under mejerirörelsens första tider har Holstein tjänat som förebild för andra nationer. Icke heller det övriga Tyskland har blivit efter i den allmänna utvecklingen. Redan på 1870- och 1880-talet anlades andelsmejerier i olika delar av landet; 1899 var deras antal 1 764 och 1905 2 719.[1] År 1906 bearbetades 35 % av den disponibla mjölken i de stora andelsmejerierna.[2] Oberoende av detta uppsving i mejerirörelsen har smörexporten gått stadigt nedåt, ja så gott som upphört. Om även, såsom ovan meddelade förteckning visar, smärre kvantiteter ännu exporterats under den senaste tiden, är Tysklands andel i denna export av försvinnande liten betydelse; största delen av densamma utgöres nåm-

[1] J. Conrad, Grundriss zum Studium der politischen Oekonomie II, femte uppl., sid. 123.

[2] E. von Philippowich, Grundriss der politischen Oekonomie II, 1, fjärde uppl., sid. 62.

ligen av reexporterad rysk vara. Den förnämsta orsaken till denna tillbakagång i exporten står att söka i en ökad konsumtion inom landet. Tyskarna erkänna dock själva, att de till en del förstörde sitt anseende i England genom att mot slutet av 1880-talet och en tid därefter exportera s. k. Faktoreibutter, som utgjorde en blandning av gott och dåligt smör, delvis även vatten.[1]

Övriga till England exporterande länder påkalla icke större uppmärksamhet.

Följande tabell anger i procent medeltalet av de här behandlade ländernas andel i Englands smörimport.[2]

[1] Jfr t. ex. Boysen, Das augenblickliche Stand des deutschen Butter-Exports, sid. 6.

[2] Då exakta siffror över Irlands export icke föreligga, har landet i följande sammanställningar icke kunnat medtagas. Dess plats vore näst efter Danmark.

Exportland.	1886—1889	1890—1893	1894—1897	1898—1901	1902—1905	1906—1909
Danmark	32,6	40,3	41,4	43,7	41,5	41,9
Australien	0,7	4,0	9,4	11,3	13,1	18,4
Ryssland	0,1	0,4	0,9	3,3	7,1	9,7
Frankrike	27,4	23,9	15,4	10,3	9,7	8,3
Sverge	11,0	11,0	10,3	6,7	4,9	5,9
Finland	0,2	0,9	3,0	3,3	4,1	5,2
Holland	12,4	6,3	7,5	8,3	7,4	4,5
Nordamerika	5,0	4,5	5,6	8,7	7,8	3,0
Argentina	—	—	0,3	0,6	1,9	1,4
Norge	0,4	0,5	0,6	0,8	0,7	0,6
Tyskland	8,2	5,9	3,5	1,0	0,3	0,1

Grafiskt framställt ter sig medeltalet av exporten under perioden 1906—1909 på följande sätt:

De i England uppnådda smörpriserna framgå af följande toppnoteringar å 1 cwt smör, beräknade i shillings och såsom medelpris per år.

Exportland.	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
Irland: Extra smör	99/8	99/8	105/8	105/8	110/10	105/10	104/2	100/2	108/10	110/9	109/5	116/8	111/9
Australien . . .	99/7	105/—	105/—	104/6	107/—	110/—	101/8	98/2	107/—	111/4	106/8	117/7	106/9
Kanada och För. Staterna . . .	93/10	95/5	98/7	103/7	103/1	102/8	97/1	91/10	107/11	111/1	?	116/9	108/1
Argentina. . . .	99/—	105/—	105/—	99/9	110/—	108/8	100/6	93/11	105/4	110/9	106/5	115/7	108/10
Frankrike: kors-smör från Bretagne.	106/10	109/6	110/5	111/2	112/9	115/11	104/—	106/1	109/8	117/2	111/6	116/8	111/6
„ drittelsmör från Normandie.	96/6	100/5	99/7	102/2	103/6	98/3	102/—	103/3	109/—	116/—	111/7	117/4	111/9
Holland	95/5	96/9	103/9	105/—	108/8	104/11	105/1	105/—	109/7	113/10	109/9	116/6	114/3
Danmark	107/4	112/5	113/—	114/7	115/5	112/11	110/8	109/8	114/3	118/9	113/11	121/10	118/3
Sverge	106/7	106/3	113/—	114/7	115/5	112/4	110/8	109/8	114/3	118/9	113/11	121/10	118/3
Ryssland	91/4	88/4	96/8	94/—	95/10	96/5	93/3	91/4	102/1	103/8	100/1	111/6	104/8
Finland [1] . . .	102/—	100/9	107/9	107/11	109/3	105/4	104/8	102/3	108/11	113/4	110/1	117/2	114/9

[1] Det bör observeras, att engelska importörer vid sina prisofferter även taga i betraktande frakt-differensen mellan finskt och skandinaviskt smör. Frakten för det finska smöret ställer sig mer än 3 sh. högre per cwt än för det skandinaviska.

De uppgifter, med vilka jag här försökt belysa smörimporten till England och de olika ländernas andel däri, torde ha visat vilken enorm betydelse England vunnit för avsättningen av de smörtillverkande ländernas produktionsöverskott. Englands smörimport har gamla anor. Redan på 1700-talet sände Irland smör till detta land och under 1800-talets förra hälft inträdde Holstein och Danmark på samma marknad. Andra länder tillkommo efterhand. Före 1870 voro Holland, Belgien och Danmark Englands huvudleverantörer.[1] I medlet av 1880-talet stå Danmark, Holland och Frankrike långt framom de andra, därnäst komma Tyskland, Sverge och Förenta staterna.

Det finska smörets egentliga inträde på den engelska marknaden sker mot slutet av 1880-talet, men först på 1890-talet vinner exporten i stadga och omfång. Dessa två årtionden äro mähända de mest intressanta i den engelska importens annaler. På marknaden kvarstå såsom förut Holland, Frankrike, Sverge och Tyskland, men i övrigt äga stora förändringar rum. Tack vare andelsmejerirörelsens genombrott uppdriver Danmark sin exportsiffra till en förut oanad höjd, importen från Kanada företer också ett stort uppsving, och på marknaden uppträda som nya leverantörer Argentina, Ryssland och Australien, av vilka isynnerhet de två sistnämnda imponera genom sin stora produktionsförmåga.

Huru förklara denna rusning till den engelska marknaden? Det har framhållits,[2] att de tekniska förbättringar i produktionssättet — införandet av separatorer m. m. — såvensom avkylningsmetoden, som möjliggjorde smörets uppbevaring och transport på längre avstånd, i hög grad medverkat härtill. Det bör emellertid icke glömmas, att det var vid denna tid mejerirörelsen i olika länder uppnådde sitt första uppsving och

[1] Jfr Die englische Buttereinfuhr. Deutsche landwirtschaftliche Presse 1896 n:o 30.

[2] Jfr anf. upps. i Wjestnik finanzow.

öppnade nya perspektiv för hela smörproduktionen. Danmark gick i spetsen och visade vad på detta område kunde åstadkommas, och dess manande exempel undgick knappast att länka uppmärksamheten vid den inkomstkälla, som låg i smörexportens utveckling. England, industrilandet par preference, var ett lämpligt fält för experiment, och landet visade också en orubblig förmåga att upptaga och förbruka hela den ökade leveransen. Vad speciellt de engelska kolonierna beträffar är det icke osannolikt, att »imperialisternas» bemödanden att åstadkomma en närmare förbindelse mellan moderlandet och kolonierna och isynnerhet den i London år 1886 försiggångna kolonialutställningen bidrogo till att draga de australiska koloniernas smörexport till England.

Finland hade en särskild orsak att vid denna tid vända sin uppmärksamhet till England. Sverge och Ryssland hade i långa tider varit de förnämsta avnämarena av finskt smör; vid tiden för halvsekelskiftet tillkom ytterligare Tyskland, som isynnerhet på 1870-talet importerade betydande kvantiteter smör från Finland. På slutet av 1880-talet gingo emellertid dessa marknader till största delen förlorade, Ryssland emedan smörproduktionen i detta land under tiden nått en sådan utveckling, att dess behov av utländskt smör starkt reducerades, Tyskland och Sverge av andra orsaker. Men på samma gång exporten riktades till England kom vårt land i en ny situation. I de tidigare destinationsländerna hade vårt smör haft att utstå delvis ingen, delvis en obetydlig konkurrens med andra främmande leverantörer, i England få vi lov att slå oss fram i kamp med otaliga andra nationer. Den konkurrensfria avsättningens tid är slut och eftertrådes av den internationella konkurrensens tid.

Till en början var det finska smörets ställning på den engelska marknaden icke överhövan hoppingivande. Vi uppleva en tid, då det någorlunda goda finska smöret säljes i England såsom danskt, delvis även såsom svenskt,

och det dåliga anländer till destinationslandet under eget märke och säljes som sekunda vara i London och Newcastle-on-Tyne. Men omslaget inträffar snart. I den mån marknaden översvämmas av smör från Ryssland, Australien, Nordamerika och Argentina, ett smör av sämre kvalitet och mycket billigt, undantränges det finska smöret från dessa marknadsplatser.

Först nu randas en ny tid för den finska smörexporten. Självsäkerheten här hemma har utvecklat sig, vi slita oss lösa från de danska mellanhänderna, vår vara undergår en väsentlig kvalitetsförbättring, och när vi mot slutet av 1890-talet uppträda på mellersta och norra Englands marknadsplatser är det icke mera i konkurrens med sämre och billigare smörsorter utan med en vara, som med tiden ådrar sig allt större uppmärksamhet. Det sista årtiondet kännetecknas av stora vinningar på den engelska marknaden, och det finska smöret kan numera måta sig med de bästa produkterna från andra länder, icke minst Danmark.

Men om man också är berättigad att anteckna dessa obestridliga framgångar, kvarstår å andra sidan som faktum att mycket ännu kan göras för höjande av det finska smörets kvalitet och konkurrenskraft. En jämförelse mellan de i England ernådda toppriserna och genomsnittspriset för vårt mejerismör är i detta avseende lärorik. Jag uträknar toppriserna i finskt mynt och uppställer dem mot lantbruksstyrelsens i kap. II meddelade enhetspris, som från och med 1901 fixerats på grundvalen av de i England uppnådda priserna för medelstora märken.

År.	Toppris.	Medelpris.	Skillnad.
1901	2:70	2:45	0:25
1902	2:61	2:35	0:26
1903	2:58	2:30	0:28
1904	2:53	2:25	0:28
1905	2:68	2:40	0:28

År.	Toppris.	Medelpris.	Skillnad.
1906	2:80	2:50	0:30
1907	2:73	2:48	0:25
1908	2:90	2:62	0:28
1909	2:83	2:53	0:30

Det måste betecknas som ett önskningsmål för framtiden, att de icke små differenserna betydligt reduceras.

Det finska smörets framgång har till stor del varit beroende av den någorlunda jämna leveransen året om. Exporten är visserligen under sommarmånaderna större än under vintern, men förhållandet mellan årets exportmaximum och exportminimum visar icke större skillnad än 3 : 1. Bättre ställda äro i detta hänseende endast Danmark och Sverge, som året om exportera nästan lika stora kvantiteter. Från Frankrike och Holland pågår leveransen ungefär som från Finland. Från Irland har exporten tidigare så gott som upphört under vintern, ehuru man på senare tider lagt an på att avhjälpa detta missförhållande. Divergensen mellan högsta sommar- och vinterexport i Ryssland är som 7 : 1, stundom till och med högre. I motsats härtill sända Australien och Argentina sitt smör från november till maj månader, medan exporten under sommaren så gott som upphör. Finland är sålunda bland de lyckligast lottade länderna, och dess någorlunda jämna leverans har bidragit till att förskaffa dess produkter en fast avnämarkrets i det främmande landet.

De senaste årtiondenas utveckling i England har visat, att landet är i behov av ständigt växande kvantiteter utländskt smör. Importen har vuxit så raskt, att den under 20-års perioden 1887—1906 i det närmaste tredubblats. Den lilla nedgång i importen, som under vissa år gjort sig gällande, är av tillfällig art.

Det låge nära till hands att i ett så utvecklat industriland som England margarinet skulle utgöra en farlig konkurrent till smöret. I själva verket konsumeras

i England mycket margarin, och det har isynnerhet under tider då smörpriserna varit höga visat sig en benägenhet att övergå till ökad konsumtion av denna vara. Men granskar man importsiffran för margarin finner man att den under åratal hållit sig på ungefär samma nivå och icke visar någon tendens att ökas, medan smörimporten oavbrutet tilltager.

Det vore dock oriktigt att på grund härav draga den slutsatsen, att läget på den engelska smörmarknaden icke skulle inge någon som helst oro. England med sin utpräglade industriella utveckling är strejkernas och lockouternas land, och dessa störingar i det allmänna livet trycka ofta sin prägel även på smörmarknaden. Allmänhetens köpförmåga minskas och den håller sig till sämre och billigare vara. Dessa rubbningar i marknadens läge äro dock av tillfällig och övergående art. En vida större betydelse har faran för en eventuell övertillförsel. Det har varit en ständigt återkommande företeelse på den engelska marknaden, att alltför stora kvantiteter smör på en gång strömma till och trycka ner priserna för en längre eller kortare tid. Följderna härav ha tills vidare regelrats genom perioder, då tillförseln åter varit mindre. Men det ligger inom möjlighetternas gräns att denna övertillförsel blir konstant och medför farliga följder. Följer man närmare med den engelska importen kan man nog spåra tecken till mera långvariga prisfall. Det framgår bl. a. av följande genomsnittspriser för det till England importerade utländska smöret:[1]

År.	Enhetspris för cwt.
1883—1885	5,21 pund
1886—1890	5,27 »
1891—1895	5,33 »
1896—1900	5,04 »

[1] Benno Martiny, Vor hundert Jahren. Darstellung der Milchwirtschaft Gross-Britanniens um das Jahr 1800, sid. 143.

Man kan icke undgå att sätta de reducerade priserna under den sista perioden i samband med den starkt ökade importen från några länder, särskilt Australien, Ryssland och Nordamerika.

Ett allmänt prisfall på den engelska marknaden skulle utan tvivel ha till följd, att flere eller färre smörexporterande länder nödgades draga sig tillbaka. De länder, som kunde framställa smör med minsta möjliga produktionskostnader, skulle behålla fältet. Härvid måste naturligtvis många omständigheter tagas i betraktande, såsom smörets kvalitet och möjligheten att genom massproduktion göra sin vara oumbärlig, såsom t. ex. fallet är med Danmark. Men helt visst är det av största vikt att genom en i allo rationell privat hushållning, isynnerhet vid utfodring av kreaturen, och genom mejeridriftens största möjliga centralisering nedbringa produktionskostnaderna för smöret. I vårt land äro förhållandena så i det ena som andra hänseendet ännu beroende av en sund framtida utveckling.

Det kan invändas, att många länder under årens lopp så gott som upphört med sin export, så t. ex. Belgien, Tyskland, Förenta Staterna och Kanada, och att andra, såsom Frankrike och Sverge, icke visa något framåtskridande. Men nya betydande leverantörer ha i stället kommit till. Det har framgått att exporten enbart från Irland och Ryssland med tiden kan anta oberäkneliga proportioner, och deras framtida herravälde på den engelska marknaden beror närmast därpå, huruvida framstegen i varans kvalitet gå hand i hand med produktionens tillväxt. Den engelska marknadens till det yttre någorlunda lugna läge får därför icke betraktas med överdriven optimism.

Exporten på Tyskland.

Det har tidigare framgått, huru tullförhållandena i Sverge år 1845 ledde till en stark minskning i exporten

av finskt smör till detta land. Man var tvungen att se sig om efter nya avsättningsmöjligheter, blickarna riktades därvid på Tyskland, och det är sannolikt just från denna tid exporten till Tyskland leder sin början.

De första uppgifterna om smörexporten till Tyskland påträffas i tidskriftslitteraturen. De te sig som följer.

År.	Kg.	Kg.	Kg.
1845	20 800	21 250	
1846	48 000	51 000	59 500
1847			255 000
1848	576 000		

Siffrorna i första kolummen äro hämtade från Lukemisia maamiehille 1849, sid. 74, siffrorna i andra kolumnen från Maamiehen ystävä 1847, n:o 19 och i tredje kolumnen från sistnämnda tidskrift 1848 n:o 7. Ehuru de olika uppgifterna något avvika från varandra, är dock skillnaden icke alltför betydande.

Smöret exporterades till Lybeck, men största delen stannade emellertid icke i denna stad utan expedierades till Hamburg, där det inpackades i bättre kärl och exporterades till England under namn av holsteinskt smör.[1]

Om kvaliteten av detta smör säges, att varje kärl innehöll smör av många olika färger och att det vid tillverkningen använda saltet var alltför grovkornigt. Tillika uppges, att Kristinestad alltid erhöll bättre priser för sitt smör än andra orter.[2] Från 1848 föreligga uppgifter om exportorterna. Av de utförda kvantiteterna härstammade 37,8 % från Åbo, 16,7 % från Brahestad, 10,9 % från Viborg, 9,2 % från Uleåborg, 8,0 % från Kristinestad, 5,4 % från Björneborg, 5,0 % från Nykarleby, 3,6 % från Lovisa och 3,4 % från övriga kuststäder (bland dem Helsingfors och Kaskö).[3]

[1] M. Y. 1847 n:o 19.
[2] M. Y. 1848 n:o 7.
[3] Lukem. maamieh. 1849, sid. 74.

Från de närmast följande åren saknas uppgifter. Med ledning av staden Lybecks handelsberättelser har Gösta Grotenfelt meddelat följande uppgifter om importen av finskt smör åren 1855—1882:[1]

År.	Kvantitet.	År.	Kvantitet.
1855	13 600 kg	1869	1 195 100 kg
1856	146 700 »	1870	1 300 200 »
1857	263 900 »	1871	1 957 900 »
1858	193 700 »	1872	1 372 900 »
1859	56 000 »	1873	1 230 200 »
1860	83 900 »	1874	935 100 »
1861	30 500 »	1875	738 600 »
1862	29 800 »	1876	1 174 000 »
1863	17 300 »	1877	859 500 »
1864	282 000 »	1878	873 300 »
1865	345 500 »	1879	1 046 200 »
1866	195 800 »	1880	1 290 300 »
1867	93 200 »	1881	765 700 »
1868	272 800 »	1882	766 600 »

Jämfört med slutet av 1840-talet företer 50-talet en betydlig nedgång i exporten. Detta får utan tvivel tillskrivas den omständigheten, att importtullen i Sverge avlyftades och att det finska smöret åter sökte sig över havet till väster. Man var dock icke nog kortsynt att låta den tyska marknaden gå sig ur händerna, och statistiken visar, vilket stort uppsving exporten till Lybeck åter uppnådde på 1860- och 1870-talet.

Finland stod vid denna tid i livligt varuutbyte med Lybeck, och ehuru avsättningen av det finska smöret ofta beredde de lybeckska handlandena svårigheter, lyckades det dem att genom smörhandeln uppehålla och utveckla de övriga handelsrelationerna. Det finska smöret under-

[1] Tietoja Suomen maitotalouden kehityksestä, sid. 118.

gick i Tyskland mångahanda öden. En del av smöret såldes av de lybeckska grossörerna genom mellanhänder till fabriksorter i Tyskland eller till Bremen, Amsterdam och skandinaviska halvön, en annan del utbjöds på den stora Hamburger börsen. Hamburgs smörhandel åtnjöt vid den tiden ett tvivelaktigt rykte. Där existerade nämligen en industri, som gick ut på att genom blandning av olika smör, upptvättning, färgning och impregnering med vatten bereda en mängd till beskaffenheten växlande smörsorter, vilka kunde tillfredsställa de mest olika fordringar. I handlandenas magasin fann man vid sidan av gott mejersimör amerikanskt, holländskt, finskt, galiziskt och margarinsmör samt många olika blandningar av dessa. Då ett sålunda omarbetat smör var föga hållbart, såldes det i allmänhet i hemlandet, där det genast konsumerades, men betydande kvantiteter utprånglades även till den fattigaste arbetare- och fabriksbefolkningen i Sverge och Norge. Så avsattes i Trondhjem och Kristiania betydande kvantiteter blandningar, vilka tyskarna voro nog djärva att utbjuda under namn av finskt smör, och om varan var äkta utvalde man de sämsta finska smörsorterna för denna reexport. De bristfälliga firmamärken, varmed de finska smörtunnorna voro försedda, underlättade i hög grad förfalskningarna.[1]

Det gick med den tidigare finska exporten till Tyskland på samma sätt som med exporten till Sverge: konkurrensen med margarin och amerikansk import blev den övermäktig, och dessa två faktorer jämte en förhöjd införseltull verkade snart starkt hämmande på densamma.

Såsom tidigare påvisats står Tyskland icke det övriga Europa efter i fråga om framstegen på smörproduktionens område; betydande kvantiteter smör ha till och med kunnat utföras. Men på senare tider, i den mån industrierna

[1] v. Wrights anf. reseberättelse av år 1885.

utvecklat sig och befolkningen ökats, har landet stått inför nödvändigheten att icke endast se sin export så gott som upphöra utan till och med anlita sina förra konkurrenters på världsmarknaden bistånd för att tillgodose den inhemska konsumtionen. Man har sökt att undvika detta genom att belägga smöret med importtull, men åtgärden har visat sig fullkomligt ineffektiv och tullen har återfallit på konsumenterna själva. Importen har ökats mycket snabbt. År 1895 utgjorde den circa 7 miljoner kg, år 1898 10 1/2 miljoner, år 1901 18 miljoner, år 1904 33 miljoner, år 1907 39 1/2 miljoner och år 1909 44 3/4 milj. kg.

Tills vidare har Finlands anpart i exporten till Tyskland från 1883 icke varit synnerligen betydande. De exporterade kvantiteterna ha utgjort:

År.	Kvantitet.	År.	Finsk statistik.	Tysk statistik.
1883	615 510 kg	1897	360 664 kg	334 ton
1884	468 860 »	1898	253 150 »	367 »
1885	329 672 »	1899	161 878 »	262 »
1886	635 145 »	1900	209 898 »	294 »
1887	713 912 »	1901	79 618 »	188 »
1888	305 167 »	1902	244 041 »	174 »
1889	440 295 »	1903	162 964 »	183 »
1890	405 956 »	1904	80 070 »	129 »
1891	442 797 »	1905	954 553 »	802 »
1892	552 217 »	1906	712 569 »	733 »
1893	493 508 »	1907	248 834 »	438 »
1894	384 425 »	1908	252 617 »	330 »
1895	425 778 »	1909	1 290 146 »	1 424 »
1896	266 060 »			

Den tyska statistiken har beaktat importen från Finland från och med år 1897 — dessförinnan har vår export sammanblandats med den ryska. Denna statistik upptar för tre år — 1897, 1902 och 1905 — lägre siffror än

den finska. Varpå detta beror går jag icke att avgöra. Däremot finner motsatsen, nämligen att den tyska statistikens siffror för de övriga åren äro större än den finska, sin förklaring därigenom, att en del av det till Tyskland destinerade finska smöret gått över Danmark.

På 1870-talet nådde vi med vårt allmogesmör betydligt över 1 miljon kg. Först år 1909 uppnår exporten av mejerismör samma höjd. Det är en fråga av mycken vikt, om den nu intagna positionen skall bibehållas och vidare utvecklas. Vi ha sett att den engelska marknaden under förändrade förhållanden måhända icke blir så säker som nu synes. Två marknadsplatser äro alltid en säkrare bas att bygga på än en enda. En tilltagande export på Tyskland skulle därför utgöra ett betryggande framtidsperspektiv.

Vår hittillsvarande export till detta land karakteriseras förträffligt genom följande uttalande av lantbruksstyrelsen:[1] »Även Tyskland har varit en anmärkningsvärt stor köpare under våren och sommaren, trots den höga införseltullen av 20 penni per kg, medan utförseln dit nästan upphörde på hösten — — — —. Utan Tysklands bistånd skulle vi sannolikt haft en rätt besvärlig avsättning en del av året». Av detta uttalande framgår till fullo, att Tyskland för vår smörexport spelat rollen av en nödhjälp, som vid behov anlitats. Men räknar man på att kunna draga varaktig nytta av Tyskland såsom avsättningsort för finskt smör, måste det på allvar arbeta sig in i denna marknad, så att de finska produkterna ingå i det allmänna medvetandet såsom erkänt goda och eftersökta.

En sådan ställning borde icke vara alltför svår att ernå. Fordringarna på smörets kvalitet äro här icke så minutiöst uppdrivna som i England; »de tyska konsumenterna betala i allmänhet ingenting för namnet, varemot den engelska familjemodern utan att knota betalar för

[1] Lantbruksstyrelsens berättelse för år 1905, sid. 152.

sitt smör något mer, om hon tror det vara av danskt ursprung, även om hon finge lika gott eller bättre finskt smör något billigare».[1] På den tyska marknaden råder icke heller samma intensiva konkurrens som på den engelska. De förnämsta exportländerna ha varit:

	1895 ton	1900 ton	1905 ton	1907 ton	1909 ton
Ryssland	1 967	3 666	12 112	15 813	17 843
Holland	1 013	5 829	13 517	15 229	16 871
Danmark	35	1 320	6 161	5 140	5 867
Österr.-Ungern	3 005	5 038	3 591	2 613	2 079

Största leverantörer äro Ryssland och Holland. Vad Ryssland beträffar är det finska smöret än så länge kvalitativt överlägset. Hollands närhet till Tyskland ställer icke i utsikt en minskning i exporten, men i övrigt innebär dess konkurrens ingen överhängande fara. Danmarks export omfattar huvudsakligen rysk transitovara. Österrike-Ungern upphör att vara ett smörexporterande land; de senaste åren har en småningom tilltagande import av smör till landet försiggått. Transatlantiska länder ha i våra dagar icke utsikt att vinna fast fot på den tyska marknaden. På grund av den långa transporten använda dessa länder borsyra som konserveringsmedel; smöret erhåller därigenom en bismak, som tyskarna icke tolerera. Den konkurrens som möter på den tyska marknaden kan i detta nu motses med goda förhoppningar.

Orsaken till den ringa exporten av finskt smör till Tyskland står till stor del att söka i olämpliga kommunikationer. Om sommaren ha ångbåtarna avgått från Hangö om onsdagen, alltså på en för smörexporten lämplig veckodag. Men om vintrarna har avgångsdagen varit lördag. Då smörtågen äro ställda med hänsyn till eng-

[1] S. L. Friis, Vår smörexport på Tyskland. Finlands mejeritidning 1910 N:o 11.

landsbåtarnas turer, anländer smöret till Hangö redan natten mot måndagen. Det har sålunda varit sex dagar gammalt förrän det inlastats. Avnämarena i Tyskland ha erhållit smöret först i medlet av därpå följande vecka. Då spekulationerna och försäljningen av smöret försiggå 8 à 9 dagar tidigare — på måndag och tisdag — är det lätt att fatta, att de tyska köparena haft svårt att så långt i förväg överblicka marknadens ställning och framställa sina anbud. Det till Berlin destinerade smöret har kommit senare fram än sändningarna till det dubbelt så avlägsna Manchester och andra orter i England.[1] Det är dessa omständigheter som tvungit våra smörexportörer att i stor utsträckning sända sitt för den tyska marknaden avsedda smör via Köpenhamn, så föga fördelaktig denna transportväg än varit. Smöret har omlastats i Köpenhamn och expedierats därifrån per järnväg till olika delar av Tyskland, men genom dessa omgångar ha transportkostnaderna blivit 2 à 3 mk högre för varje drittel än om smöret hade avgått direkt till destinationsorten.

Hösten 1910 erhölls äntligen en förändring i dessa kommunikationsförhållanden. Reformen hälsades med tillfredsställelse av alla, vilka smörexportens framgång legat om hjärtat. Det intresse, varmed fackmännen omfattat denna fråga, tyder på att förhoppningarna om en ökad smörexport till Tyskland skola förverkligas.

Exporten till andra länder.

En tillfällig export av fullkomligt underordnad betydelse har under några år ägt rum till andra än de tidigare uppräknade länderna. Så utfördes till Spanien år 1885 17 kg smör, år 1889 894 kg och år 1905 15 kg. Till Belgien avgingo år 1892 26 943 kg.

[1] Jämför E. E., Smörexporten år 1909, Finlands mejeritidning 1910 N:o 4, J. K. T., Tysklands smörhandel, Finlands mejeritidning 1910 N:o 42 och S. L. Friis, anf. uppsats.

Jämförande tabeller.

Det är omöjligt att på basen av den finska statistiken anställa en jämförelse mellan exporten av smör till de olika länderna före 1883, då denna statistik är så ytterst bristfällig. Man är därför nödsakad att för exporten till Sverge och Tyskland anlita dessa länders statistik. Enahanda är förhållandet med Ryssland; om också finsk statistik för exporten till detta land under vissa år finnes att tillgå, är den ryska statistiken vida bättre, isynnerhet med hänsyn därtill att den icke upptar transitogodset som importerad vara.

Med tillhjälp av svensk, rysk och lybecksk statistik erhållas följande exportmedeltal för olika perioder. Procentlalen uttrycka icke förhållandet mellan Finlands totalexport och importen till de resp. länderna, utan dessa länders inbördes förhållande såsom avsättningsorter för det finska exportsmöret.

Importland.	1856—1860		1861—1865		1866—1870		1871—1875		1876—1880		1881—1882 [1]	
	Kg	%	Kg	%	Kg	%	Kg	%	Kg	%	Kg	%
Sverge	676 463	82,0	939 309	87,0	1 294 271	53,2	1 387 778	31,2	2 059 541	43,3	1 692 807	41,2
Ryssland	—	—	—	—	526 260	21,6	1 817 679	40,8	1 647 792	34,6	1 644 994	40,1
Lybeck	148 840	18,0	141 020	13,0	611 420	25,2	1 246 940	28,0	1 048 660	22,1	766 150	18,7

[1] Rysslands importsiffra omfattar endast år 1882.

Från 1883 begagnar jag mig av finsk statistik. Procenttalen uttrycka förhållandet mellan landets totalexport och exporten till de olika länderna. Den första kolumnen visar ännu exporten till Ryssland och Sverge i hela sin blomstring, under den andra perioden kämpa Danmark och England om övervåldet, tills England inom kort lämnar de övriga destinationsländerna långt efter sig. Siffrorna tala i övrigt för sig själva.

Destinationsland.	1883—1891		1892—1900		1901—1909		1909	
	Kg	%	Kg	%	Kg	%	Kg	%
England	130 884	2,14	4 894 777	42,58	9 330 149	77,20	9 658 422	83,08
Tyskland	484 146	7,41	345 286	3,00	447 268	3,71	1 290 146	11,00
Danmark	1 232 381	18,88	1 928 268	42,82	1 819 476	15,00	450 033	3,87
Ryssland	2 541 587	38,96	666 356	5,79	217 963	1,81	190 788	1,64
Sverge	2 129 932	32,61	673 725	5,86	241 228	2,00	42 820	0,37

För 1909 års smörexport — som i övrigt är mycket betecknande för den riktning, i vilken utvecklingen håller på att gå — erhålles följande grafiska bild:

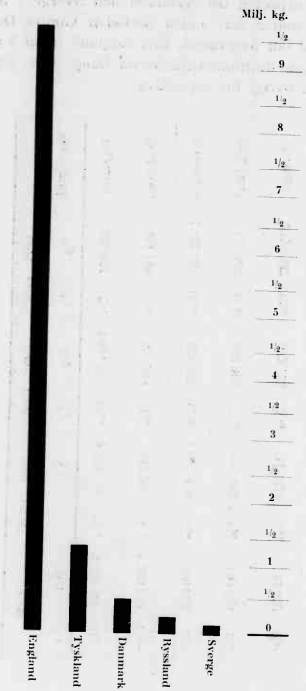

IV.

Det har framgått att de österbottniska städerna mycket verksamt bidragit till den export av smör, som ägt rum till Sverge under äldre tider. De utförde icke endast det i Österbotten tillverkade smöret, de uppträdde även som förmedlare av handeln från andra landsdelar. Gösta Grotenfelt omtalar[1] att Gamlakarleby, Uleåborg och Brahestad tjänade som exportorter för handelsvaror, isynnerhet smör, som vid medlet av senaste århundrade hämtades ända från Savolaks, österom Saimen. Frakten ombesörjdes vanligen av bönderna själva. Efter halvsekelskiftet, då kommunikationerna i olika delar av landet förbättrades, inträdde häri självfallet en väsentlig förändring. Exportörerna voro hänvisade till att uppsamla sitt smör från närmare belägna orter, och endast i undantagsfall, såsom vid större marknader i Jyväskylä och Kuopio, verkställdes uppköpen längre borta. De exportsiffror, som de österbottniska städerna ha att uppvisa, ådagalägga emellertid vilken stor roll denna landsdel också senare spelat i smörexportens historia.

Efter år 1856 har Vasa gått i spetsen för de österbottniska städernas smörexport. Mängden av det därifrån utförda smöret har utgjort:[2]

[1] Tietoja Suomen maitotalouden kehityksestä, sid. 112.

[2] I denna och efterföljande förteckningar har exporten i allmänhet upptagits endast när den överstiger 10 000 kg.

År.	Kg.	År.	Kg.
1856	10 412	1882	723 894
1857	24 905	1883	867 552
1858	12 316	1884	607 019
1859	10 523	1885	565 768
1860	51 569	1886	630 717
1861	51 544	1887	733 547
1862	49 546	1888	1 015 938
1863	36 626	1889	1 094 602
1864	30 642	1890	782 075
1865	45 211	1891	404 410
1866	83 266	1892	222 233
1867	120 963	1893	736 054
1868	470 322	1894	173 981
1869	371 433	1895	113 119
1870	379 763	1896	87 731
1871	430 100	1897	83 898
1872	305 881	1898	52 896
1873	352 809	1899	29 416
1874	467 806	1900	26 067
1875	423 257	1901	30 751
1876	542 572	1902	25 859
1877	466 820	1903	16 475
1878	528 955	1904	20 232
1879	564 034	1905	16 704
1880	547 876	1906	30 136
1881	570 069	1907	10 149

I perioder ter sig medeltalet av exporten på följande sätt:

År.	Kg.	År.	Kg.
1856—1860	21 945	1881—1885	666 860
1861—1865	42 714	1886—1890	851 376
1866—1870	285 149	1891—1895	329 959
1871—1875	395 971	1896—1901	51 793
1876—1880	530 051	1902—1907	19 759

Siffrorna visa en fortgående stegring till slutet av 1880-talet, varunder exporten under två på varandra följande år — 1888 och 1889 — till och med överstiger 1 miljon kg. Därefter inträffar en mycket stark minskning, och under de senaste åren har stadens direkta smörexport varit alldeles obetydlig. Under denna avtyningsperiod bildar dock år 1893 ett överraskande undantag, i det exporten då åter höjer sig till över 700 000 kg. Denna stegring har sin speciella orsak. Hangö hamn, som vid den tiden redan dragit lejonparten av smörexporten till sig, var isbelagd en tid under vårvintern 1893. En stagnation i varuexporten, framför allt i smörutförseln, hotade att uppstå, om en ny exportlinje icke kunde erhållas. Man hade en gång tidigare begagnat sig av vägen över Ryssland och Tyskland, men de vunna erfarenheterna manade icke till ett förnyande av försöket. Det återstod endast att välja isvägen från Vasa över Kvarken till Umeå, vidare över Sverge och Norge till Trondhjem och därifrån till England. Experimentet var förenat med många svårigheter.[1] Färden från Vasa till Umeå tog i anspråk 2 ½ dygn, och för att kunna övernatta fingo formännen pocka sig till kvarter hos fyrbetjäningen på ön Walsö eller Gadden. Utrymmet i kronobyggnaderna var ytterst minimalt, varför såväl människor som hästar fingo slita mycket ont. I och för denna export måste en särskild finsk ombudsman anställas i Sverge. Vidare kunde denna farväg anlitas endast under erfaren ledning; det blev därför nödvändigt att anställa fyra, med spritkompasser utrustade lotsar. Trafiken fortgick från den 20 februari till den 24 mars och verkställdes med inalles 1 373 hästar. På denna väg transporterades sammanlagt 9 708 drittlar smör, förutom andra lantmannaprodukter, och Wasa med omnejd kunde räkna sig till godo omkring 50 000 mk i fraktavgifter.

Mindre märklig är exporten från de övriga österbottniska städerna. De upptagas i följande tabell i av exportsiffrornas storlek förestavad ordning.

[1] Jämför lantbruksstyrelsens berättelse för år 1893.

År.	Brahestad.	Kaskö.	Gamlakarleby.	Kristinestad.	Uleaborg.	Jakobstad.	Torneå.	Nykarleby.	Kemi.
1856—1860	89 444	49 572	—	88 014	33 196	—	83 604	—	—
1861—1865	142 132	87 618	—	129 019	57 562	—	61 388	—	—
1866—1870	220 007	86 224	58 306	138 145	65 040	66 040	68 311	18 896	—
1871—1875	242 393	138 507	93 894	121 040	70 686	104 278	38 850	27 305	—
1876—1880	295 769	186 173	128 795	116 256	76 054	23 643	48 404	24 062	19 239
1881—1885	126 670	178 850	78 074	80 428	64 066	—	50 134	18 069	—
1886—1890	41 470	157 870	146 439	77 287	135 457	—	31 035	—	—
1891—1895	—	33 119	62 365	50 773	—	—	—	—	—
1896—1900	—	—	35 158	17 745	—	—	—	—	—
1901—1905	—	—	53 528	12 572	—	—	—	—	—

Om vi ta en överblick av smörexporten från de österbottniska städerna, se vi att den i allmänhet utgör en god exponent för totalexportens utveckling ända in på 1880-talet. I stort sett stegras dessa städers export till långt in på 1860-talet och håller sig därefter hög, för somliga städers vidkommande i ett par årtionden. Det är samma utveckling som landets hela smörexport undergår. Men från och med sistnämnda tid inträffar ett fullkomligt omslag. Landets exportsiffra ökas fortsättningsvis, men de österbottniska städernas smörutförsel avtager. Också häri se vi en följd av mejerirörelsens genombrott. Det är huvudsakligen allmogesmör som utgått från de österbottniska städerna; deras export minskas i samma mån som allmogesmöret upphör att vara exportvara, medan mejerismöret söker sig andra vägar till den utländska marknaden.

I tullstyrelsens arkiv finnas från och med 1883 fullständiga persedelextrakter, som ange tullkamrarnas anpart i varuutbytet med utlandet, specificerat såväl för de olika handelsartiklarnas som destinationsländernas vidkommande. Med ledning av dessa handlingar har jag sammanställt följande förteckning över exporten av österbottniskt smör till de olika länderna:

År.	Sverge.	Ryssland.	Tyskland.	England.	Danmark.
1883	1 457 028	10 090	21 768	—	—
1884	1 119 178	3 944	19 600	—	—
1885	1 048 518	16 881	30 107	552	—
1886	1 101 430	25 559	54 995	476	—
1887	1 301 332	7 359	145 801	3 852	—
1888	1 316 373	339 646	3 597	2 009	—
1889	1 261 670	406 315	18 707	63 886	2 165
1890	874 874	16 321	34 067	200 436	5 705
1891	584 948	9 921	13 208	247	240
1892	339 243	6 074	21 927	5 062	—
1893	872 300	25 571	34 514	—	6 127

År.	Sverge.	Ryssland.	Tyskland.	England.	Danmark.
1894	308 118	4 239	11 341	1 924	—
1895	191 406	3 480	5 116	836	—
1896	153 449	3 091	656	—	—
1897	138 181	403	536	—	—
1898	105 505	146	95	—	—
1899	84 714	718	15	—	—
1900	117 020	—	115	—	—
1901	88 009	—	3	—	—
1902	96 764	—	—	—	—
1903	113 274	—	190	—	—
1904	110 919	—	—	—	—
1905	72 045	—	152	—	—
1906	121 602	—	50	—	—
1907	50 831	—	—	—	—
1908	18 984	—	—	—	—
1909	4 640	—	—	—	—

Det framgår av dessa siffror, att exporten till Sverge fortfarande är av övervägande betydelse. Efter det järnvägsnätet utsträckts till Österbotten öppnas för denna landsdel större möjligheter för export till Ryssland. Härav begagna sig framför allt städerna Vasa och Uleåborg, men statistiken visar att denna export mycket snart avtar och upphör. På samma sätt är det med exporten till Tyskland. Ehuru långt flere städer deltaga i densamma äro exportsiffrorna föga betydande. Den kortvariga exporten till England och Danmark faller nästan uteslutande på staden Vasa. Under innevarande århundrade går så gott som allt smör till Sverge. Det geografiska lägets inflytande på avsättningen förnekar sig icke.

Följa vi västkusten från de österbottniska städerna söderut möter oss först Björneborg. Storleken av dess export är närmast jämförbar med de anspråkslösare österbottniska städernas.

År.	Kg.
1856—1860	26 103
1861—1865	44 961
1866—1870	58 645
1871—1876	76 951
1877—1882	42 395

År.	Till Sverge.	Engl.	Danmark.	Tyskl.	Ryssl.	Totalexp.[1]
1883	66 478	—	—	195	34	66 708
1884	86 955	—	—	51	—	87 006
1885	129 039	—	—	44	—	129 089
1886	102 315	—	—	45	51	102 416
1887	186 267	—	—	42	60	186 369
1888	170 548	—	—	—	68	170 616
1889	85 134	6 350	—	—	51	91 535
1890	77 279	7 550	—	15	58	84 902
1891	46 927	2 500	—	—	68	49 495
1892	23 122	—	—	—	58	23 180
1893	49 117	8 100	4 080	—	—	61 297
1894	42 054	—	—	—	—	42 054
1895	5 189	—	—	—	—	5 189
1896	14 161	—	—	253	—	14 161

I likhet med vad fallet är med de österbottniska städerna avtar exporten från Björneborg jämförelsevis tidigt. Och även för Björneborg spelar exporten till Sverge en så dominerande roll, att exporten till andra länder träder helt och hållet i bakgrunden.

[1] Jag har icke blundat för det faktum, att i denna och övriga tabeller summan av det till olika länder exporterade smöret ej alltid överensstämmer med den här angivna siffran för totalexporten. En viss olikhet är härvid rådande mellan de specificerade exporttabellerna och vår officiella handelsstatistik. Jag har i fråga om totalexporten tryggat mig till den sistnämnda, då hela framställningen även i andra hänseenden vilar på densamma.

Sverge utgjorde vidare förnämsta avsättningsorten för Mariehamn, som nådde sitt exportmaximum 1889 med 250 100 kg; därnäst kommer 1888, då exporten steg till 42 903 kg. Likaså för Degerby, vars smörexport pågick under en så lång tidrymd som från 1856 in på 1890-talet, men endast en gång — på 1860-talet — gick upp till 68 000 kg. Bland övriga mindre exportorter må ännu nämnas Raumo, vars högsta exportsiffror falla på åren 1870 och 1871 med resp. 19 762 och 32 062 kg, och Nystad, som nådde sitt exportmaximum år 1856 med 14 688 kg.

På sydkusten påträffa vi tre städer, vilka alla på ett verksamt sätt bidragit till smörexporten under förra århundradet: Viborg, Helsingfors och Åbo.

Åbo uppvisar följande växlingar i sin smörexport:

År.	Kg.
1856—1860	221 425
1861—1865	309 680
1866—1870	408 001
1871—1876	263 657
1877—1882	277 550

År.	Till Sverge.	Ryssl.	Tyskl.	Damm.	Engl.	Totalexp.
1883	155 082	149 830	1 105	—	—	306 017
1884	157 182	110 381	884	—	—	268 455
1885	232 110	136 289	323	—	—	368 747
1886	302 498	143 454	1 674	—	—	447 627
1887	288 557	129 804	735	—	—	419 096
1888	209 964	243 758	143	—	5 400	459 265
1889	195 726	264 072	673	420	—	460 891
1890	54 047	155 342	175	—	—	209 564
1891	25 554	155 495	132	—	—	25 686[1]

[1] Det framgår att exporten till Ryssland åren 1891—1899 utelämnats från totalsumman.

År.	Sverge.	Ryssl.	Tyskl.	Danmark.	Engl.	Totalexp.
1892	22 752	107 861	116	2 640	—	25 508
1893	25 322	98 467	118	240	—	37 894
1894	68 662	117 017	—	187	300	69 199
1895	14 484	74 921	—	—	110	14 594
1896	6 568	89 315	20	—	—	6 588
1897	1 684	84 015	25	—	—	1 760
1898	12 747	74 805	70	3 256	—	16 078
1899	437 072	79 276	10 126	62 489	7 393	517 080
1900	3 927	—	6 424	27 563	2 912	40 826
1901	3 079	—	65	—	—	3 144
1902	1 919	—	29	—	—	1 948
1903	1 501	—	55	—	—	1 556
1904	1 183	—	301	—	—	1 484
1905	2 615	—	—	720	—	3 350
1906	58 990	—	63	—	—	59 053
1907	53 767	—	—	7 644	—	61 411
1908	32 826	—	—	—	—	32 826
1909	32 189	—	—	3 746	—	35 935

Exporten från Åbo visar icke mera samma ensartade karaktär som från västkustens städer. Åren 1883—1899 dela sig exporten huvudsakligen på två länder: Sverge och Ryssland. Exporten till Ryssland är oftast övervägande och överträffas endast enstaka år av exporten till Sverge. Med år 1900 upphör exporten till Ryssland. Sagda år avgår största delen av exportsmöret till Danmark, men från och med år 1901 är Sverge så gott som enda avsättningslandet.

Exporten från Åbo har under de senare åren visat en stark tillbakagång. Med hänsyn därtill är det desto märkligare att exportsiffran år 1899 är så oväntat hög. Med denna momentana företeelse är förbunden en tanke, som snart visade sig omöjlig att förverkliga. Avsikten var varken mer eller mindre än att upptaga konkurrensen

med Hangö och så vitt möjligt bana en ny väg över Åbo för Finlands stora smörexport. I detta syfte bildades Sydfinska exportaktiebolaget. Efter ett enda år såg sig dock bolaget tvunget att nedlägga sin verksamhet, vars enda synliga resultat framgår av 1899 års exportsiffra. Det föga uppmuntrande exemplet har icke manat till efterföljd, och Hangö har allt sedan dess stått utan konkurrens.

Helsingfors står något efter Åbo, ehuru dess export icke varit liten.

År.	Kg.
1860—1864	60 833
1865—1869	217 756
1870—1874	224 963
1875—1878	43 847
1879—1882	69 513

År.	Till Sverge.	Tyskland.	Engl.	Danm.	Ryssl.	Totalexp.
1883	12 988	24 743	—	—	2 269	40 001
1884	54 391	34 816	—	—	340	89 539
1885	107 984	36 882	—	—	1 377	151 614
1886	90 950	19 907	360	18 173	195	130 033
1887	177 026	58 889	52 073	53 857	2 864	344 709
1888	48 110	29 073	99 506	44 148	5 494	226 331
1889	46 269	10 780	40 904	43 791	3 169	145 807
1890	24 182	49 963	39 904	37 396	827	152 272
1891	3 968	2 090	50 752	6 550	6 384	63 845
1892	4 627	11 362	22 525	5 133	4 037	43 709
1893	3 623	40 143	2 335	2 440	689	48 790
1894	11 504	32 330	583	4 494	649	48 987
1895	5 825	7 617	—	—	4 479	13 693
1896	7 428	540	2	2 600	3 395	10 623
1897	2 437	12 969	—	—	2 706	15 767
1898	4 692	4 730	—	1 168	2 116	10 650
1899	17 900	19 664	—	1 320	4 391	39 012

År.	Sverge.	Tyskl.	Engl.	Danm.	Ryssl.	Totalexp.
1900	4 500	3 178	—	—	68	7 746
1901	—	2 230	—	10	—	2 240
1902	—	2 430	2	17 875	—	20 307
1903	—	5 469	79	2 000	10	7 558
1904	—	196	183	6 515	—	6 894
1905	3 557	9 478	130	36 360	55 323	104 848
1906	5 499	56 112	—	1 708	250	63 629
1907	20	6 530	—	—	—	6 550
1908	—	61 060	—	8 552	—	69 612
1909	—	180 570	1 102	7 780	—	189 452

Helsingfors företer betydande växlingar för destinationsländernas vidkommande. År 1883 är Tyskland det förnämsta avsättningslandet, därnäst kommer Sverge. De fyra därpå följande åren har Sverge övertaget, därefter vinner England på bekostnad av sistnämnda land. Tillägger man ytterligare att därtill ännu några gånger Tyskland, dessutom Danmark och Ryssland intaga främsta rummet bland destinationsländerna, får man en föreställning om de brokiga växlingar exporten från Helsingfors företer. Om man redan beträffande Åbo icke kunde draga samma klara linjer som för exporten från västkusten, är detta än mindre fallet med Helsingfors.

Det är måhända skäl att konstatera, att såväl Åbo som Helsingfors tack vare lämpliga sjökommunikationer intill våra dagar bibehållit en viss rangplats bland de smörexporterande orterna.

Viborgs betydande smörutförsel framgår av följande förteckning:

År.	Kg.	År.	Kg.
1856	57 443	1859	235 637
1857	194 497	1860	235 280
1858	183 685	1861	201 773

År.	Kg.	År.	Kg.
1862	238 484	1873	1 139 671
1863	143 301	1874	1 334 058
1864	151 351	1875	1 306 518
1865	340 782	1876	1 583 873
1866	169 957	1877	877 735
1867	116 679	1878	1 185 835
1868	536 588	1879	1 658 078
1869	291 635	1880	1 369 171
1870	725 432	1881	1 194 649
1871	582 309	1882	1 080 860
1872	460 130		

I perioder:

År.	Kg.
1856—1860	181 308
1861—1865	215 138
1866—1870	368 058
1871—1876	1 067 760
1877—1882	1 227 721

År.	Till Ryssland.	Tyskland.	Danm.	Engl.	Totalexporten.
1883	955 935	161 134	—	—	1 117 070
1884	844 535	60 662	—	1 199	906 363
1885	703 290	65 246	212	2 321	771 069
1886	730 499	354 807	—	1 802	1 087 107
1887	558 374	281 075	—	—	839 449
1888	472 567	100 843	—	—	573 410
1889	514 601	106 811	561	—	621 973
1890	266 283	11 944	—	—	278 227
1891	174 623	217	—	—	37 859[1]
1892	180 312	136 604	—	—	172 080
1893	169 194	100 791	—	—	109 538

[1] Exporten till Ryssland från och med detta år godtyckligt intagen i siffrorna för totalexporten.

År.	Till Ryssland.	Tyskland.	Danm.	Engl.	Totalexporten.
1894	110 880	14 469	—	—	29 611
1895	52 990	144 052	—	—	154 286
1896	38 990	79 589	—	—	81 619
1897	25 712	168 869	—	—	169 569
1898	24 658	114 808	—	—	119 027
1899	37 979	47 392	—	—	47 392
1900	494	57 861	—	—	59 703
1901	100	25 437	—	—	25 537
1902	284	38 387	—	—	38 671
1903	—	34 106	—	—	33 991
1904	—	20 859	—	—	20 859
1905	80	24 302	—	—	24 302
1906	32	13 363	—	—	13 363

Viborg är den ort, som exporterat mest allmogesmör i hela landet. Dess export under det bästa året, 1879, överstiger motsvarande exportsiffra för staden Vasa med över en halv milj. kg. Det bör dock härvid observeras, att alla österbottniska städer konkurrerade med Vasa, medan Viborg utgjorde enda exportorten för stora landområden.

Exporten från Viborg företer någorlunda klara linjer. Åren 1883—1894 är Ryssland det förnämsta destinationslandet. Tyskland har dock hela tiden dragit till sig betydande kvantiteter smör från Viborg, och år 1895 tar exporten till Tyskland definitivt överhand. Rysslands betydelse som destinationsland för det viborgska smöret avtar allt mer och upphör helt och hållet vid sekelskiftet.

Kotka och dess omnejd med sina många industriella anläggningar sakna förutsättningar för att producera smör för export. Med Kotkabanans öppnande sammanhänger icke desto mindre följande icke obetydliga smörexport:

År.	Till Tyskland.	Ryssland.	Danmark.	Totalexporten.
1890	110 200	30	—	110 230
1891	252 820	1 484	100	252 928
1892	196 885	674	—	196 889
1893	199 680	927	—	199 689
1894	197 437	2 579	—	197 445
1895	199 771	7 899	—	199 796
1896	113 479	1 205	—	113 479
1897	84 408	150	—	84 408
1898	68 822	295	—	68 822
1899	45 638	306	—	45 638
1900	33 550	—	—	33 550
1901	22 156	—	—	22 156
1902	17 276	—	—	17 276
1903	49 257	—	—	49 257
1904	—	—	—	0
1905	59 221	—	—	59 221
1906	14 495	—	—	14 495

Då Kouvola-Kuopio banan blev färdig 1889, Kouvola-Kotka banan 1890, förefaller det sannolikt att norrut belägna orter anlitat Kotka som exporthamn för sitt smör.[1] Att detta smör så gott som uteslutande destinerats till Tyskland får utan tvivel tillskrivas lämpliga sjökommunikationer mellan Kotka och detta land.

Det ligger i sakens natur att kuststäderna med sina lämpliga sjökommunikationer verksammast deltagit i landets export. Först under senare tider har det i den mån kommunikationerna förbättrats blivit möjligt för inlandets städer att bedriva en direkt utrikeshandel. Att de också begagnat sig av denna möjlighet, därom vittnar till fullo den finska smörexportens historia.

Kuopio andel i landets smörexport är följande:

[1] Uppgifterna om landets järnvägar härstamma från E. G Palméns uppsats »Kulkulaitokset ja posti» i Suomen kartasto 1910.

År.	Kg.	År.	Kg.
1858	20 493	1871	580 397
1859	45 611	1872	619 497
1860	44 421	1873	589 381
1861	130 543	1874	793 679
1862	133 985	1875	746 274
1863	305 753	1876	647 139
1864	286 067	1877	441 872
1865	275 264	1878	598 187
1866	275 901	1879	699 669
1867	268 430	1880	750 822
1868	519 061	1881	533 859
1869	602 140	1882	558 084
1870	504 628		

I perioder:

År.	Kg.
1858—1862	75 011
1863—1867	282 283
1868—1872	565 145
1873—1877	643 669
1878—1882	628 124

År.	Till Tyskland.	Ryssland.	Sverge.	Totalexporten
1883	405 093	183 940	—	589 033
1884	335 741	135 269	—	471 010
1885	195 203	283 977	—	479 179
1886	199 690	249 619	—	449 301
1887	143 387	322 572	32 042	498 001
1888	20 180	587 386	—	607 566
1889	95 407	595 882	17 586	708 875
1890	—	473 109	—	473 109
1891	—	151 283	—	151 283

Konnus och Taipale kanaler byggdes redan åren 1835-1839, så att insjöarna från Kuopio söderut tidigt kunde

befaras.[1] Men det var först år 1856, i och med Saima kanals öppnande för trafik, som staden kom i direkt förbindelse med Finska viken. 1858 vidtar smörexporten. Under de första tio åren går den småningom uppåt från 20 000 till circa 300 000 kg, men når icke högre. Förklaringen härtill står att söka i primitiva transportförhållanden. G. Grotenfelt omtalar[2] att smöret under denna tid transporterades i roddbåtar utför Saima kanal. Men snart undergick stadens smörhandel en väsentlig förändring. Stora handelsfirmor började systematiskt uppköpa och exportera smör. Det gick till och med så långt, att tvenne stora handelshus i Lybeck inrättade egna exportkontor i Kuopio. Hand i hand med den tilltagande företagsamheten gick transportmedlens förbättring. Handlandena sammanslöto sig och byggde på slutet av 1860-talet ett eget ångfartyg. En utvecklad ångbåtstrafik var under denna tid desto lättare att åstadkomma, då Taipale och Konnus kanaler samtidigt underkastades en genomgående ombyggnad. Då det första skeppet snart befanns vara otillräckligt, efterföljdes det inom ett årtionde av tre andra, vilka gjorde regelbundna turer mellan Kuopio och Lybeck, dit största delen av smöret exporterades. Det är lätt att fatta, att denna uppblomstrande affärsverksamhet drev exportsiffran betydligt uppåt. År 1868 når den redan över en halv miljon kg och ökas sedermera ytterligare med en kvart miljon.

Det framgår av nyss meddelade statistik, att exporten till Tyskland efter 1883 ännu en tid höll sig på någorlunda hög nivå. Den avtar emellertid ganska snart och lämnar rum för en ökad export till Ryssland. Den oregelbundna exporten till Sverge är av fullkomligt sekundär betydelse.

[1] Jämför »Vattenvägarna i Finland», utgiven av överstyrelsen för väg- och vattenbyggnaderna, från vilket arbete uppgifterna om landets vattenvägar äro hämtade.

[2] Tietoja Suomen maitotalouden kehityksestä, sid. 113.

Enligt vår handelsstatistik har exporten från Kuopio år 1892 sjunkit till 869 kg, för att därefter aldrig mera uppblomstra. De av mig åberopade specificerade handlingarna giva emellertid vid handen, att vissa, om ock icke stora, kvantiteter smör fortfarande under 1890-talet expedierats från Kuopio till Ryssland.

Orsaken till den stora tillbakagången i exporten från Kuopio står utan tvivel att söka i kommunikationsförhållandena. Efter det Kouvola-Kuopio banan öppnats för trafik insåg man snart, att det icke lönade sig att uppoffra en dyr tid på en direkt export från Kuopio, då smöret med utomordentlig fördel kunde sändas med järnväg och vidare över Hangö till utlandet.

Exporten från övriga orter i inlandet ter sig som följer:

År.	Joensuu	Nyslott	S:t Michel	Tavastehus	Tammerfors
1863—1865	82 594	—	—	—	—
1866—1868	300 237	46 234	—	—	—
1869—1872	386 739	59 168	—	—	—
1873—1875	445 799	68 170	—	141 094	—
1876—1879	450 242	132 717	—	26 322	77 964
1880—1883	462 002	55 313	—	15 066	55 996
1884—1886	565 494	2 833	65 169	18 671	8 032
1887—1890	695 072	31 181	163 809	15 837	27 790
1891—1895	297 528	11 921	—	—	—

Jag har ansett mig kunna sammanföra dessa städer, emedan de alla åtminstone från 1883 exporterat sitt smör till Ryssland. Undantag förekomma knappast, om man icke anser Nyslott, som år 1888 utförde 8 851 kg smör till Tyskland, förtjäna särskilt omnämnande. Det bör dock nämnas, att dessa kvantiteter icke alltid stannade i kejsardömet. Så uppges bl. a., att en del av det från Joensuu utförda smöret såldes i Petersburgs hamn till

handlande från Lybeck; likaså expedierades smör till Sverge och Norge.[1]

Även för exporten från dessa städer äro kommunikationerna av avgörande betydelse. Exporten från Joensuu tar en ringa början år 1860, d. v. s. just vid den tid Oravi kanal öppnade en farled mellan Haukivesi och Joutsenvesi sjöar och sålunda möjliggjorde en sjöförbindelse mellan Joensuu och Finska viken. Den blev störst på 1880-talet, efter det Pielis älvs kanaler öppnat vägen till Nurmes och tillförseln av smör norrifrån blivit lättare. Och den sjunker till ett intet i medlet av 1890-talet, omedelbart efter det Sordavala-Joensuu banan blivit färdig.

År 1877 blev Varkaantaipale kanal färdig och öppnade farleden mellan Saimen och St Michel. Icke långt därpå är smörexporten från denna stad i sitt flor. Tillkomsten av Kouvola-Kuopio banan bringar den åter att upphöra.

Nyslott har av naturen god sjöförbindelse söderut.

Tavastehus blev redan år 1862 med järnväg förbundet med Helsingfors, men en ordnad smörexport blev möjlig först sedan staden på 1870-talet erhållit egen tullkammare. Banan mellan Tavastehus och Tammerfors blev färdig år 1876, samma år fick Tammerfors en egen tullkammare och samma år avgår från staden en ansenlig kvantitet smör till utlandet. Vid 1890-talets ingång dela såväl Tammerfors som Tavastehus samma öde som de flesta andra exportorter: den direkta utförseln upphör och smöret expedieras till Hangö.

Vi ha sett, att smörexporten från samtliga tidigare omnämnda orter för ett par årtionden sedan avtagit, från en del tidigare, från andra något senare. I fackmannakretsar sättes denna omständighet i samband med allmogesmörets avtagande betydelse som exportartikel; man anser att de andra städernas export omfattat allmogesmör och att mejerismörets väg till den utländska marknaden letts över Hangö. Det är i huvudsak riktigt. Dessa städer ha till största delen exporterat sitt smör till de länder, som uppköpt och förbrukat det från Finland utförda allmogesmöret. Men det har å andra sidan framgått att Åbo under år 1899 exporterade betydande kvantiteter mejerismör, och det torde kunna förutsägas att såväl Helsingfors som Åbo tack vare sin sjöförbindelse också i framtiden komma att nämnas i samband med den finska smörexporten. Exporten från de österbottniska städerna har också i någon mån omfattat mejerismör. Mejerirörelsen hade redan på slutet av 1880-talet vunnit en betydande omfattning i Österbotten, och från flere österbottniska städer pågick exporten en tid därefter. Antagligen har mejerismöret även spelat en icke obetydlig roll i exporten från Kuopio och Joensuu efter medlet av 1880-talet. Exporten till Ryssland, som under tiden omfattat betydande kvantiteter mejerismör, har självfallet icke gått över Hangö. En viktig omständighet, som även synes bekräfta antagandet att mejerismör ingått i flere orters exportvara, är att exporten från Hangö under 1880-talet icke var så stor, att den skulle kunna utgöra en exponent för utförseln av mejerismör.

Å andra sidan visar en blick på exporten från Hangö, vilken övervåldigande betydelse denna stad under senare tid erhållit i jämnbredd med andra exportorter.

Exporten från Hangö:

År.	Kg.	År.	Kg.
1874	136	1880	833 221
1875	34 195	1881	196 095
1876	55 658	1882	357 255
1877	52 555	1883	289 476
1878	152 651	1884	384 217
1879	206 201	1885	811 928

[1] T. Könönen: Joensuun kaupunki vuosina 1848—1898, sid. 145—146.

År.	Kg.	År.	Kg.
1886	706 273	1898	11 831 088
1887	1 592 868	1899	8 993 990
1888	2 410 478	1900	9 344 822
1889	2 657 256	1901	8 639 397
1890	4 094 351	1902	9 302 150
1891	5 364 927	1903	9 860 337
1892	6 279 436	1904	11 810 209
1893	6 798 090	1905	15 368 682
1894	11 296 480	1906	14 561 679
1895	11 396 916	1907	12 414 943
1896	12 205 971	1908	11 728 705
1897	13 823 881	1909	11 205 077

I perioder:

År.	Kg.
1875—1879	100 252
1880—1884	412 053
1885—1889	1 635 761
1890—1894	6 766 657
1895—1899	11 650 369
1900—1904	9 791 383
1905—1909	13 055 817

Sedan ett par årtionden tillbaka stå dessa siffror hela landets exportsiffra mycket nära.

Hangö har också i sällsynt grad kunnat glädja sig åt förmåner, som skapat dess privilegierade ställning som exporthamn för finska varor, framför allt smör. Redan under den på 1870-talet uppblomstrade livliga företagsamheten leddes en bibana från Hyvinge till Hangö. Järnvägen byggdes av ett privat bolag, men inlöstes av staten år 1875. Därmed var förbindelsen med inlandet säkerställd, och vad utlandet beträffar erbjöd Hangö ypperliga hamn de största utvecklingsmöjligheter.

Hangö har i mer än fyra årtionden stått i ångbåtsförbindelse med England. Engelsmännen insatte redan år 1869 egna båtar på denna linje, och trafiken fortgick regelbundet under hela seglationstiden. Några år senare fingo engelsmännen en konkurrent i Vasa Nordsjöaktiebolaget, som år 1874 började trafikera denna linje.[1] En hel revolution i kommunikationsförhållandena åstadkoms år 1877, då Finska transito-ångbåtsaktiebolaget insatte sin ångare Express II i regelbunden, året om pågående veckotrafik mellan Hangö och Stockholm. Vintersjöfarten bedrevs med sådan framgång, att Express under åren 1877—1891 i medeltal förlorade endast 4 ½ tur om året på grund av ishinder.[2] Den principiella betydelsen av Express' verksamhet får icke underskattas. Den allmänna uppfattningen i Finland var att en regelbunden vintertrafik på vår breddgrad icke var möjlig. De av Express gjorda erfarenheterna jävade detta antagande. Det framgick även, huru lämplig Hangö hamn var för en framtida, i större skala bedriven vintersjöfart. Intresse för vintertrafikens fortsatta utvecklande saknades icke. Redan år 1880 lämnades till senaten tvenne ansökningar om räntefria lån för anordnande av en regelbunden kommunikation året om mellan Hangö och England.[3] Dessa ansökningar blevo avslagna. Utan statshjälp vågade den privata företagsamheten icke realisera planen, och det hela resulterade i att ett utländskt bolag kom emellan. Det Forenede Dampskibs Selskab i Köpenhamn hörsammade en uppmaning från finskt håll och började år 1887 förmedla veckoförbindelse mellan Hangö och Köpenhamn. Därpå följande vinter insatte Finska Ångfartygsaktiebolaget sin

[1] K. E. Palmèn, Om isbrytare-ångfartyg och vintersjöfart. Särtryck ur Tekniska föreningens förhandlingar, sid. 43.

[2] Anf. uppsats, sid. 32 och 39.

[3] De i det följande meddelade sjöfartsuppgifterna och citaten äro, därest annorlunda icke uppgives, hämtade från Finska Ångfartygsaktiebolagets 25-års berättelse, publicerad 1910.

nybyggda och isförstärkta ångare Capella på linjen Hangö—Hull.

Vintersjöfarten stötte dock till en början på betydande svårigheter. Såväl 1887 som 1888 stängdes Hangö hamn av is under en del av vintern. Våren 1889 var man till och med tvungen att leda smörexporten över Ryssland. De därpå följande åren blev resultatet bättre. »Under den milda vintern 1889—1890 upprätthöll Capella regelbunden trafik mellan Hangö och Hull med avgång från Hangö den 19 januari, 16 februari, 16 mars och 16 april. Det danska bolaget hade samma år insatt den nybyggda, isförstärkta ångaren Nidaros på Hangö-Köpenhamn linjen. Då bolaget emellertid samtidigt indrog varannan tur på Hangö, beslöt Finska Ångfartygsaktiebolagets direktion, för att tillmötesgå särskilda smörexportörers uttalade önskan, att förhyra en särskild ångare, Eos, för resor från Hangö till Köpenhamn. Vintern 1890—1891 gjorde Capella månatliga turer på Hangö utan att hindras av is.»

Hösten 1891 inträdde vintersjöfarten på England i ett nytt skede. Redan på senhösten 1890 hade Finska Ångfartygsaktiebolaget beslutit utvidga sin verksamhet genom att anskaffa tvenne snabbgående ångfartyg, utrustade för vintersjöfart för trafikering av linjen Hangö-Köpenhamn-Hull. Statsverket, som till fullo insåg betydelsen av denna kommunikationsled, bidrog med ett räntefritt statslån av 360 000 mk, vilket bolaget sedermera erhöll såsom subvention av staten.

De ångare, som sålunda tillkommit, voro Urania och Astraea, vilka i december 1891 började med regelbundna veckoturer mellan Hangö, Köpenhamn och Hull. Det Förenede Dampskibs Selskab, som även ville tillgodose trafikens växande krav, hade samtidigt byggt en ny, stark båt för Hangö-linjen.[1] Utsikterna för en lycklig kampanj

[1] På grund av överenskommelse med F. Å. A. upphörde det danska bolaget något senare med all trafik mellan Köpenhamn och Finland.

ökades genom att landets första isbrytare Murtaja blivit färdig våren 1890. Störingar i vintertrafiken kunde dock icke helt och hållet förebyggas. Våren 1893 leddes smörexporten under en tid över Kvarken. Vintern 1894—1895 bjöd åter på betydande svårigheter. »Redan i början av februari lade sig packisen i Öresund så fast, att den kunde forceras varken av den danska isbrytaren eller av bolagets starka ångare Urania och Astraea. Lyckligtvis befann sig den ena av dessa ångare på denna sida om Öresund och den andra på Nordsjösidan. Den i sin utveckling stadda och lovande smörexporten från Finland hotade att helt och hållet avstanna. Möten höllos för att diskutera situationen och planer uppgjordes för smörets exporterande över Kvarkens isar och Sverge till norsk hamn eller också över St. Petersburg till kontinenten. Då beslöt Finska Ångfartygsaktiebolaget att söka upprätthålla förbindelse med England genom att låta den på Östersjösidan av Öresund blivna Astraea förmedla trafiken emellan Hangö och bäst tillgängliga svenska ostkusthamn och att låta den andra ångaren, Urania, upprätthålla trafiken emellan Hull och tillgänglig svensk västkusthamn, skiftande lasten i vardera riktningen emellan dessa hamnar. Sålunda uppstod under perioden 9 februari — 20 mars nämnda år (1895) det sällsporda förhållandet, att finsk last till England och engelsk last till Finland utväxlades per järnväg emellan Ystad och Helsingborg.» Då isförhållandena också utanför Hangö voro synnerligen nyckfulla, inträffade det icke sällan att veckoturerna ej kunde upprätthållas regelbundet. »Sålunda hände en gång att Astraea, som förgäves under fyra dagars tid arbetat i isen på inkommande till Hangö, helt plötsligt, genom isens skingrande för nordlig vind, lyckades bryta sig väg och expedierades efter en enda natts lastningsarbete med närmare 10 000 drittlar smör till Ystad. Några timmar efter det fartyget följande morgon utkommit kastade vinden åter om på syd och höll Hangö ohjälpligen spärrat i det närmaste 14 dagar».

Efter det den svåra vintern 1894—1895 genomkämpats, ha större störingar i vintertrafiken på England icke inträffat. Om man frånser fyra på grund av ishinder bortfallna veckoturer år 1897 har trafiken obehindrat kunnat fortgå året om. I icke ringa mån ha härtill bidragit de goda isbrytare, som senare uppbyggts och som i högre grad än Murtaja motsvarat de krav man ställt på dem.

Ångbåtsförbindelsen med England hade emellertid haft att uppvisa en olägenhet: båtarna avgingo från Hangö på lördagarna och anlände till destinationsorten om onsdagen.[1] Ankomstdagen var icke lämplig, ty den bästa engelska smörmarknaden är om tisdagen. Lantbruksstyrelsen rådgjorde i anledning härav med flere finska smörexportörer och Finska mejeriförbundets agent i England och hemställde år 1898 hos direktionen för Finska Ångfartygsaktiebolaget om förändring av ångbåtarnas avgångsdag till onsdag afton, då båtarna kunde anlända till England om söndagen, lossningen ske på måndagen och smöret utbjudas på tisdagen. Bolaget förklarade att därigenom andra intressen skulle äventyras, men ställde i utsikt en extra tur om onsdagarna. Möjlighet för denna anordning erbjöds därigenom, att bolaget hade anskaffat två nya stora båtar, Arcturus och Polaris, vilka från vårvintern 1899 övertogo lördagsturerna på England.

Härmed hade naturligtvis smörexportens behov till fullo blivit tillgodosedda. Den nya tidtabellen iakttogs också under juli och augusti månader 1899, men endast på försök. Finska Ångfartygsaktiebolagets båtar förslogo icke i längden för två säkra turer, varför den ena måste indragas. Till allmän förargelse inställdes just onsdagsturerna, med återgång till det gamla, för smörhandeln ofördelaktiga systemet.

Smörexportens intresse krävde obetingat en förändring häri, och en sådan erhölls tre år senare genom statsverkets

[1] Lantbruksstyrelsens berättelse 1898, sid. 187 och 1899, sid. 161—162.

förmedling. Underhållandet av ångbåtsförbindelse året om mellan Hangö och någon hamn i Storbritannien övergick nämligen den 1 november 1902 genom kontrakt från Finska Ångfartygsaktiebolaget till Ångfartygsaktiebolaget Nord, som insatte sina båtar på linjen Hangö-Newcastle on Tyne[1], med t i s d a g som avgångsdag från Hangö. Det var den första stora vinningen, och den åtföljdes snart av flere. Finska Ångfartygsaktiebolaget, som naturligtvis med oblida ögon såg den nya konkurrenten på sin Englandslinje, förändrade avgångsdagarna för Arcturus och Polaris från lördag till onsdag, och härigenom erhölls en veckotur som för smörexportörerna var ännu fördelaktigare än nordbåtarnas. För att trafiken i sin helhet icke skulle taga skada insattes samtidigt Urania och ett par år senare även Astraea på linjen Hangö-Åbo-Hull. En för smörexporten ytterst viktig förändring vidtogs på Arcturus och Polaris år 1903, i det dessa båtar försågos med frysinrättning för smörets konservering under den varma årstiden.

I konkurrensen mellan Finska Ångfartygsaktiebolaget och Ångfartygsaktiebolaget Nord gick det sistnämnda under. Redan i november 1904 fick Nord-bolaget upphöra med sina turer och dess båtar köptes av Finska Ångfartygsaktiebolaget, som jämväl övertog kontraktet med statsverket om förmedlingen av den finska smörexporten under 10 år framåt. Vardera bolaget hade förlorat på denna konkurrens; vinsten därav — och en stor vinst — tillföll landets smörexport.

Kommunikationernas direkta inflytande på exporten är tydligt märkbart vid granskning av en mera detaljerad exportstatistik för Hangö. Från Hangö exporterades:

[1] Sistnämnda ort valdes till ändpunkt i stället för Hull, emedan den var mera centralt belägen för de skottska och engelska smörmarknadsplatserna. Jämför i övrigt lantbruksstyrelsens berättelse 1902, sid. 186.

År.	Till Sverge.	Danmark.	Tyskland.	England.	Ryssland.
1883	262 318	—	1 130	—	26 018
1884	347 344	—	17 144	—	19 720
1885	756 848	19 397	858	3 748	31 067
1886	629 501	365	4 029	—	72 369
1887	1 215 692	279 215	83 983	—	13 978
1888	665 154	1 169 415	142 480	187 672	145 757
1889	533 988	1 483 622	207 817	207 209	224 620
1890	522 530	3 207 231	199 592	132 820	32 178
1891	329 681	4 720 656	174 330	140 227	20 795
1892	663 676	4 024 513	185 323	1 405 924	16 551
1893	236 823	4 446 345	118 253	1 969 642	257 575
1894	225 064	7 247 768	127 448	3 695 958	17 817
1895	815 514	5 158 473	67 528	5 355 326	15 120
1896	167 650	5 750 775	71 876	6 191 584	39 156
1897	209 007	5 745 701	93 857	7 775 225	3 946
1898	184 107	4 471 743	64 625	7 110 568	355
1899	159 691	3 628 090	39 043	5 166 556	56 166
1900	187 190	3 744 177	108 770	5 304 611	74
1901	218 729	2 895 294	29 727	5 494 521	1 126
1902	203 277	2 585 370	185 919	6 327 548	36
1903	174 049	2 569 541	33 887	7 042 803	57
1904	235 169	2 177 767	58 714	9 338 522	37
1905	225 344	2 875 174	861 400	11 404 635	2 129
1906	143 508	1 920 686	628 486	11 868 947	61
1907	45 809	507 037	241 647	11 620 450	—
1908	15 127	312 922	185 580	11 215 076	—
1909	3 804	438 527	1 105 406	9 657 340	—

Det Forenede Dampskibs Selskabs mellankomst år 1887 återspeglas tydligt i exportsiffran för Danmark. 1886 exporterade Hangö till detta land endast 365 kg smör. 1887 har exporten stigit till närmare 300 000 kg och svingar sig året därpå upp till över 1 milj. kg. Capellas insättande å linjen Hangö-Hull ger åt exporten till England en konstant karaktär. Då Eos vintern 1889—1890 började

trafikera linjen Hangö-Köpenhamn, har detta till följd att exportsiffran för Danmark sistnämnda år mer än fördubblas. Uranias och Astraeas nyinrättade turer å linjen Hangö-Köpenhamn-Hull, vilka vidtogo i december 1891, medföra den första stora stegringen i exporten till England, på samma gång de förbättrade kommunikationerna med Danmark inverka på exportsiffran för detta land. Lika direkta följder av de senare kommunikationsförbättringarna kunna icke påvisas, synbarligen emedan exporten till de olika länderna redan hunnit stadga sig.

Av växlingarna i trafikförhållandena följer, att transporten av det finska smöret skett dels med egna, dels med främmande fartyg. Tack vare Vasa-Nordsjöaktiebolagets turer på England kunde det till detta land destinerade smöret avsändas med egna fartyg. Däremot hade Det Forenede Dampskibs Selskabs mellankomst till följd, att det till Danmark avgående exportsmöret år 1887 transporterades uteslutande med främmande fartyg. Nästan enahanda är förhållandet åren 1888 och 1889, då likväl 8 1/2 % av exportsmöret överfördes på egna fartyg. År 1890, då Eos vidtagit med sina turer, kan man iaktta en märkbar förändring, i det 37 % av exportsmöret till Danmark transporteras med inhemska fartyg. Motsvarande procenttal för de därpå följande åren äro: 1891 14 %, 1892 14 %, 1893 20 %, 1894 26 %. Året därpå, 1895, har Det Forenede Dampskibs Selskab upphört med sin trafik, och från och med detta år transporteras exportsmöret uteslutande med finska fartyg.

Jag har utförligt uppehållit mig vid ångbåtsförbindelsen Hangö-Danmark-England, emedan den så nära sammanhänger med smörexportens utveckling över huvud och framför allt motiverar den ställning Hangö kommit att intaga såsom exportort för finskt smör. Ångbåtskommunikationerna mellan Hangö och övriga länder — framför allt Sverge och Tyskland — ha naturligtvis även väsentligt förbättrats. I samma mån har emellertid smörexporten

till Sverge avtagit, så att denna trafikled icke har någon betydelse för smörutförseln i dess helhet. Regelbunden vintertrafik med Lybeck anordnades redan år 1887 av herr A. Hedman, Vasa[1], och 1899 insatte Finska Ångfartygsaktiebolaget ångaren Virgo i vinterkommunikation på Stettin. Det har tidigare påvisats, att sjöförbindelsen med Tyskland dock icke motsvarat smörexportens behov.

Det kan knappast råda något tvivel därom, att smörexportens koncentration på Hangö varit av utomordentlig betydelse. Detta gäller främst vad *smörhandeln* beträffar.

Den enklaste formen av smörhandel var den, då bönderna själva bragte sitt i hemmen förfärdigade smör till den utländska marknaden. Det var isynnerhet den österbottniska allmogen som i stor skala bedrev export av smör. I sin berättelse för 1845—1847 beklagar sig landshövding Lagerborg över att allmogen »olovligen inpraktiserade» smör till Sverge. Denna allmoge-export pågick till långt in på 1880-talet; den förnämsta destinationsorten var Stockholm, men även andra svenska kuststäder besöktes. Om detta exportsmör säges, att det mestadels var av ganska underordnad beskaffenhet och vann sin egentliga avsättning bland arbetarena vid sågar och andra industriella verk, vilka huvudsakligen fäste avseende vid varans prisbillighet.[2]

Mycket tidigt utbildade sig även smörhandeln på Petersburg, i det bönder från sydöstra och östra Finland började uppköpa smör från de inre delarna av landet och försälja det i den ryska huvudstaden. Förrän Saima kanal kom till stånd drogo bönderna från gård till gård,

[1] K. E. Palmén, a. a., sid. 43.

[2] A. von Wright, Om allmogens mjölkhushållning i nordliga Finland och handeln med finskt allmogesmör. Biet 1886, sid. 324—325.

köpte smör och slogo det utan sortering i stora kärl, närmast jämförbara med tjärtunnor. När ett tillräckligt antal foror blivit hopbragta, begav man sig på den flere veckor långa färden till Petersburg. Sommartid var dock transporten mindre besvärlig. Då färdades man med häst endast till Ladoga, där smöret inlastades i prämar för vidare befordran[1], eller med båtar till Varkaus, därifrån med häst förbi strömmen, vidare med båt till Villmanstrand eller Lauritsala, varpå smöret med hästar forslades till Viborg. Då bönderna icke fäste något avseende vid kvaliteten, var uppköpspriset för smöret ytterst billigt, och det är betecknande att det ansågs för en skam för en förmögen possessionat att sälja smör, huru angelägen han än var att förtjäna penningar.[2]

De förnämsta exportörerna av allmogesmör voro dock städernas och landsortens handlande. Det är under ganska säregna omständigheter deras smörhandel utvecklat sig; den grundar sig nämligen egentligen på byteshandel. Den bland allmogen härskande penningebristen gjorde, att bönderna för att erhalla sina livsförnödenheter satte sig i skuld hos sin handlande, och i stället för att på annat sätt infria sina förbindelser levererade de till honom smör såsom likvid för skulderna. Handlanden försökte därvid att ställa det så bekvämt för sig som möjligt. Vikts- och andra bedrägerier höra till ordningen för dagen. För att göra både vägning, lagring och transport billigare, tog handlanden ofta emot smöret endast två gånger om året, i september och maj eller juni.[3] Då likviden skulle ske var det självfallet bonden, som blev lidande. Hand-

[1] Över Sordavala utfördes år 1869 255 000 kg och år 1870 187 000 kg, över Kexholm exporterades under samma år 88 587 och 83 546 kg. Denna tillfälliga export beror synbarligen därpå, att dessa städer på grund av sitt lämpliga läge vid Ladoga under dessa år kommit att tjäna som genomgångsorter för det till Ryssland destinerade smöret.

[2] v. Wright, nyssnämnda upps. i Biet.

[3] Från Mejeristmötet i Hangö, II, Biet 1890, sid. 132.

landen hade gjort honom till den grad beroende av sig, att han kunde åsätta den levererade varan snart sagt vilket pris han behagade. Lika betänklig var denna handel med hänsyn till smörets kvalitet. Bonden transporterade sin vara till handlanden i kärl, som voro allt annat än ägnade för detta ändamål, och handlanden själv ådagalade icke den minsta lust att råda bot på det onda. Tvärtom slog han smöret utan någon hänsyn till beskaffenheten i tunnor av olika storlek och utseende. »Ej under om utlänningen vid betraktandet av dessa yttrar de försmädligaste tankar om det land och folk, som i marknaden utsänder sådana missfoster, och det kan endast tillskrivas råvarans under sommarmånaderna av de förträffliga betena beroende utmärkta beskaffenhet, att detta smör alls kan avsättas.»[1] Det vore orätt att tro, att det icke fanns bönder som vinnlade sig om producerandet av en god vara, men då de icke fingo någon tack för sina förökade utgifter och ansträngningar förslappades också deras intresse, och därför företer hela den tidigare handeln med allmogesmör samma tröstlösa karaktär. — Vidden av handlandenas operationer framgår bl. a. därav, att en betydlig handel med finskt allmogesmör förekom i allra nordligaste Finland. Av handlande från Kittilä, Rovaniemi och mähända ännu nordligare trakter fördes smör i rätt ansenliga partier till Vadsö. Smöret anskaffades genom uppköpare, som utsträckte sina resor ända ned till Ijo — ett sätt som av handlandena i övrigt ganska mycket praktiserades. Om vintrarna kunde man se långa tåg av smörförare, dragna av renar, långs vägarna genom Lappland sträva upp mot ishavets kust.[2]

De i allo oskickliga handlandenas förfarande återverkade icke endast på producenterna, utan även utåt. Det finska allmogesmörets kvalitet ansågs i utlandet så

[1] A. W., Betraktelser över mjölkhushållningens ståndpunkt hos den finska allmogen. Biet 1880, sid. 79.

[2] v. Wright, nyssnämnda upps. i Biet 1886.

otillfredsställande, att man såg sig tvungen att låta det undergå olika slag av behandling förrän det kunde försäljas. Så omtalas att man i Ryssland smälte smöret; i Tyskland tvättade man ut det grova saltet, ältade smöret tillsammans med ungerskt och österrikiskt, inpackade det sedan dels i bleckdosor, dels i boktunnor, varefter det användes till skeppsproviantering, bakning m. m. Om det — vilket icke så sällan var fallet — hände att smöret reexporterades från Tyskland i originalfastager till Köpenhamn, ansågo sig även danskarna tvungna att bortskaffa de grova saltkornen, tillsätta Lüneburger salt och inpacka smöret i drittlar. Först då hade det finska allmogesmöret åtgång.[1]

I Österbotten ledde handlandenas manipulationer till det mest fördärvliga missbruk. De började nämligen i stor skala omarbeta, eller rättare sagt förfalska, allmogesmöret. Denna »industri» bedrevs i stor skala isynnerhet i Maxmo kapell av Vörå socken. Smöret tvättades och därvid inprässades i detsamma 10 à 15% vatten, sedan färgades varan och inpackades i snygga kärl. De första åren på 1880-talet kunde detta smör avsättas till goda priser i Sverge och handlandena räknade sig till godo en dryg vinst. Vid medlet av samma årtionde hade det emellertid redan förlorat allt anseende i Sverge, och priskillnaden mellan det sålunda omarbetade smöret och vanligt finskt smör kunde uppgå till 4 kronor per lisp. Till skillnad från vanligt »finnsmör» kallades den förfalskade varan »kokt finnsmör.» Som färskt kunde detta smör ha ett ganska gott utseende och behaglig smak, men det var ohållbart och när man kramade det i handen rann därur vatten nästan som från en våt svamp.[2] Det säger sig självt att en liknande, i stor skala bedriven förfalsk-

[1] A. V. S., Några ord om våra mejeriförhållanden, Biet 1880, sid. 25.

[2] A. v. Wrights tidigare anf. reseberättelse av år 1885.

ning bland svenskarna uppväckte misstro till det finska smöret i allmänhet.

En stor hämsko på den finska smörhandeln utgjorde den fullständiga obekantskapen med förhållandena på utlandets marknadsplatser. »Utlänningarna måste själva komma hit till vårt avlägsna land för att taga reda på och söka upp våra varor, och vår egen okunnighet prisger oss helt och hållet åt deras godtycke,» säger v. Wright.[1] Gösta Grotenfelt omtalar, att svenska och norska smöruppköpare genomströvade hela Lappmarkens härad.[2] I den finska landsorten färdades ryssar, s. k. barischniki, vilka uppsamlade smör från de enskilda producenterna, bönder, präster och mindre possessionater. Barischnikhandeln företedde olika former så till vida, att några av dem direkte avyttrade sitt smör till handlande i Petersburg, andra sålde varan till någon köpman i närmaste stad i Finland, vilken befordrade den vidare; i sin mest utvecklade form förekom mellanhandshandeln, när en mindre barischnik sålde smöret till en större, denne åter till en köpman i finsk stad eller lantbrukare, som expedierade varan till den stora marknaden.[3] Såsom redan nämnts besöktes Kuopio av köpmän från Lybeck, vilka där etablerade egna exportkontor. Därmed hade utlänningarnas ingripande i vår smörhandel nått sin höjdpunkt.

Det lägervall, i vilket handeln med allmogesmör såväl i det ena som andra hänseendet befunnit sig, måste förr eller senare framkalla nödig uppmärksamhet. Som ett första tecken härpå kan man betrakta tillsättandet av de två kommittéer, som sammanträdde år 1877 i Helsingfors och 1883 i Varkaus för att föreslå de praktiska åtgärder, vilka ansågos »ägnade att befordra en välordnad smörutförsel.»[4] På grund av kommittémedlemmarnas obekantskap med förhållandena i utlandet erbjödo emellertid kommittéernas betänkanden så föga intresse, att det ansågs för överflödigt att ens befordra dem till tryck.[1] Kommittéerna föreslogo mångahanda, ganska svagt motiverade åtgärder till smörexportens främjande, men senaten inskränkte sig till att tillsätta en mejeriinstruktör för Kuopio län och bevilja anslag för tillverkandet av välgjorda och likformiga modellkärl, vilka genom lantbrukssällskapens förmedling utdelades till de smörexporterande kommunerna.[2]

Vid samma tid tog den privata företagsamheten ett stort steg framåt. Flere av de förnämsta smörexportörerna i Kuopio hade under sommaren 1883 gjort resar i de skandinaviska länderna och Tyskland för att inhämta kännedom om därvarande smörmarknader. De återvände hem med den stadgade övertygelsen, att handeln med allmogesmör måste omorganiseras, såvida den ej alldeles skulle gå under eller övertagas av utlänningar. Resultatet av dessa erfarenheter var, att det i Kuopio bildades ett bolag, benämnt Voikauppa Yhtiö, i syfte att uppköpa och exportera smör. Det cirkulär, vari bolagets tillkomst tillkännagavs, var daterat Kuopio i mars 1884 och undertecknat av firmorna Lignell & Piispanen, H. Saastamoinen, Savolainen & C:o och Birjer Hallman. Den pekuniära fördel, som ernåddes genom startandet av ett bolag, möjliggjorde verkställandet av samtliga uppköp per kontant. Smöret insattes i ett magasin, där det bedömdes och sorterades av sakkunniga personer, varpå likviden skedde efter varans beskaffenhet.[3] Smöret exporterades i snygga, i enlighet med Varkaus-kommitténs förslag tillverkade kärl.

Voikauppa Yhtiö åtog sig att förmedla handeln med

[1] Anf. upps. om allmogens mjölkhushållning.
[2] Tietoja Suomen maitotalouden kehityksestä, sid. 112.
[3] Helsingfors Dagblad 1866 n:o 180.
[4] Brev från jordbruksexpeditionen av den 17 maj 1883.

[1] Jfr föredragandens randanteckning å Varkaus-kommitténs utlåtande, B. D. $^{18}/_{337}$ JE $^{19}/_{459}$ 1884 (Statsarkivet).
[2] Jordbruksexpeditionens protokoll av den 20 juni 1878, 3 april 1879 och 6 mars 1884.
[3] Statsmejeristen Adolf von Wrights årsberättelse för 1883 i Biets lantbruksårsbok för Finland 1883, sid. 117—119.

såväl allmogesmör som mejerismör. Allmogesmörets period var emellertid snart förbi, mejerismöret leddes andra vägar till den utländska marknaden och Kuopio betydelse såsom exportort för finskt smör upphörde om några år. Och i det övriga Finland hade smörhandeln ännu att genomgå många öden, förrän mera ordnade förhållanden inträdde.

Handeln med mejerismör var länge lika oordnad som någonsin handeln med allmogesmör. Till en början, så länge mejerismör tillverkades endast på några herrgårdar, kunde dessa själva ombesörja transporten och försäljningen därav, såsom vi sett att fallet var med Haga mejeri. Men med tiden, i den mån mejeriernas antal ökades och även allmogen slog sig på mejerihantering, blev det nödvändigt att anlita förmedlare för handeln med mejeriernas produkter. Denna handel råkade genast in på villospår. Första bästa stationsinspektor, kramhandlare eller bodägare ansåg sig kunna uppträda som exportör av mejerismör. Det var för dessa små exportörer till en början icke svårt att få sin vara försåld till England. Utländska facktidskrifter överflödade av annonser, som gåvo anvisning om hugade köpare i det stora importlandet. Då en liten sändning smör anlände från de okända »exportörerna» i Finland, inbillade sig dessa köpare att de hade att göra med en provsändning och att de måhända erhållit en ny och betydande leverantör. Den engelska importören hade emellertid ingen lust att köpa smör av oräkneliga leverantörer; så snart han insåg att han hade att göra med en »jobbare» var det slut med köplusten. Den tillfällige exportören fortsatte sina experiment med andra köpare, varvid de första erfarenheterna upprepades. En sådan ordning — eller rättare sagt oordning — bidrog till att neddraga den finska smörhandelns anseende i utlandet.

Det fanns naturligtvis även större handlande, vilka specialiserat sig på smörexport. Men om också förhållandet mellan dem och de utländska importörerna gestaltade sig gynnsammare, lämnade deras relationer till de inhemska producenterna mycket övrigt att önska. Det inrotade missbruket att ej ens öppna, än mindre undersöka det till handlanden anlända smöret florerade även i fråga om handeln med mejerismör. Det i principiellt hänseende största felet hos denna handel var dock, att alla de, vilka handlade med mejerismör, endast voro kommissionärer för Englands eller andra länders handelsmän.[1] Då handlandena i regeln saknade specialkunskaper och verkligt intresse för smörexportens framgång, mottogo de smöret endast i konsignation och undgingo sålunda risken för smörets kvalitet och andra eventuella missöden. Det enda de hade att sörja för var att det handelshus, till vilket de sände sitt smör, var säkert, så att en punktlig likvid icke uteblev. När sedan betalningen kom stoppade handlanden en dryg andel i sin egen ficka och lämnade resten till leverantören. Om smöret förskämdes under transporten, om avnämaren antecknade huru stor viktsförlust som helst, så drabbade förlusten uteslutande mejeriägaren, medan handlanden alltid hade en säker inkomst.[2]

Men utvecklingen gick vidare. Första steget var att de små kommissionärerna, järnvägstjänstemännen, kramhandlarena och vad allt de voro, gingo miste om sin lätt förtjänade biinkomst. Mejeriägarena lärde sig med tiden att vända sig till de större handlandena, som etablerat sig i de olika smörexporterande städerna. Vasa, Kuopio, Joensuu, Viborg, Uleåborg, Gamla-Karleby, Åbo, Helsingfors och Björneborg hade var sin stab av smörhandlande, vilka gjorde affärer i resp. landsdelar. Deras tid var dock ej alltför lång. I den mån smörexporten koncentrerades på Hangö uppstodo där stora smörfirmor, vilkas konkurrens blev de andra städernas handlande övermäktig. En del

[1] Jfr det i Biet 1890, sid. 49—50 meddelade utdraget ur en reseberättelse av G. Grotenfelt.

[2] Jfr det anf. referatet från mejeristmötet i Hangö.

har helt och hållet upphört med sin smörexport, några ha gjort konkurs, andra flyttat till Hangö. Någon enda återstår ännu, men av deras affärsvinst torde endast en ringa anpart falla på smörhandeln.

Redan i och för sig verkade smörexportens koncentration på Hangö, att det för handlandena var fördelaktigast att bosätta sig på denna ort och där bedriva sina operationer. På samma gång de kunde övervaka och behärska utskeppningen av smöret var det bekvämast att från denna centralort underhålla förbindelser såväl med leverantörerna i hemlandet som de utländska importörerna. Men det var framför allt en omständighet, som påskyndade smörhandelns koncentration på Hangö. Några därvarande handlande övergingo omkring 1890 från den tidigare allena härskande konsignationshandeln till köp i fast räkning enligt notering.[1] Dessa handlande tillkännagåvo varje vecka sin egen notering, enligt vilken de köpte smör. Mejeriägaren fick sin avräkning och likvid några dagar efter det smöret anlänt till Hangö och den risk, som var förenad med eventuell undervikt och förskämning under vägen, övertogs av exportören. När steget en gång var taget tvang konkurrensen även de övriga handlandena på orten att följa exemplet, och Hangö erhöll därigenom ett försprång, som blev ödesdigert för de andra städernas handlande. Men på samma gång inträdde en länge åtrådd ordning i den finska smörhandeln, kommissionärskapet upphörde, mejerierna erhöllo snabb och ordentlig likvid, exportörerna sorterade och klassificerade smöret före utskeppningen, utvalde den rätta köparen för varje kvalitet, och i utlandet förspordes en allmän tillfredsställelse med den nya ordningen.

Såsom redan nämnts likvidera exportörerna i Hangö till en början sina leverantörer envar efter sin egen notering. Senare ha tre olika noteringar tillkommit i syfte

[1] Anf. referat från mejeristmötet i Hangö.

att tjäna till grund för smörpriserna. Finska mejerisamfundet publicerar varje vecka en notering, som grundar sig på uppgifter från ombudsmannen i England om de där uppnådda priserna för finskt smör. Sex privatexportörer i Hangö uppgöra den s. k. handelsnoteringen, som anger de av exportörerna på världsmarknaden senast ernådda priserna. Sist och slutligen publicerar Pellervo en statistik över de pris, som mejerierna erhållit av smörexportörerna. Gemensamt för samtliga dessa noteringar är sålunda, att de endast återge de faktiskt uppnådda priserna och icke såsom Köpenhamns-noteringen göra anspråk på giltighet under den närmaste framtiden.

Så långt privatexportörerna än lyckats utveckla den finska smörhandeln, kunde man fortfarande påvisa en olägenhet av systemet. Förhållandet mellan producenten och exportören var och förblev en mycket ömtålig punkt. De fel, som vidlådde producenternas smör, blevo nogsamt uppmärksammade av exportören. Det stod honom fritt att framställa sina anmärkningar mot varans beskaffenhet, men det var något som han icke gärna inlät sig på. Sådana anmärkningar upptogos nämligen ofta mycket illa av producenten, som i exportörens förfarande såg ett försök att i egoistiskt intresse klandra varan och pruta ner priset. Ytterst belysande är härvid följande uttalande av A. Voss-Schrader[1]: »Erfarenheten har lärt smörexportören att avgiva sin kritik till mejerierna i så svävande uttryck, att denna bliver av noll och intet värde. Vi skola belysa detta med några citat. En smörhandlare anmärker »finaste, men något oljigt», en annan »fint, men tranigt», en tredje »flere olika färger, annars finaste exportvara» o. s. v. Samtidigt notera vanligen de olika firmorna sitt topp-pris, och även om detta ibland är något »fint» tilltaget så är det dock topp-priset, som för producenten är huvudsaken. Om nu anmärkningarna äro berättigade, vil-

[1] I en relation från lantbruksmötet i Vasa, Biet 1894, sid. 171.

ket vi i övrigt ej betvivla, så måste självfallet, om toppriset för finaste smör verkligen betalas, exportören taga igen på de goda märkena vad han förlorar på de dåliga. Men ett sådant system innebär ju en stor orättvisa mot en del märken och är ej ägnat att främja en önskvärd förbättring i tillverkningssättet.»

Även i detta hänseende har under de senaste åren åstadkommits en välbehövlig reform genom tillkomsten av smörexportandelslaget Valio. Valio startades i december 1905 och har under sin korta tillvaro givit goda löften för framtiden. År 1908 hade redan 146 andelsmejerier anslutit sig till företaget och det av andelslaget exporterade smöret representerade 40% av hela exporten från Hangö.[1] Valio bedömer varje vecka det från olika mejerier anlända smöret och betalar efter kvalitet. Anmärkningarna mot varans beskaffenhet delgivas omedelbart leverantörerna, och då dessa själva äro intressenter i andelslaget utgör kritiken en verksam sporre till producerandet av en verkligt förstklassig vara.

Medan handeln med mejerismör, till uppenbar fördel för landets smörexport, i likhet med exporten koncentrerat sig på Hangö, sända handlande i landets övriga städer fortfarande mindre partier allmogesmör till utlandet. Detta smör intager emellertid numera såväl till kvantiteten som kvaliteten en så anspråkslös plats, att det förlorat sin betydelse som en mera avsevärd faktor i landets smörexport.

Fördelen av smörexportens koncentration bör ses även från en annan synpunkt. Samma förutseende och intresse, som regeringen visat för befrämjande av mejerirörelsen, har den ådagalagt även i fråga om smörexportens utveckling. Omfattande åtgärder ha vidtagits till fromma för smörets transport, uppläggning och behandling i eget

[1] F. M. Pitkäniemis uppsats »Voinvientiosuusliike Valio» i Pellervos år 1909 utgivna festpublikation.

land. År 1895 infördes särskilda smörtåg, åtföljda av kylvagnar, och blev farplanen för dem så ställd att de från olika banor ankommo till Hangö på viss dag före turbåtarnas avgång. Från 1897 ha anslag beviljats för kontrollerande av temperaturen i de stora turbåtarnas lastrum; detta har skett genom anskaffande av självregistrerande termometrar. Nu och då ha med statsmedel avlönade kontrollanter övervakat ordningen å smörbåtarna. 1901 och 1902 anskaffades isreservoarer för avkylning av smörvagnarna och vidtogos även andra förbättringar med avseende å smörets och isens inlastning i vagnarna och behandling under färden. Vid Hangö hamn har med statsmedel uppförts ett storartat magasin, som uteslutande är avsett för det inkommande smöret och i minsta detalj motsvarar anspråken på smörets lämpliga konservering. För att upphjälpa smörets kvalitet och öka dess konkurrensmöjligheter på den utländska marknaden infördes i Hangö redan år 1896 smörprovningar i syfte att för mejeriägare möjliggöra ett övervakande av mejeriernas arbete och att giva mejeristerna ledning vid smörets bedömande. Till en början voro smörprovningarna periodiska och verkställdes 8 gånger om året under ledning av mejerikonsulenter och andra fackmän. Då dessa smörprovningar sedermera icke ansågos motsvara sitt ändamål inrättades i Hangö år 1903 ett särskilt laboratorium för smörundersökning, och sedan dess ha permanenta smörprovningar pågått. Prov på smör mottagas av laboratoriet varannan vecka. Laboratoriets uppgift inskränker sig dock fortfarande till en undersökning av exportsmör från de mejerier, som frivilligt lämna sitt smör till bedömning, medan andra mejerier stå alldeles utom denna kontroll.

För vidtagande av dessa lika nödvändiga som välbetänkta åtgärder har smörutförselns koncentration på en enda exporthamn varit av största betydelse. Det kan med skäl ifrågasättas, huruvida statens tillgångar hade räckt till för enahanda mått och steg på mer än en ort. Men

även om så hade varit fallet hade aldrig den enhetlighet, som nu erhållits i synnerhet i fråga om smörets bedömning, kunnat ernås om intresset, krafterna och resurserna splittrats på olika håll.

Det försprång Hangö erhållit framgår yttermera av följande tabell, som visar de förnämsta smörexporterande orternas exportmedeltal under olika perioder.[1]

Exportort.	1856—1865 Kg	1866—1875 Kg	1876—1885 Kg	1886—1895 Kg	1896—1905 Kg	1906—1909 Kg
Hangö		209 436	333 926	5 259 707	11 118 053	12 477 601
Helsingfors				121 818	—	82 311
Åbo	265 552	324 022	299 025	216 932	59 381	47 308
Gamlakarleby		76 100	103 434	104 402	44 343	29 227
Vasa		340 560	598 456	590 668	39 003	11 106
Viborg	198 223	666 208	1 174 470	390 354	62 067	
Kotka		—	—	115 698	49 381	
Kuopio	124 214	549 939	576 885	289 013		
Joensuu	—	378 506	469 771	491 568		
Brahestad	115 788	231 200	211 220			
Kaskö	68 595	112 365	182 520	95 494		
Kristinestad	108 517	129 502	98 342	—		
Uleåborg	—	67 863	70 060	68 217		
Jakobstad	—	85 159				
Torneå	72 496		75 374	73 340		
Nyslott				81 705		
St Michel'						
Björneborg		69 593				

[1] Mindre exportmedeltal ha helt och hållet utelämnats.

Järnvägarna ha på mycket olika sätt inverkat på den direkta exporten från landets städer. Jag har redan varit i tillfälle att påpeka, att exporten från Kuopio, Joensuu och St Michel upphör så gott som omedelbart efter det dessa städer kommit i järnvägsförbindelse med det övriga landet. Till denna grupp hänför sig ytterligare Björneborg. Ett motsatt förhållande äger rum med städerna Kotka, Tammerfors och Tavastehus, i det för dem öppnas möjlighet för export av smör först efter det järnvägen kommit till. Sist och slutligen ha vi en tredje kategori, för vilken järnvägen icke spelar en så avgörande roll, men som dock icke blir oberörd av denna kommunikationsförändring.

Till denna kategori höra de österbottniska städerna, Viborg, Åbo och Helsingfors. Vasa-banan öppnades för trafik år 1883, men detta inverkar icke nedtryckande på stadens export. Tvärtom uppnår staden sin högsta exportsiffra först några år senare, 1889. För Vasa öppnar järnvägen sålunda möjligheten för en rikligare tillförsel av smör, vilket återspeglar sig i stadens exportsiffra. Enahanda är förhållandet med städerna Uleåborg och Gamlakarleby, som erhöllo järnvägsförbindelse år 1886. Petersburgs-banan öppnades för trafik år 1870, och efter detta årtal hinner den högsta av Viborgs tidigare exportsiffror tredubblas. Även åt exporten från städerna Åbo och Helsingfors skänker järnvägens tillkomst endast förnyad livskraft.

Men hur järnvägen än under tidigare år må hava inverkat på exporten från de olika städerna, kvarstår som faktum att de senare antingen fullständigt eller till största delen förlorat sin betydelse som direkta exportorter. Och det bleve en lucka i framställningen om man icke försökte utreda, från vilka delar av landet den stora tillförseln av smör till Hangö försiggått.

För jämförelses skull meddelas till en början nedanstående tal:

År.	Järnvägstransporterna.	Till Hangö anlänt smör.
1876	2 017 ton	32 ton
1880	3 402 »	1 158 »
1883	2 607 »	312 »
1886	3 618 »	798 »
1889	6 282 »	2 232 »
1892	8 702 »	5 410 »
1895	14 825 »	11 216 »
1898	15 675 »	12 118 »
1901	10 748 »	8 988 »
1905	21 273 »	16 764 »
1909	14 726 »	12 113 »

Det framgår att Hangö från en ringa början på 1870-talet dragit till sig allt större kvantiteter av järnvägstransporterna. År 1909 representerar tillförseln av smör till Hangö redan 82% av dessa transporter.

Järnvägsstatistiken är mycket ofullständig så till vida, att den för det övervägande flertalet år icke lämnar några som helst uppgifter därom, varifrån det till Hangö destinerade smöret levererats. Man kunde visserligen för de flesta åren anteckna, huru mycket smör som över huvud avgått från de olika bandelarna, men jag har kommit till den övertygelsen, att den lokala cirkulationen i olika delar av landet är så pass betydande, att dessa uppgifter vore mera vilseledande än upplysande för vårt syfte.

Dess bättre upptar järnvägsstatistiken för åren 1896—1899 de detaljerade uppgifter vi behöva. De från olika bandelar avsända, till olika bandelar destinerade varuförsändelserna äro nämligen närmare specificerade. Det framgår att smörtransporterna koncentrerat sig på Hangöbanan på följande sätt:

Till Hangö-banan anlänt från	1896	1897	1898	1899
Hfors-Thus-Pburgs b.	1 354 ton	1 432 ton	1 027 ton	952 ton
Åbo-Tfors-Thus b.	1 331 »	1 435 »	1 162 »	867 »
Vasa-banan	1 510 »	1 963 »	1 433 »	1 257 »
Uleåborgsbanan	3 218 »	3 866 »	3 265 »	2 515 »
Savolaksbanan	2 446 »	2 963 »	2 476 »	1 943 »
Karelska banan	1 496 »	1 786 »	1 478 »	1 117 »
Bborgs banan	908 »	861 »	669 »	488 »
Jyväskylä b.	—	7 »	132 »	157 »
Åbo-Karis b.	—	—	—	38 »
Till staden Hangö anlänt inalles	12 822 »	14 816 »	12 118 »	9 788 »

Med år 1899 utgår denna detaljstatistik ur järnvägsstyrelsens publikationer. Dess värre har också det material, varpå densamma varit byggd, till stor del gått förlorat vid överflyttning av järnvägsstyrelsen till dess nuvarande lokal. Med tillhjälp av de handlingar som finnas kvar har jag dock lyckats sammanställa en ny detaljstatistik för åren 1905—1909. Den ter sig som följer.

Till Hangö anlänt smör från	1905 ton	1906 ton	1907 ton	1908 ton*	1909 ton
Hfors-Thus-Pburgs b.	1 108	895	823	906	897
Åbo-Tfors-Thus b.	1 607	1 508	1 633	1 480	1 397
Vasa-banan	1 962	1 977	1 617	1 674	1 562
Uleåborgsbanan	2 586	2 391	1 926	1 905	1 892
Savolaksbanan	3 168	2 960	2 672	2 024	2 199
Karelska banan	2 797	1 711	1 112	889	839
Bborgs banan	1 404	1 483	1 407	1 101	1 358
Jyväskylä b.	265	255	136	120	141
Åbo-Karis banan	1 496	1 467	1 665	1 595	1 449
Nyslotts banan	—	—	—	193	196
Hangö-banan	371	267	291	207	183
Summa	16 764	14 915	12 682	12 094	12 113

Det bör genast påpekas, att dessa detaljstatistiker äro bristfälliga så till vida, att uppgifter från privatbanorna helt och hållet saknas. Sådana stå emellertid icke att erhålla.

På 1880-talet hade landet att uppvisa 5 betydande exportcentra: Österbotten med Vasa i spetsen, sydvästra Finland med Åbo som centralort, sydöstra Finland, där exporten koncentrerades på Viborg, och Savolaks och Karelen med de betydande exportorterna Kuopio och Joensuu. Det faller sig icke alldeles osökt att anställa en jämförelse mellan exporten från denna tid och dessa landsdelar med järnvägstransporterna till Hangö under senare tider, men å andra sidan ha de senare till den grad i sig upptagit de tidigare från olika städer exporterade smörkvantiteterna, att en sådan jämförelse låter försvara sig. Som bas för jämförelsen tar jag åren 1889, 1899 och 1909, det förstnämnda emedan exporten från landets olika städer då var i sitt flor, 1899 emedan exporten då redan koncentrerat sig på Hangö och var helt och hållet beroende av järnvägstransporterna och 1909 såsom den sista lämpliga länken i jämförelsen. För att över huvud möjliggöra en sådan sammanslås år 1899 exporten från samtliga österbottniska städer och uppställes mot de till Hangö destinerade transporterna på Vasa- och Uleåborgsbanan, i västra Finland sammanslås å ena sidan exporten från Åbo, Björneborg, Tavastehus och Tammerfors och å andra transporterna på Åbo-Tammerfors-Tavastehus-banan, Björneborgsbanan och Åbo-Karis banan, för östra Finland uppställes exporten från Helsingfors och Viborg mot transporten å Helsingfors-Tavastehus-Petersburgsbanan, exporten från Kuopio och St. Michel motsvaras av transporten från Savolaks-banan och exporten från Joensuu av karelska banans smörtransport. Procenttalen uttrycka: år 1889 varje landsdels andel i exporten från samtliga nyssnämnda städer, år 1899 och 1909 till resp. landsdel hörande banors andel i sammanlagda transporten från nyss

uppräknade banor till Hangö. Jämförelsen utfaller på följande sätt:

	1889	1899	1909
Österbotten	36,7 %	41,1 %	29,8 %
Västra Finland . .	13,1 »	15,2 »	36,3 »
Östra Finland . . .	16,0 »	10,3 »	7,7 »
Savolaks	19,2 »	21,2 »	19,0 »
Karelen	15,0 »	12,2 »	7,2 »

Det är lätt att observera en förskjutning i leveranserna på två punkter: Östra Finland och Karelen. Man märker att de ostligaste delarna av landet icke orkat följa med mejerirörelsens allmänna utveckling. Bandelen Helsingfors—St. Petersburg har dessutom att tillgodose de stora städernas behov av smör.

Västra Finland företer betydande framsteg. Leveranserna från Björneborgsbanan visa en anmärkningsvärd ökning, och Åbo—Karis banan tillför Hangö tilltagande mängder smör.

Mest stabil är tillförseln från Savolaks-banan. Österbotten visar en viss tillbakagång, som främst faller på Uleåborgsbanans del.

Oberoende av dessa växlingar ådagalägger statistiken, att i smörexporten deltagit och deltaga alla delar av landet. Och följer man närmare detaljerna i denna statistik visar det sig, att leveransen från själva bygderna tilltagit på ett häpnadsväckande sätt. Det är en enstaka företeelse att en stad — i detta fall Kuopio år 1897 — avsänder 1 907 ton med järnväg; det regelrätta är att leveranserna från städerna så gott som upphört och att landsorten sänder sitt smör direkt till Hangö.

V.

Det har tidigare (kap. II) påpekats, huru väderleksförhållandena och höskörden samt den inhemska konsumtionen inverka på smörproduktionen. Man får emellertid räkna även med andra faktorer då det gäller att bedöma, huruvida utsikterna för vår smörexport äro negativa eller positiva. I negativ riktning verkar främst exporten av de lantmannaprodukter, av vilka smörtillgången är direkt beroende: ost, mjölk och grädde.

Osttillverkningen är hos oss av lika gammalt datum som smörproduktionen,[1] och likasom smörproduktionen har den genomgått två varandra olika utvecklingsperioder: den första då osten tillverkades i allmogehemmen och den andra då mejerier började sysselsätta sig med produktion av ost. Genombrottet inträffade ungefär samtidigt som på smörproduktionens område.

Allmogeost har utförts från landet sannolikt lika långt tillbaka i tiden som allmogesmör. Studerar man den statistik som står till buds finner man att exporten efter medlet av förra århundradet varierade mellan några hundra och några tiotal tusen kg, och jämför man ostexporten med ostimporten ser man att än importen, än exporten varit större ända till slutet av 1880-talet. Det uppsving i ostexporten, som från och med denna tid gör sig märkbar, får tillskrivas den rationella ostberedningens inflytande.

[1] Jämför Gösta Grotenfelt, Tietoja Suomen maitotalouden kehityksestä, kap. III.

Nedan meddelade förteckning anger medeltalen för ostexportens storlek från och med 1889, det år från vilket exporten konstant hållit sig högre än importen, och det tal som kännetecknar exportöverskottet.

År.	Export.	Exportöverskott.
1889—1893	124 250 kg	51 468 kg
1894—1898	231 335 »	147 132 »
1899—1903	362 841 »	253 787 »
1904—1908	719 494 »	575 606 »
1909	767 313 »	574 048 »

Såsom synes har exportsiffran under en tid av tjugo år mångdubblats. Absolut taget är dock exporten ännu tämligen betydelselös, såväl vad beträffar kvantiteten som värdet. År 1909 beräknades den exporterade osten representera ett värde av 1 ½ miljon mark, alltså omkring 1/20 av smörexportens värde. Ostproduktionens del i mejeriindustrin står i förhållande härtill. Mejeriernas antal i Finland har för år 1908 beräknats till 868. Av dessa voro endast 11 egentliga ostmejerier, 84 tillverkade såväl smör som ost och resten eller 773 utgjordes av rena smörmejerier.

Härav får dock icke dragas den slutsatsen, att ostproduktionen i Finland icke skulle kunna ha en god framtid. Det är tvärtom många omständigheter som tyda på motsatsen. Nästan all vår exportost går till Ryssland, och den finska schweizerosten, varav vår produktion till största delen består, har där tillvunnit sig erkännande och efterfrågan. Huruvida den finska osten på den vesteuropeiska marknaden kunde bestå i konkurrensen med andra länders produkter är tvivelaktigt, men man kan räkna på att vida större kvantiteter än vad nu exporteras kunna vinna avsättning i Ryssland. Till förmån för ostproduktionen talar dess jämförelsevis goda rentabilitet. Ostmejeriernas inredning är enkel och kräver ringa kostnader och produkterna lämna i regeln god behållning. Allt detta är om-

ständigheter, som i Finland numera nogsamt beaktas. Staten har för befrämjande av ostproduktionen tillsatt en särskild ostkonsulent och för att uppmuntra den privata företagsamheten bildade ostberedarena den 21 oktober 1910 en hela landet omfattande förening. En fortsatt utveckling av ostproduktionen och ostexporten är därför sannolikt att motse.

Den finska mjölkhushållningen har till utlandet levererat icke endast smör och ost, utan även mjölk och grädde. Redan svårigheten att transportera mjölk har varit nog för att rikta exporten uteslutande till Ryssland. Exporten har pågått sedan 1862 på följande sätt:

År.	Liter.
1862—1866	25 559
1867—1872	491 180
1873—1878	999 363
1879—1883	1 481 299
1884—1888	1 263 681
1889—1893	1 422 159
1894—1898	1 670 172
1899—1903	2 200 559
1904—1908	5 232 550
1909	7 390 762

Exporten visar en jämnt fortgående utveckling under tidigare år, tills den under det sista decenniet stegras mycket hastigt. Vid dess början utgjorde den circa 2 miljoner liter, vid dess slut betydligt över 7. Värdet av 1909 års export är i det närmaste lika stort som värdet av ostexporten under samma år.

Exporten av mjölk och grädde till Petersburg har visat sig i ekonomiskt avseende fördelaktig. De där ernådda priserna ha varit tillfredsställande och överskrida i så hög grad mejeriernas betalningsförmåga, att ingen mjölkexportör skulle falla på den tanken att leverera sin råvara till

dessa. Den hastigt ökade exporten bär för övrigt ett tydligt vittnesbörd härom. Det har till och med gått så långt, att vid järnvägen belägna egendomar med egna mejerier låta dessa stå låsta och tillbommade och anlagt sin mjölkhushållning helt och hållet på mjölkleverans till Petersburg. De mjölkexporterande egendomarnas antal har ökats mycket hastigt; tidigare avsändes mjölken från gårdar, vilka låga någorlunda nära gränsen, i våra dagar avgår mjölk till den ryska metropolen från egendomar, vilka ligga så långt som mitt emellan Lahtis och Riihimäki. Det är sannolikt att mjölkexporten ännu kan betydligt ökas, men ingalunda i det oberäkneliga. Leveranserna äro beroende av egendomarnas närhet till järnvägen och begränsas yttermera av transportvägens längd; en så ömtålig vara som mjölken tål icke en alltför lång järnvägsresa.

Det har sitt intresse att anställa en direkt jämförelse mellan smörexporten och exporten av ost och mjölk. Kvantiteterna äro visserligen inkommensurabla storheter, men en jämförelse mellan värdet av dessa exportvaror kan utan vidare göras. För resp. värden erhållas följande tal:

I mark.

	Smörexp.	Ostexp.	Mjölkexp.
1889—1893	15 557 268	196 423	284 432
1894—1898	26 976 938	370 136	334 034
1899—1903	23 021 891	580 546	440 111
1904—1908	33 176 289	1 244 319	1 030 054
1909	29 389 915	1 534 626	1 478 152

I procent.

	Smörexp.	Ostexp.	Mjölkexp.
1889—1893	97,0	1,2	1,8
1894—1898	97,5	1,3	1,2
1899—1903	95,8	2,4	1,8
1904—1908	93,6	3,5	2,9
1909	90,7	4,7	4,6

Tendensen är uppenbar: såväl ost- som mjölkexporten har med tiden vunnit ett allt större procenttal på bekostnad av smörexporten. Från att tillsamman ha representerat endast 3% av den sistnämnda, närma de sig år 1909 redan 10% av smörexporten.

Exporten av ost och mjölk har inverkat och kan med tiden i allt högre grad inverka hämmande på exporten av smör, då den undandrager smörproduktionen betydande kvantiteter råmaterial. Det finns dock andra omständigheter, som giva vid handen, att smörproduktionen och -exporten oberoende härav ännu kan i hög grad ökas. En betydande faktor i detta hänseende är margarinfrågan.

Margarinfrågan har hos oss genomgått två skeden. Under det första ansågos tillverkning och import av margarin i hög grad skadliga för vår mejeriindustri, under det senare har en motsatt åsikt gjort sig gällande. Förändringen i det allmänna tänkesättet skedde vid tiden för senaste sekelskifte.

Margarintillverkningens motståndare ha som skäl för sin uppfattning anfört, att bruket av margarin skulle underlätta förfalskning av smör och att sådana förfalskningar skulle inverka menligt på vår ställning på världsmarknaden. Denna uppfattning hade tidigare så fullständigt gripit omkring sig, att den allmänna opinionen och lagstiftningen helt och hållet behärskades av densamma. Till förekommande av en alltför stor införsel av margarin förordnade senaten redan den 14 april 1886, att detta ämne skulle beläggas med en införseltull av 4 mk för lispundet. Ännu i samma månad anmodade senaten industristyrelsen att inkomma med förslag till sådana föreskrifter, »varigenom kontroll över handeln med konstgjort smör kunde åstadkommas och allmänheten skyddas emot svekfullt utbjudande av sådan vara i stället för naturligt smör».[1] Dessa

[1] Jämför margarinkommitténs betänkande av år 1903, sid 3.

åtgärder resulterade i ett nådigt brev till tullstyrelsen av den 21 mars 1888, varigenom bestämdes att konstgjort smör vid införsel från Ryssland skulle draga i tull 47 mk samt vid import från utlandet 94 mk, allt per 100 kg. En sådan tullavgift var, såsom ekonomiutskottet vid 1908 års tidigare lantdag i sitt betänkande N:o 2 framhåller, liktydig med ett totalt införselförbud. Industristyrelsen ville gå ännu längre, den hemställde hos senaten huruvida icke förbud mot tillverkning inom landet av margarinfett och margarinsmör kunde utfärdas. Frågan blev beroende intill dess en tillstötande omständighet påskyndade utvecklingen. År 1892 anhöll disponenten för Hangö svinslakteriaktiebolag om rätt att i sammanhang med slakteriaffären få anlägga en fabrik för tillverkning av margarin. Senatens svar på denna anhållan utgjordes av en hemställan till högsta ort om förbud mot tillverkning av margarin i landet, intill dess lantdagen hunnit yttra sig i saken. Som en följd av denna hemställan tillkom kungörelsen av den 14 juli 1892, genom vilken tillverkning av margarin »tills vidare» förbjöds i landet. I stället för att överlämna frågan i dess helhet till lantdagens prövning förelades 1894 års ständer en proposition om ändring av lagen angående näringsfrihet av den 31 mars 1879 i sådan riktning, att det skulle ankomma å Hans Kejserliga Majestät att förordna huruvida och under vilka villkor sådana nya näringar, »vilka kunna störande inverka på landets naturliga produktionsförhållanden och intressen», må utövas. Ständerna antogo emellertid icke denna proposition utan anhöllo, »det täcktes Hans Kejserliga Majestät för att frågan angående tillverkning av margarin måtte vinna sin lösning på sätt om annan lagstiftningsåtgärd av enahanda beskaffenhet är stadgat, efter det fullständig, genom sakkunniga personer införskaffad utredning i ämnet erhållits, förelägga nästsammanträdande Ständer nådigt lagförslag, innefattande antingen förbud mot tillverkning och försäljning av margarin och margarinblandningar eller ock när-

mare bestämningar, under vilka villkor sådan tillverkning och försäljning må i landet utövas».[1]

I och med införandet av den höga importtullen och tack vare det temporära tillverkningsförbudet, som sålunda fortfarande förblev i gällande kraft, hade margarinfrågan inträtt i det mest olyckliga läge. En liten utsikt till det bättre framskymtar dock i ständernas uttalande, då de åtminstone tänkte sig möjligheten av margarintillverkning och -försäljning under vissa villkor. Men det praktiska resultatet uteblev: från regeringens sida vidtogos inga åtgärder till förverkligande av lantdagens önskningsmål. Då margarinfrågan sex år senare åter upptogs, utgick initiativet från själva lantdagen. I ridderskapet och adeln väcktes år 1900 en petition om upphävande av förbudet mot tillverkning av margarin och om vidtagande av sådan lagstiftningsåtgärd, som rätt till tillverkning och försäljning av margarin, med iakttagande av nödig kontroll, kunde påkalla. Av petitionens syfte framgår mer än väl, att en väsentlig förändring i det rådande åskådningssättet inträffat, och lag- och ekonomiutskottet vid samma lantdag uttalade också, att en grundlig utredning av frågan borde fås till stånd. Väl ledde initiativet icke till någon åtgärd från lantdagens sida, emedan vid det slutliga avgörandet två stånd stannade mot två på grund av formella — men också endast formella — meningsskiljaktigheter. Men frågan hade på allvar upptagits på dagordningen, och detta föranledde lantbruksstyrelsen att ingripa. Den 8 mars 1901 hemställde denna styrelse om tillsättande av en kommitté för utredning av frågan, och den 11 därpå följande april biföll senaten till lantbruksstyrelsens hemställan.

Margarinkommittén avgav sitt betänkande år 1903. Efter en ingående prövning av frågan kom kommittén till den slutsatsen, att margarinindustrin borde frigivas, och framlade ett detaljerat lagförslag i saken. Efter denna första

[1] Margarinkommitténs betänkande, sid. 7.

uttömmande utredning har frågan upptagits såväl vid 1908 års första som 1909 års andra lantdag, vardera gången i motionsväg. År 1908 utarbetade ekonomiutskottet ett betänkande med förslag till lag om tillverkning av margarin och margarinost samt handeln därmed; lagförslaget hann dock icke bli behandlat i lantdagen förrän densamma upplöstes. Lyckligare gick det vid 1909 års lantdag. Agrarutskottet utarbetade ett enahanda lagförslag, och denna gång voterades lagen i lantdagen. Vår lagstiftande institution hade sålunda gjort vad på den ankom; men också denna gång strandade planerna. I januari 1910 avslogs lantdagens framställning å högsta ort och senaten anmodades utarbeta nytt lagförslag i ämnet. I mars samma år nedsattes i senaten ett utskott för beredning av frågan, men har utskottet ännu icke slutfört sitt arbete. Det olyckliga status quo från 1892 är fortfarande gällande.

Under senaste tioårsperiod, under vilken behovet av margarinlagstiftningens frigivande ingått i det allmänna medvetandet, har nödvändigheten av en sådan åtgärd flerfaldiga gånger bevisats. Redan margarinkommittén ådagalade ohållbarheten av de argument, som åberopades i kampen för den gamla regimen. Så uttalade kommittén om den viktiga frågan om margarinindustrins förhållande till smörförfalskningarna bl. a. följande: »Att förutsättgarna för inträffande smörförfalskningar överhuvudtaget äro större i ett land, där tillverkningen av margarin är tillåten än varest densamma är förbjuden, torde väl icke kunna bestridas. Det oaktat tvekar kommittén icke att med hänsyn till margarinets utomordentliga betydelse såsom näringsämne för de mindre bemedlade klasserna sluta sig till åsikten om margarintillverkningens frigivande. Kommittén är nämligen övertygad därom att de i en margarinlag ingående bestämmelserna böra kunna genom att försvåra smörförfalskningarnas bedrivande erbjuda konsumenterna säkerhet emot dessa, utan att dock lägga hinder för en sund utveckling av margarintillverkningen. Icke

heller tror sig kommittén hava orsak att antaga det bedrägerier i omförmält avseende i vårt land skulle bedrivas mera än fallet varit i andra länder, helst ett dylikt förfarande, för att icke bliva upptäckt, ovillkorligen förutsätter en icke ringa skicklighet samt en företagsamhet, som i allmänhet icke återfinnes i vårt land.»

Kommittén har genom sin motivering på ett trovärdigt sätt ådagalagt, att den finska smörproduktionen och smörexporten icke ha något att befara av en eventuell margarintillverkning, blott den utövas under nödig kontroll. Det har i det föregående relaterats huru finskt smör, oberoende av att margarin knappast till namnet förekommer i landet, misstänkts för att vara förfalskat med margarin. Våra konkurrenter på världsmarknaden — Danmark, Sverge, Frankrike m. fl. — hava alla sin margarinindustri, utan att denna omständighet inverkat på exporten. Det mest lysande exempel härpå utgör Danmark. Vi ha sett att intet land på den engelska världsmarknaden uppnått en sådan framgång, det danska smöret intar såväl kvantitativt som kvalitativt det främsta rummet och betalas med de högsta priser. Och dock har tillverkningen och förbrukningen av margarin i Danmark stigit med en svindlande hastighet. Enligt uppgift i danska facktidskrifter[1] har den årliga konsumtionen av margarin utgjort:

År	1892—1895	Kg	9.37 miljoner
»	1895—1900	»	13.89 »
»	1900—1905	»	22.86 »
»	1905—1909	»	29.22 »

Denna hastiga stegring bevisar mer än väl, att danskarna äro medvetna om den stora betydelsen av sin smörexport. Genom att konsumera circa 30 miljoner kg margarin årligen kunna de med samma siffra öka kvantiteten

[1] Jämför Finlands mejeritidning 1910 N:o 20.

av exportsmöret och räkna sig till godo skillnaden i dessa produkters värde.

För att få en utgångspunkt för tillämpningen härav på våra förhållanden angives här nedan, huru den årliga konsumtionen av margarin fördelat sig på Danmarks invånarantal.

År	1892—1895	Kg	4.20 på varje invånare.
»	1895—1900	»	5.86 » » »
»	1900—1905	»	9.08 » » »
»	1905—1909	»	11.05 » » »

Konsumtionen har sålunda under förloppet av 18 år stigit från 4 till 11 kg på varje invånare.

Om vi tänka oss en årlig konsumtion i Finland av endast 5 kg per person och fastställa landets invånarantal till i runt tal 3 miljoner, skulle hela den årliga förbrukningen av margarin stiga till 15 miljoner kg. Exporten av smör kunde ökas med motsvarande belopp, och då priset på margarin är åtminstone 70 p. per kg lägre än priset för samma kvantitet smör skulle detta representera en årlig behållning av 10½ miljoner mark. Detta vore ett så naturligt, ett så osökt sätt att öka landets mejerimiljoner, att det måste betecknas som nationalekonomisk kortsynthet att icke med det första tillgripa denna utväg.

Margarinkommittén, som med den största samvetsgrannhet behandlade möjligheterna för och emot margarinfrågans lösning i positiv riktning, upptog även spörsmålet huruvida en större konsumtion av margarin i vårt land kunde motses. Kommittén sammanfattade sitt omdöme i följande ord: »Kommittén vågar hålla före att margarinet, när dess egentliga sammansättning och näringsvärde en gång blivit allmännare kända, med hänsyn till dess prisbillighet så småningom skall bana sig väg till och finna avsättning åtminstone hos den i städerna befintliga arbetarebefolkningen. Att även lantbefolkningen, särskilt den

obesuttna, med tiden kommer att följa befolkningens i städerna föredöme torde väl icke heller ligga utom möjlighetens gränser». Som synes uttalar sig kommittén med en viss försiktighet. Men det bör observeras, att kommitténs betänkande är uppgjort redan år 1903, då margarinfrågan ännu icke blivit till den grad dryftad och omdebatterad som den nu är. Margarinets näringsvärde och de fördelar margarinindustrins frigivande skulle medföra äro i den dag som är nogsamt kända. Hela mejerivärlden är medveten om de många fördelarna av margarinfrågans lyckliga lösning, och mejerirörelsen sträcker sina rötter djupt ner till folket. Om konservatism i detta hänseende ännu är rådande på något håll, skall den sannolikt förr eller senare försvinna i och med de praktiska konsekvenserna av en framtida lagstiftningsåtgärd.

Det kan invändas — och har flerfaldiga gånger invänts — att margarinindustrin skulle medföra en mördande konkurrens för de sämre smörsorterna. Så bleve utan tvivel fallet. Konkurrensen skulle främst drabba allmogesmöret. Detta smör har emellertid sedan en lång tid tillbaka varit i utdöende, och dess totala utrotande skulle icke innebära någon skada. Tvärtom skulle mejerierna därigenom tillföras större mängder mjölk och mejerismöret kvantitativt ökas. Vad åter kvaliteten vidkommer skulle det sämre smörets undergång endast vara till fördel, synnerligast för vår smörexport, ty i och med detsamma skulle medelnivån för smörkvaliteten höjas.

En fråga, som står i ett visst samband med margarinfrågan, är införandet av allmän och obligatorisk bedömning av exportsmör. Såsom tidigare omnämnts har en partiell kontroll redan en längre tid bedrivits, partiell så till vida att smörprovningarna verkställts på grund av vederbörande mejeriers fria vilja och icke varit obligatoriska. Ett effektivt vapen i kampen mot margarinmissbruk kan visserligen erhållas genom lagbestämmelser, som underkasta denna industri en sträng kontroll, men höjden av effektivitet erhölls denna kontroll om allt för utförsel avsett smör skulle underkastas en noggrann undersökning.

En minst lika stor betydelse skulle en allmän bedömning av smör hava för höjandet av smörets kvalitet. Det säger sig självt, att så länge kontrollen är frivillig i regeln endast de förnämsta mejerier, de som verkligen vinnlägga sig om att utföra en förstklassig vara, exponera sitt smör i och för undersökning. En stor del av producenterna undandraga sig av en eller annan orsak kontrollen och därav följande kritik. De fel, som vidlåda deras smör, bli visserligen uppmärksammade även i eget land, men endast av de exportörer, vilka förmedla försäljningen därav. Det står naturligtvis exportören fritt att framställa sina anmärkningar mot varans beskaffenhet, men såsom tidigare påvisats är detta något som privatexportörerna icke gärna göra. Så länge vår smörhandel ännu är till största delen beroende av dem, ligger det i smörexportens intresse att få införd en obligatorisk kontroll.

Denna fråga har hos oss icke blivit obeaktad. Så inlämnades vid 1910 års lagtima lantdag ett petitionsförslag »om vidtagande av åtgärder i syfte att allt för utförsel från landet avsett smör varder underkastat allmän bedömning». Petitionen blev den gången icke behandlad i lantdagen. Under år 1911 ingick emellertid lantbruksstyrelsen till senaten med ett förslag om inrättande av en kontrollstation i samband med smörlaboratoriet i Hangö. Å denna kontrollstation skulle allt i Finland tillverkat exportsmör undersökas med avseende å kvalitet, vattenhalt och äkthet samt förses med stationens officiella kvalitetsmärke eller stämpel. Därest smöret befunnes vara till kvaliteten underhaltigt skulle det icke tillåtas avgå från exporthamnen. 1911 års lantdag gav ytterligare eftertryck åt detta lantbruksstyrelsens förslag, i det den anhöll att »de åtgärder i avseende å undersökning av exportsmöret, vartill initiativ tagits i administrativ väg, snarast möjligt

bringas i verkställighet», men likasom margarinspörsmålet ligger denna fråga ännu olöst i senaten.

Om det också måste erkännas, att mjölkhushållningen och mejerirörelsen i Finland stå i nivå med den allmänna utvecklingen i utlandet, är det icke svårt att påvisa att utbytet av smörproduktionen kunde vara mycket större än det nu är. Enligt den officiella statistiken har antalet kor under de senare åren utgjort circa 1 100 000.[1] Det är ungefär samma antal som i Danmark. Men då medelmjölkningen per ko i Danmark utgör circa 3 000 liter om året, uppskattas den i Finland endast till 1 000 liter,[2] av några dock till 1 200,[3] till och med 1 300[4] liter. Skillnaden mellan medelmjölkningen i Danmark och Finland är sålunda i ögonen fallande, och man kan räkna med sannolikheten att mjölkningssiffran för Finland kommer att stiga. Men även det förutan, under förutsättning att medelmjölkningen per ko skulle utgöra 1 200 kg om året och att till beredningen av 1 kg smör skulle åtgå i medeltal för hela landet 25 kg mjölk, erhålles en smörmängd av omkring 53 milj. kg. Om priset för 1 kg smör beräknas till 2 mk 50 p., komma vi upp till ett belopp av 132 ½ milj. mk. Det ges dess värre inga autentiska uppgifter därom, huru högt den inhemska konsumtionen av mjölkprodukter skall uppskattas. Magister G. A. Bredenberg beräknar att denna konsumtion motsvarar 30 milj. kg smör, vadan sålunda 23 milj. skulle återstå för export.

[1] I lanthushållningsstatistiken för år 1908 meddelas, att detta antal år 1906 uppgick till 1 103 201, år 1907 till 1 113 633 och år 1908 till 1 105 667. Medeltalet per år under tiden 1896—1905 utgjorde 1 072 728.

[2] Jämför dr Heinrich Pudor, Das landwirtschaftliche Genossenschaftswesen im Auslande I, sid. 125.

[3] Denna siffra anfördes av lantbruksrådet Aminoff i det hälsningstal, som av honom hölls vid öppnadet av mejeriutställningen i Hangö i augusti 1910.

[4] G. A. Bredenberg, Piirteitä maamme voinvalmistuksesta. Maahenki I, sid. 289.

Dessa siffror äro approximativa och måste självfallet behandlas i enlighet därmed, men de giva dock en antydan om att mejerirörelsen fortfarande har ett rikt arbetsfält i landet och ställa i utsikt en betydande stegring av smörexporten.

Margarinfrågans lösning i önskad riktning, införandet av allmän bedömning av exportsmör och mjölkhushållningens fortsatta utveckling äro faktorer, som stå i nära samband med smörexportens framgång. Om man mot dem uppväger den hämmande inverkan en tilltagande konsumtion, ostproduktion och export av mjölk kunna utöva, är man berättigad att fälla utslaget till förmån för smörexporten. Redan de vittgående följder, som margarinindustrins frigivande skulle medföra, utgöra en tillräcklig garanti härför. Men det måste å andra sidan betonas, att vår smörexport är i behov av all denna omvårdnad, om den skall gå en för landet lycklig ekonomisk framtid till möte och ryckas ur det tillbakagående, vari den nu befinner sig.

Det återstår att undersöka, huruvida smörexporten, med alla dess konsekvenser och biverkningar, kan anses ha lämnat ett sådant ekonomiskt resultat, att det rättfärdigar de ansträngningar som ha gjorts för dess befrämjande och att dess fortsatta utvecklande är ändamålsenligt.

Frågan står i intimt samband med den riktning utvecklingen av vårt jordbruk tagit. Självfallet har den långt utvecklade ladugårdsskötseln och mjölkhushållningen, som är en naturlig följd av smörexportens uppsving, icke undgått att trycka sin prägel på landets jordbruk. Och då jordbruket är Finlands huvudnäring måste detta inflytande ha en grundväsentlig betydelse.

Det sätt, på vilket smörproduktionen inverkat på jordbruket, kan tänkas som tvåfaldigt: ladugårdsskötselns inflytande på dispositionen av landets jordareal och på resultatet av jordbrukets avkastning.

Det bör genast från början påpekas, att man vid bedömandet av dessa frågor icke har säkert material att bygga på. Detta gäller i all synnerhet fördelningen av den brukbara delen av jorden. Subkommittén för den obesuttna befolkningen har nedlagt både tid och möda på utredningen av detta spörsmål. Resultatet föreligger i det av professor Hannes Gebhard publicerade arbetet »Viljellyn maan ala ja sen jakautuminen». Enligt denna källa fördelar sig jordarealen på följande sätt:

	Åkerjord.	Ängsmark.
Enligt äldre uppgifter	455 153 ha	1 608 720 ha
År 1901	1 568 072 »	1 281 232 »

Åkerjorden skulle sålunda ha ökats med 244%, ängsmarken minskats med 20%. Nu grunda sig emellertid ovannämnda »äldre uppgifter» på mätningar, som verkställts dels på 1700-talet, dels så sent som i mitten av 1800-talet, så att de icke ange den exakta siffran för någon bestämd tid. För att få någon som helst enhetlighet i beräkningarna har man räknat ut ett medelår för mätningarna och därvid erhållit år 1813. Om tillförlitligheten av de sålunda erhållna uppgifterna anmärker Gebhard själv, att arealen av den bebrukade jorden kan ha varit helt annorlunda än vad detta medelår ger vid handen, men dessutom kan uppfattningen därom, vad man under en så lång tidrymd förstått med »bebrukad jord», ha undergått många förändringar. Gebhards här meddelade resultat måste sålunda anses äga endast ett relativt värde. Men även om detta resultat vore riktigt, äger det ingen beviskraft för det här framkastade spörsmålet. Utslaget lyder att ängsmarken avtagit på bekostnad av åkerjorden. Det ådagalägger jordbrukets allmänna utveckling hos oss, men det innebär icke att ladugårdsskötseln skulle ha krävt en allt mindre del av den bebrukade jordarealen. I våra dagar

få nämligen åkrarna i stor utsträckning tillgodose ladugårdarnas behov av kreatursfoder, så att förhållandet mellan åkerjord och ängsmark icke har någon positiv betydelse. Men frågar man huru mycken åkerjord som tages i anspråk för boskapsskötseln, står man inför ett nytt och tills vidare olöst problem.

Om sålunda frågan om smörindustrins inverkan på jordarealens användning måste lämnas fullkomligt öppen, kunna dock något mer positiva resultat ernås i fråga om förhållandet mellan denna industri och jordbrukets avkastning. Och i grund och botten stå ju de båda frågorna i ett nära inbördes samband med varandra.

De jordbruksprodukter, som på den ekonomiska rangskalan intaga en sådan plats, att en jämförelse mellan dem och smörproduktionen kan komma i fråga, äro råg och havre. Deras förhållande till denna produktion är dock av väsentligen olika beskaffenhet.

Årliga medelskörden av dessa sädesslag har utgjort:

År.	Råg.	Havre.
1861—1865	2 989 385 hl	1 499 033 hl
1866—1870	3 219 884 »	1 657 070 »
1871—1875	4 155 921 »	2 084 571 »
1876—1880	3 577 136 »	2 726 965 »
1881—1885	3 696 052 »	3 433 209 »
1886—1890	4 505 472 »	4 861 224 »
1891—1895	4 083 129 »	5 252 795 »
1896—1900	4 344 202 »	6 148 142 »
1901—1905	3 806 448 »	5 950 017 »
1908	3 945 266 »	6 456 215 »

Dessa siffror visa, att den årliga skörden av såväl råg som havre ökats från början av 1860-talet intill vår tid. Men medan denna ökning för rågens vidkommande utgör endast 1/3 av medelskörden under perioden 1861—1865, har däremot den årliga skörden av havre mer än fyr-

dubblats. I detta förhållande kan man spåra en direkt följd av boskapsskötselns utveckling. Gösta Grotenfelt påpekar,[1] att den tilltagande kärrodlingen i sin mån bidragit till den ständigt ökade havreodlingen, men anser rätteligen denna omständighet endast som en biorsak. Det faller av sig självt att jordbrukarne, för att kunna tillgodose det ökade behovet av kreatursföda, varit hänvisade till att i allt större utsträckning odla havre. Denna ökade odling har också till den grad tagits i anspråk för eget behov, att havreexporten i stället för att tilltaga under årens lopp i hög grad nedgått.

Granska vi handelsstatistiken finna vi att havren utgjort en av Finlands viktigare exportartiklar. Det är få år under vilka importen överstigit exporten, medan den sistnämnda under de flesta år utgjorts av avsevärda kvantiteter. Särskilt stor är exporten år 1888, då icke mindre än 49 1/2 miljoner kg utfördes; importsiffran under samma år utgjorde endast 2 1/2 miljoner kg. Med tiden undergår emellertid detta förhållande en förändring. Det framgår tydligt av följande förteckning över importen och exporten från 1889.

År.	Import.	Export.
1889—1895	4 024 001 kg	28 264 277 kg
1896—1902	10 539 470 »	23 134 184 »
1903—1909	18 269 777 »	7 359 825 »

Den bild dessa siffror förete är i korthet uttryckt, att importen visar en tendens att ökas, medan exporten i samma mån avtager. Importen har under de senare åren varit så mycket större än exporten, att Finland från att ha varit ett havreexporterande har blivit ett havreimporterande land. Och detta i trots av att havreskörden ständigt blivit större, på bekostnad av de övriga sädesslagen!

[1] Maatalouden nykyinen merkitys Suomessa, Maahenki I, sid. 20.

Boskapsskötseln slukar sålunda icke endast eget lands förråd av havre, en icke obetydlig tillsats får importeras utifrån. Skillnaden i importens och exportens värde utgjorde år 1909 circa 1 700 000 mk.

Rågskördens jämförelsevis obetydliga ökning har naturligtvis inverkat på förhållandet mellan import och export. På 1850-, 1860- och 1870-talen var skillnaden mellan in- och utförseln oftast icke synnerligen stor. På 1880-talet får importen definitivt överhand; den närmare utvecklingen av import- och exportförhållandena framgår av följande förteckning:

År.	Import.	Export.
1882—1888	13 869 430 kg	2 393 000 kg
1889—1895	27 424 282 »	1 551 663 »
1896—1902	51 426 005 »	1 356 394 »
1903—1909	64 412 363 »	1 306 353 »

Exporten har sålunda under denna tid betydligt avtagit, medan importen ökats i påfallande grad. År 1909 representerade importen ett penningevärde av 11 440 392 mk, exporten endast 348 100 mk. Men icke nog härmed, jämnsides med importen av råg går en betydande import av rågmjöl, till kvantiteten i regeln varierande mellan 100 och 150 miljoner kg. År 1909 steg denna import till 150 958 855 kg och representerade ett värde av 28 682 182 mk, medan motsvarande export utgjorde 52 706 kg med ett värde av 11 068 mk. 1909 utgör en ganska god exponent för importen i genomsnitt, vars värde alltså sammanlagt utgjorde circa 40 miljoner mk.

En sådan import manar till allvarsamma reflexioner. Vilken andel har smörproduktionen i detta resultat?

Gösta Grotenfelt har i förbigående berört orsakerna till den relativt obetydliga ökningen i landets rågodling. Han nämner[1] som sådana reducerade rågpriser, uppfatt-

[1] Maahenki I, sid. 19.

ningen om en alltför utpräglad rågodlings olämplighet, införandet av rationellare växelbruk och det ökade behovet av boskapsfoder. Vad beträffar de tre första argumenten ha vi här att göra med lantbrukstekniska frågor, vilkas positiva betydelse är mycket svår att bestämma, så svår att näppeligen de erfarnaste specialister ville inlåta sig därpå. Det blir sålunda omöjligt att någorlunda noggrannt angiva, vilken andel i detta hänseende tillkommer det ökade behovet av boskapsfoder. Den omständigheten, att havreodlingen till den grad vunnit överhand på bekostnad av rågodlingen, tyder dock på, att denna andel icke får underskattas.

För att rätt kunna bedöma frågan torde det vara skäl att gå så långt tillbaka i tiden som möjligt. Den halvt industriella utveckling, som mejerihushållningen med tiden erhållit, sträcker icke sina verkningar längre än till tre årtionden tillbaka. Dessförinnan intog smörproduktionen, så länge den än pågått i vårt land, en så anspråkslös ställning att den knappast i nämnvärd grad inverkat på sädesodlingen.

Emellertid har importen av spannmål redan på 1500-talet spelat en viss roll. Kustavi Grotenfelt meddelar härom:[1] »Av import- och exporttabellerna framgår, att jordbruket någorlunda motsvarade eget lands behov, några år importerades, andra år exporterades mindre kvantiteter spannmål; dock bör det observeras att spannmål importerades även från Sverge, ehuru detta icke framgår av tullförteckningarna». Och statistiken ger vid handen — det har påpekats redan sid. 12 — att det under 1700-talet icke hörde till sällsyntheterna att större mängder råg importerades till landet, ehuru detta skedde endast periodvis. Lindström uppger,[2] att importen av spannmål under åren 1809—1812 utgjorde 4—20 % av hela importens värde, motsvarande utförsel endast 0—17% av hela exporten. Rein[1] omnämner, att ungefär hälften av 1837 års hela import representerades av spannmål. På 1850-talet har denna import redan en konstant karaktär. Sammanställer man dessa spridda drag kommer man till den slutsatsen, att Finland icke kunnat odla råg med sådan framgång, att utlandets hjälp åtminstone periodvis icke behövt anlitas, och tanken föres därvid ofelbart till det faktum, att de osäkra naturförhållandena, framför allt ofta inträffande froster avhållit lantmannen från att äventyra en dyrbar rågskörd genom att i alltför stor utsträckning odla detta sädesslag. Det kan tvärtom tagas som ett bevis på förutseende att man sett sig om efter verksamhetsfält, där resultatet varit mindre beroende av yttre omständigheter. Därvid har blicken främst riktats på boskapsskötseln, med utländsk avsättning av dess produkter i perspektiv.

[1] A. a., sid 148.
[2] A. a., sid. 236—237.

Frågan bör ses även från en annan och vidare synpunkt. I jordbruksnäringen såväl som på andra områden spelar »die weltwirtschaftliche Arbeitsteilung» en viktig roll. Det industridrivande Europa med sin täta befolkning slukar årligen allt större kvantiteter sädesslag. »Die ostelbische Ebene», skriver David, »die noch bis vor einem Menschenalter Getreide nach London lieferte, wurde abgelöst von Ungarn, Rumänien und den näher gelegenen Teilen Russlands, dann trat der Süden und Osten Russlands in obsiegende Konkurrenz, und bereits beginnt Sibirien eine der »Kornkammern» für den Westen zu werden. Um die Mitte des verflossenen Jahrhunderts traten die Vereinigten Staaten von Nordamerika als Kornlieferanten auf den Plan. — — — Der Expansion der weltwirtschaftlichen Körnerbauregion nach dem fernen Osten Europas und dem fernen Westen Amerikas folgte dann die Expansion auf die südliche Hälfte der Erdkugel. Das Stromgebiet des la Plata entsendet sei-

[1] A. a., sid. 58.

nen Reichtum nach London. Indien und Australien werden in den Körnerweltmarktverkehr hineingezogen».[1]

Man förmärker en tydlig förskjutning bland de kornexporterande länderna, på samma gång gebitet mer och mer utvidgas. Orsaken härtill står att söka i jordbrukets egen natur. Ju intensivare jordbruket är, desto mindre lämpar det sig för kornodling, och därför bli med nödvändighet de längre bort belägna länderna, där vida oodlade områden tagas i extensivt bruk, Europas kornleverantörer. Men den rika tillförseln av sädesslag från avlägsna länder har haft en för jordbruksekonomin betydelsefull inverkan: sädespriserna ha varit i fallande. Conrad fäster särskilt uppmärksamheten härvid. »Dagegen stehen», säger han, »die tierischen Produkte, Milch, Butter, Eier, Fleisch, namentlich das Jungvieh, verhältnismässig hoch im Preise, und gerade durch die niedrigen Getreidepreise hat die Viehnutzung eine besondere Unterstützung erfahren.»[2] Övergången från kornodling till boskapsskötsel i länder, som icke äro särskilt lämpade för ett extensivt jordbruk, synes innebära en normal utveckling.

[1] Eduard David, a. a., sid. 676—677.

[2] J. Conrad, a. a., sid. 73.

Belysande är den utveckling, som smörpriserna i Danmark undergått under förra seklet och som framgår av följande, av Hollmann (a. a., sid. 85) meddelade förteckning:

År.	Medelpris för 1 pund.
1846—1850	38 öre
1851—1855	50 »
1856—1860	60 »
1861—1865	59 »
1866—1870	70 »
1871—1875	83 »
1876—1880	85 »
1881—1885	90 »
1886—1890	89 »
1891—1895	94 »
1896—1900	95 »

Vid undersökning av hithörande frågor kan man svårligen komma till ett absolut bindande resultat. Därtill äro de medverkade omständigheterna alltför många och alltför svåra att dissekera. Det torde dock falla sig svårt att bestämt visa på något förhållande, som skulle innebära en odisputabelt menlig följd av den finska mjölkhushållningens och smörproduktionens stora omfattning, och det har påpekats att beaktansvärda skäl tala för att utvecklingen letts i en lycklig riktning. Denna uppfattning har också med tiden allt mera vunnit insteg även i kretsar, där möjligheterna för ett rättvist och allsidigt bedömande av frågan äro de största. Så yttrade lantbruksstyrelsen i en inlaga till senaten år 1896:[1] »Det skall bliva ytterst svårt att påvisa, vilket system vårt lands jordbrukare borde slå in uppå, om husdjursskötseln och mejerihanteringen undandrages dem, medan andra länder med ett mildare klimat och större resurser likväl härvidlag kunna hava yida flere möjligheter öppna för sig. Husdjursskötseln och mejerihanteringen äro de naturligaste förvärvskällorna för vårt lantbruk ända därhän, att dess vara eller icke vara kan anses av dem beroende.»

[1] Några aktstycken rörande ordnandet av den finska smörexporten, sid. 4.

Finlands smörexport 1883—1909,
framställd i diagram.

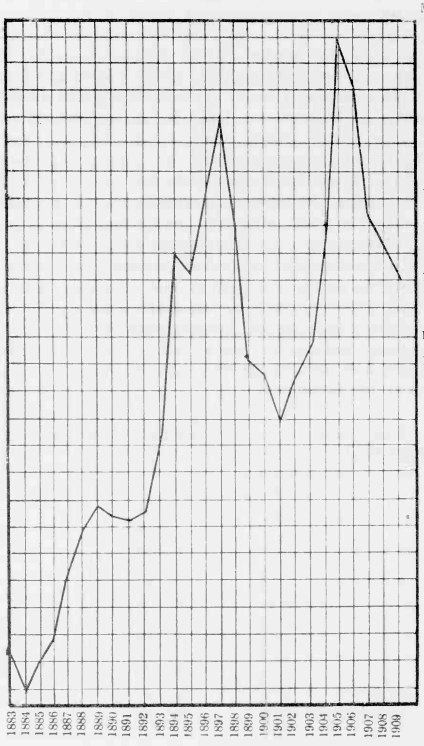

END OF
TITLE